

Euskara batua eta euskalkiaren elkarbizitza Deba Ibarrean

ARGIA

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

Lekukotasunak, Prozedura, Psikologoen Iritzia,
Nazioarteko Salaketa, Erakundeak

TORTURA GAUR

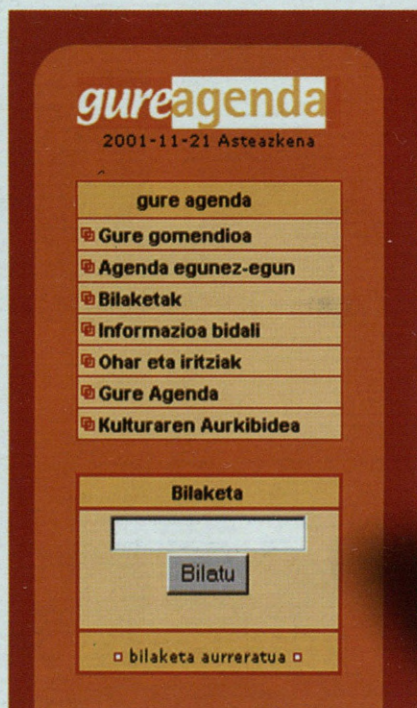
The Simpsons, South Park, Shin Chan... lotsa galdutako marrazkiak

Euskal Herriko kultur agenda

"Zer egin dezaket asteburuan?"

"Non eskaintzen dituzte antzerki ikastaroak?"

"Non eta noiz jotzen du nire talde gogokoenak?"

egunero

www.argia.com

INFORMAZIOA JASOTZEKO TRESNA

- Antzerkia, dantza, musika, erakusketak, kontzertuak, lehiaketak bertsolaritza, hitzaldiak, ikastaroak, literatura, jardunaldiak...
- 6 hilabeteko aurreikuspenak eta artxiboa
- Euskal Herri osoko informazioa

INFORMAZIOA EZAGUTARAZTEKO TRESNA

Zure informazioa "Gure Agendan" automatikoki agertzea oso erraza da:

1. "Informazioa bidali" tekla sakatu
2. Sarrera gakoa lortu
3. Informazioa bidali

ARGIA

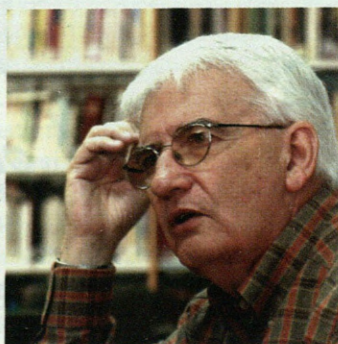
Diseinua: antza S.A.L.

■ Ikerketa eta garapena:
Tecnalia, Europako bosgarren **17**

■ Sarrio eta marmoten atzetik
Nafar Pirinioan **26**

■ Carmelo Urdangarin:
"Ekonomikoki gero
eta dependentzia
gutxiago dugu
Espainiarekiko" **29**

■ Fran Lasuen:
"Botereak herritarrek
erdi tontoak garela
pentsatzen du" **42**

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis	
Asisko Urmeneta	4
Oihartzunak	5

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa	6
Tortura Espainiako Estatuan: Legean urratze sistematikoa. Mikel Asurmendi	9

EKONOMIA

Tecnalia, Europako bosgarren.	
Daniel Udalaiz	17

EUSKARA

Euskararen herritik Deba ibarrera.	
Serafin Basauri	20

GIZARTEA

Sarrio eta marmoten atzetik Nafar Pirinioan.	
Maider Zapirain	26
Elkarrizketa: Carmelo Urdangarin.	
Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre	29

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak	36
Marrazkiek lotsa galdu dute.	
Jon Garaño	38
Elkarrizketa: Fran Lasuen.	
Ainara Gurrutxaga	42
Orain Dela 30 Urte	
Pilar Iparragirre	44

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak	46
Agenda	49
Bizia	50
Ihesi	51
Denbora-pasak	55

IRITIZIAK

Politika: Allande Boutin	8
Kultura: Aingeru Epaltza	35
Azkena: Elixabete Garmendia	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

Argitarapen honen edizioa laguntzaile:

kutxa
zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

Jabetza: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta
Zuzendaria: Pello Zubiria.
Zuzendari orde: Xabier Letona.
Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua.
Produktzioa: Berdaitz Goia.
Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irueta, Izaskun Jauregi.
Sustapena: Kike Amonariz.
Argitalpenak: Bego Zuza.
Harpidetzak: Edurne Urruzmendi.
Bezeroen harrera: Olatz Korta.
Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña Soraluze.
Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde.
Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45. Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina. 31001 Iruñea. Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:
Erredakzioa: kazeta@argia.com
Komertziala: komertzial@argia.com
INTERNETEN:
www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.
ISSN: 0213-909X.
BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.
INFORMATIKA: A.S.P. Koop. Elk.

Urtebeteko harpidetza:

Hego Euskal Herria	104 euro
Ipar Euskal Herrian	126 euro
Espainia	104 euro
Beste atzerriak	133 euro
Airez	208 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaiña Taldeko partaidea da

Zuzenketa

Ekainaren 30eko ARGIA nirekin egindako elkarrizketako gauza pare bat zehaztu eta zuzendu nahi dut.

1. Lehenengo paragrafoan, Fernando Sebastian artzapezpikuak onartzen ez duen apaizen idazkiagatik "norberari gutun bana idazten dio" ageri da. Hori ez die denei egiten, batzuei baizik, baina horren berri jakiten dute bertzeek ere.

2. Euskal Autonomia Erkidegoko apezpikuen idazkia sinatu ez duela eta,

garizumako urteroko idazkia sinatzea utzi zuela ageri da nire hitzetan. Ez da, hori ere, arrunt horrela. Egia da zailtasunak izan direla gai horretan Iruñeko eta bertze elizbarrutietako apezpikuen artean. Eta gai soziopolitikoez lehen ia beti denen izenean argitaratzen ziren izkribuak, ez ditu sinatu, eta bere izenean soilik egiten ditu, bakarren bat salbu.

Pello Apezetxea

Hajjaj, Jordaniako "Ad-Dustour" egunkarian

Hiruko Txikian

EPELEAN

Gozatzen dira bakterio aluenak organismo sanoak ahultzean, gaixotzean. Eta gure plakia haien janari, gure eritasunaz hazi eta ugaltzen ditugu ikaragarri, gure osasuna geroz eta jasangaitzagoa bilakatzeraino. Sukarra gora indarrak behera eta norbera zulora. Irungo Alardea. Gehiengoaren epela mantentzean datzan estrategian elikatzen ari dira politiko profesionalak, gorputz sozialaren kaltean eta etorkizun osasuntsuaren bideari izurritearen hesia kontrajarriz. Frankismoaren beroan hazitakoak ikusten ditut harro-harro bazterretan gutxiengoaren sukarrak gizen. Eta egun, euren joana

ezkutatze aldera bera ukatzerainoko trahestismoan dihardutenen anparoan hezitako gazteen indarrak baliatuz ari zaizkigu oldartzen, zuzentasunaren aurka, giza oinarritzko eskubideen zapaltzearen alde lehen bezalatsu. Betikoak, betikoan eroso. Euren artean egun frankistari ezagutzen ez dugun bezala, bihar ez dugu betikorik ezagutuko, eta emakumeekin batera lerrokatuta ikusiko ditugu bere iraganaz lotsaturik desfilatzen, bitartean egin minak gutxiengoarengan kabi egingo ez duenaren segurantzian. Izan ere, frogatua dute jada gutxiengo hori azkarra dela eta eskuzabala.

◆ **JOXE MARI OSTOLAZA**

T E R M O

TXANPONA

HIESA ETA FINANTZAKETA

Pasa den astean NBEk argitaratutako txosten baten arabera, mundu osoan 40 milioi biztanle daude hiesak jota eta horietatik 730.000ak bakarrik jasotzen du terapia. Pandemia honen ondorioz 2000 eta 2020 bitartean 45 lurralde kalte-tuenetan 68 milioi pertsona hilko dira. Kaltetuenak txiroenak dira: Sahara hegoko Afrika, Asiako hego-ekialdea, Latinoamerika eta Karibea. Zer-gatik? Arazo nagusia gaitzari aurre egiteko egiten diren inbertsio eta finantzaketa politika eskasean datza. Eta testuinguru honetan ezin ditzakegu ahaztu multinazional farmazeutikoak, gizakiaren osasunaren alde baino euren irabazien alde baitihardute lanean. Gainera, garatuen eta garapen bidean dauden lurraldeen arteko ezberdintasunak txikitzeko, finantzaketa urtean %50 igo beharko litzateke gutxienez. Haatik, gu bizi garen gizarte hau erabat kapitalista da. Nahi izanez gero, hiesaren arazoa konponduta legoke dagoeneko. Baina hori ez da multinazional farmazeutikoei interesatzen zaiena, azkarragoak eta errentagarriagoak diren bestelako negozioak bilatzen baitituzte. Elkartasun planetarioa gailenduko den gizarte berri bat sortzeko konpromisoa beharrezkoa da ●

◆ DANIEL UDALAITZ

ESKUMENEN ZALAPARTA

EUSKO Legebiltzarreko Autogobernuaren Batzordeak Gernikako Estatutoa bete eta berau gainditzeko beharra azpimarratu du. Eskuratu gabeko eskumenak eman ezean, Jaurilaritzak bere kabuz eskuratuko dituen iragarpena egin du hirukoak, PP eta PSOEn kontrako jarrera gogorra piztuz. Bakegintza eta autogobernuaren zutabeak izan dira Ibarretxe lehendakariak bere agintaldiari ekiteko erabili dituen zutoin garrantzitsuenak. Ajuria Eneko bilerak eta Arkauteko Mahaia izan dira bakegintzaren eremuan egindako urratsetako batzuk. Autogobernuarenean, Legebiltzarreko Batzordea izan da tresnarik garrantzitsuenak. Eskumenen aferak zenbat irauten duen ikusi beharko da eta kontsultarena testuinguru honetan guztian nola xertatzen den ere bai.

■ Autogobernuaren Batzordea.

EAE-KO ESKUMENEN BALIZKO SUSPENTSIOAZ

ESPAINIAKO Konstituzioak edozein autonomi erdikidegoko eskumenak bertan behera uzteko ahalmena ematen dio Espainiako Gobernu zentralari, baldin eta horretarako arrazoi bereziak ikusten baditu. Gero eta gehiago ateratzen den gaia da, eta azken ika-mika Circulo de Empresarios elkarteak bere bazkideei igorritako inkesta baten haritik etorri da. Bertan, enpresa-

riei gobernu zentralak EAEko eskumenak bereganatzeari buruz galdetzen zen.

SANZ EZ DA KIKILDU

MIGUEL Sanz Nafarroako Gobernuako lehendakariak argi utzi du berehalakoan ekingo diotela euskararen inguruko beste dekretu bat lantzeari. 2000ko abenduaren 11n administrazioan euskararen erabilera arautzeko dekretua bertan behera utzi du Nafarroako Auzitegi Goreneko Administrazioarekiko Auzietarako Salak, forma kontuetan oinarrituta. Sanzek berehala erantzun du forma kontuok konponduko dituztela eta, gainera, helegitea aurkeztuko dutela Espainiako Auzitegi Gorenean, nahiz eta epaiak horretarako tarterik ez duen uzten. Epaiak, dena den, ez dio mamiari heldu eta pen-

B A H E A

- Xavier Trias, CIUko bozeramaileak *El Diario Vascon* alderdien legeaz: "EAJ ez dago ados gure jarrerarekin, beste batzuetan alderantziz da eta guk errespetatzen ditugu".
- Enrique Lopez, Botere Judizialeko Kontseilu Nagusiko bozeramaileak *Deian*: "Garzonen erabakiak kritikagarriak dira, erabaki guztiak bezala, baina Aznarren aginduetara dagoela esatea gehiegizkoa iruditzen zait".
- Aralarreko kide Iosu Gulina, J.M. Aleman, Errapel Txokarro, Benito Goñi, Bitorio Liza-

ETROA

BATASUNAREKIKO SETIOA

Batasunaren aurka Baltasar Garzón epaileak agindutako diru bahiketak berriz astindu du panorama politikoa. Neurri gogorra da alderdi politiko baten bizitza aurrera eramateko, eta Estatuak Batasunarekiko pentsatuta dituen neurrietako bat besterik ez da seguruena. Alderdi konstituzionalistek epaile izarraren erabakia txalotu dute, eta gainerako guztiek gogor kritikatu dute bere autoa. Kritikaren inguruko adostasunak, dena den, ez dirudi haratago joateko aukerarik zabalduko duenik. Batasunaren aurkako auto honek bide zabal bat irekitzen du, eta batek daki erantzukizun zibiletik erantzukizun penaletaraino tartea zenbaterainokoa den.

tsatzekoa da, mamiari buruzko eztabaida juridikoa hurrengoan gauzatu beharko dela, horretarako aukerarik ez da faltako eta. Forma eta mamiaren inguruko auzia bizi da berriz ere arazo honetan eta, komeni den arabera, gaur forma azalekoa da batzuentzat, eta hurrengoan egiteko modua edukia bezain garrantzitsua izango da.

ESKUIN MUTURRA

EUSKAL Herrian atentatuak egiteko prestatzen ari den eskuin muturreko taldearen berri eman du *Kale Gorrian* aldizkariak. Falange Alderdia eta egitura parapolizialen artean ari ei dira taldea prestatzen eta zereginotan ari diren pertsonen buruzko datu ugari ematen ditu bere azken zenbakian. Falangekoek erantzun diete

jada, gezurretan ari direla esateaz gain, orain arte lasai ibili direnak aurrerantzean artega eta segurtasunik gabe biziko direla ohartarazi dute.

POLIZI INDARRA EDO PARAPOLIZIALA?

HILAREN 5a eta 6aren arteko gauean Polizia Nazionala Iruñeko Alde Zaharreko kaleetan aritu zen barraka politikoetako batzordekoak egiten ari ziren protestaldia bertan behera utziz. Uniformedun polizia taldeekin batera, 20-30 pertsonen osatutako beste talde bat aritu zen, kalez jantzita eta kaputxatuta, besteak beste eskuetan katez eta burdin barrez horniturik. Euskal Herrian aspaldi ikusi ez den irudia zen San Fermin jaietako bezperakoa. Gertaerak ez du ia oihartzunik izan komunikabideetan.

rraga eta beste lau sinadurak 'Egunkaria'n: "Kezkagarri eta gaitzestekoa da bereziki Batasunaren zuzendaritzak azken aste hauetan berrartu duen Aralarrenganako jarrera. Zilegi eta egiazko diren ezberdintasunen beharrezko eztabaidari ekin beharrean, deskalkifikazio pertsonal, irain eta argudiorik gabeko baieztapenetan oinarritu du jarrera hori. Batasunaren krisiaren irtenbidea, ez datza etsaiak ez daukan lekuan aurkitzean, ezta egia osoaren jabe direla uste izatean ere, ezker abertzalearen ideia eta sentimenduen aniztasunari ateak zabaltzean baizik".

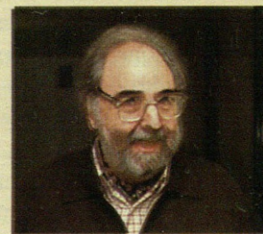

■ J. M. Oreja.

IZPIAK

Jaime Mayor Orejak gero eta sostengu handiagoak ei ditu PPren familia sozial zabalean. PPren inguruko komunikabide sareak bere aldeko hautua egin du Jose Maria Aznar ordezkatzeko lehian -El Mundo, COPE, ABC, Antena 3...- eta, batez ere, PPren kristau-demokratik bildu ei dira haren inguruan. Mayor Oreja eta Rodríguez Rato ei dira orain arte ondoen kokatutako hautagaiak, baina Aznarren izaera berezia kontuan hartuta, azken uneko erabakirik ere ez ei litzateke baztertu behar.

Francisco Letamendia 'Ortzi'k Ciencia Política Alternativa liburua plazaratu berri du, eta bertan zientzia politiko alternatiboan arakatzen du, Euskal Herriko eta Ipar Irlandako gatazketan txertatuz. Katedrarako lanean oinarrituta dago eta, Edurne Uriarte irakaslearekin izandako auzi entzute-sua dela eta katedrarik ez duenez, liburua argitaratu ematea erabaki du.

■ F. Letamendia.

Urdin, xuri eta gorri...

Horra frantses banderaren koloreak ... baina azken hauteskunde orokorren emaitzak ikusirik, urdina eta xuria dira nagusi, gorria kasik desagerturik! Zeren eta hemen erraten den bezala, uhin urdin handi batek, Ezker Anitzaren gehiengo hankaz gora bota duen, eskumara sekulako lema golpea emanaz. Frantziako itsasontziaren kapitain pilotuak, Jacques Chiracek, datozen bost urtetako gehiengo sendoa dauka bere politika aitzina eramateko.

Bide batez, frantziarrek adio erran diote kohabitazioari. Hots, presidente eskuindar eta parlamentu ezkertiar izateari. Indar politiko uztartze bitxia, baina azken hamabost urte hauetan, hiru aldiz izan duguna François Mitterrand sozialista 1986an eta 1993an gehiengo eskuindar batekin: Chirac neogaullista 1997an gehiengo sozialista batekin. Sistema honi zernahi leporatzen zaio orain: gobernagarritasun eza, instituzioen paralisia, Europa nola munduaren aitzinean bi burudun exekutiboaren barne tirabirak. Klarifikazioa behar omen zen... Izan dugu: 369 eserleku eskuinarentzat; 178 ezkerrentzat. Jendeak ez bide zuen gehiengo diferentziarik egiten eskuina eta ezkerren artean. Mezuak nahasiegiak ziren. Hau dela eta, jendeak Jean-Marie Le Pen eskuin muturreko kidearengana ala hautagai troskistengana jo zuen hauteskunde presidentzialetan. Chiracek garaitu eta, gehiengo eskaini diote. Koherenteak izan dira frantziarrak.

HALA ERE, kohabitazioaren abantaila bat azpimarratu nahi nuke. Mende laurden batez, Frantziak ez zuen alternantziarik ezagutu, 1958tik 1981era arte, Mitterrand Frantziako bosgarren Errepublikako lehen presidente sozialista bilakatu arte. Erreforma erradikalak bururatu ziren: dezentralizazioa, lan orduen murrizketa (39 orentakoa), 5. opor astea, enpresetan langileentzako eskubide berriak, enpresa pribatu zenbaiten nazionalizazioa, besteak beste. Orduan analistek zera zioten: sekulako haustu-

rak suposatzen zituela bi Frantzia izateak, eskuinekoa eta ezkerrekoa. Geroztik alternantzia eta kohabitazio politikoek barne frakturak ez zirela hain handiak erakutsi dute.

Barealdiak erreformak trabatu ote ditu? Ez dut uste. Azken bost urte hauetan, objektiboki, Ezker Anitzak makina bat aldaketa bultzatu du: 35 lan orenak, behartuentzako CMU delakoa (denentzako babesa eri izan orduko), homosexualen eskubide berriak eta abar. Nahikoa ez da izan, noski. Eta zenbait erreforma gainera ez da

ongi aplikatua eta beraz konprenitua izan. Adibide bat: 35 lan orenarena. Daukatenak ondo. Baina, indarrean ontsa eman delarik, zeren eta zenbat enpresatan, ordu arte langileek zeuzkaten eskubideak, kafe eta jan pausaldiak galdu baitituzte. Ordu estra gehiagorik ez, zenbat aldiz gainera, lanpostu oso guti sortu da. Eta 35 orenetara iragan ez direnek ez dute noski begi onez ikusi erreforma, enpresa ttipi eta ertainetan bereziki. Bi langileri mota sortu dira: pibilejiadunak eta besteak... Lanik gabekoei buruz zer esanik ez!

HAUTESKUNDE kanpainan, eskuinak zer aldarrikatu du? Askatasuna. Lan askatasuna. Lanaren partekatzea? Ahaztua. Eta beste lelo bi: seguritatea eta etorkinak. Bestalde, "Beheko Frantzia" aipatu eta bereganatu du, ezkerre "Goiko Frantziaren" defendatzailetzat aurkeztuz. Eskuinak hauteskun-

de kanpainako norabidea inposatu dio ezkerriari. Bere ohizko lema ebatsiz: libertatearena. Bost urtez egia erran herriarekiko nahiko gor izan da ezkerre, eta garesti ordaindu du "Ipar sozialaren" galtze hori. %40 abstentzioa hor da ere bai!

Azken gauzatxo bat: ezkerreko batzuek maiz erran dute gauza batzuk ezin direla aldatu "mundua" hala delako... Ados. Baina orduan zergatik bozkatua izatea eskatu, ezertarako ez bada? Jacques Chiracek alderantzizko mezurik dauka. Anitz promesa dagi. Eta gero zera erraten ohi du: "Promesek entzuten dituztenak baizik ez dituztela engaitzen...". Eta entzule andana bat erakarri du! ●

GAZKA IROZ

Allande Boutin
Kazetaria

"Eskuinak lan askatasuna aldarrikatu du eta lanaren partekatzea ahaztu. Eta beste lelo bi: seguritatea eta etorkinak. Bestalde, 'Beheko Frantzia' bereganatu du, ezkerre 'Goiko Frantziaren' defendatzailetzat aurkeztuz"

TORTURA ESPAINIAKO ESTATUAN: LEGEAREN URRATZE SISTEMATIKOA

■ Unai Romanoren egoera poliziaren eskutik pasa ondoren. Estatuko hedabide gehienek ez dituzte argazkiok erakutsi.

Tortura tabu da munduko herrialde gehienetan. Euskal Herrian, tortura gatazka politikoaren testuinguruan agertzen den praktika da. Tortura praktikak, alabaina, gatazkaren egoeraren arabera hartzen dira aintzakotzat.

Demokrazia garaia hasi zenez geroztik, gatazkaren izaerak, bere parametroak eta Europako testuinguruak baldintzatu eta mugatu dituzte torturaren salaketak. Haatik, gatazkaren polarizazioa gero eta handiagoa den une honetan, irudi luke, torturaren inpunitatea kolokan jartzen hasia dela Espainiako Estatuan.

Testuak: Mikel Asurmendi

Espainiako Estatuan Melitón Manzanas komisarioa izan zen torturaizaile gisa famatu zen lehena; diktadura garaian. Trantsizio garaian berriz, 1976an, Amparo Arangoari eginiko torturaren zantzuak agertu ziren lehenbiziko aldiz "Zeruko Argiak" argitara emandako argazkietan. Ezagutzen diren frogengatik, demokrazia ezarri zenetik torturaren praktikak ez du etenik izan. Torturaren segimendua eta salaketa burutzen duten taldeek, tortura legezko bermearen urraketa sistematikotzat jotzen dute. Estatuak torturaizaileekiko inpunitatea bermatzen jarraitzen du, azken hogeita bost urteetan torturapean edo haren eraginez hildakoak asko izaki: Joxe Arregi, Esteban Muruetagoiena, Mikel Zabalza, Xabier Kalparsoro eta Gurutze Iantzi izan dira kasu entzutetsuenak. Salaketek jarraitzen dute eta azken bi urteetan Iratxe Sorzabal, Unai Romano eta Juan Karlos Subijananaren kasuek herritarren gogoa astintu dute. Torturaren lekukotasun grafikoek, berriz ere, agerian utzi dute torturaren praktika ukazina.

TORTURAREKIKO JARRERAK.

Torturaren Aurkako Taldea (TAT) 80ko hamarkadan sortu zen. TATEk, iaz ekimen zehatz bat gizarteratu zuen torturaren prak-

tika sistematikoa ezabatu aldera. Ekimen honen funtsa bederatzi puntutan biltzen da. Juan Karlos Ioldi abokatuak azaldu digu TATen ekinbidea: "Torturatuei laguntza juridikoa ekartzen saiatzen gara salaketak aurrera eramateko. Halaber, sendagileen laguntza bermatzen diegu, horretarako laguntza psikologikoa eskaintzen duen talde bat izaki. Gizartearen kontzientzia sustatzea helburua daukagu era berean".

Bederetzi puntuko ekimena sozializatzeke, alderdiak, sindikatuak, eliza, hedabideak eta gizarte mugimenduengana jo dute dagoneko. Espainiako Gobernuak presionatzeko babes handiagoa lortu nahi dute erakunde horien aldetik. TATEk eginiko proposamenaren aurrean jarrera ezberdinak izan dira orain arte. Taldekide honen hitzetan, azken urte honetan, oro har, "Torturarekiko sentsibilizazioa handiago" sumatu izan dute bilerak izan dituzten taldeen artean. Edonola ere, alderdi guztiek ez dute TAT hartu izan, eta orain arte, alderdi, erakunde eta gizarte taldeek ekimen honekiko agertu duten atxikimendua edo errefusatzeta, hauetako bakoitzak gatazka ulertzen duen arabera izan da. Ondorioz, talde bakoitzak torturaren gaia gatazka ulertzeko duen moduaren arabera hartzen du.

■ Bederatzi puntuak

Alderdi, sindikatu eta gizarte eragileei TATek aurkezturiko proposamenaren ardatz nagusiak:

1. Inkomunikazioa. Auzipetze Kriminaleko legediaren 520 bis artikulua ezabatzea, atxiloteta eta inkomunikazioa bost egunez luzatzea baimentzen baitu.

2. Konfiantzazko abokatua. Auzipetze Kriminaleko 527. artikulua ezabatzea. Senideek atxilotua non dagoen jakin ahal izatea, eta atxilotuak konfiantzazko abokatua edukitzea.

3. Konfiantzazko medikua. Atxilotuak bere kabuz aukeratutako sendagileak ikusi ahal izatea, haren egoeraren jakitun izateko.

4. Auzitegi Nazionala. Auzitegi Nazionalak dituen eskumenak bertan behera uztea.

5. 'Habeas Corpus'. *Habeas corpus*aren ezarpena eta erabilera. Modu honetan epailea benetan arduratuko litzateke atxilotuen egoeraz.

6. Polizien diligentziak. Polizien diligentzia oro deusezte, baldin eta atxilotutakoak kalterik izan badu psikikoan nahiz fisikoan.

7. Tortura salaketaren ikerketa. Epaile eta agintari judizialen aldetik sakoneko ikerkuntza ahalbidetzea torturak salatzen dituen testigantzen inguruan.

8. Kamerak komisariatetan. Egoitza polizialak kameraz hornitzea, atxilotuari ematen zaion tratua-
ren berri izateko.

9. Indultuak. Torturak eragiteagatik zigortuak izan diren funtzionarioen aldeko indultuak desagertzea ●

HEDABIDEEN JOKABIDEA.

Demokrazia ezarri ostean, torturaren informazioaren tratamendua zeharo aldatu zen estatuko komunikabideen aldetik. "El Pais" bezalako egunkaria batek, kasu, zalantzan jarri du torturaren praktika. Oraindik orain, tortura "Errealitatea edo propaganda" ote den galdetzen zuen erreportaje batean. Unai Romanoren argazkiak ezagutu ostean burutua zen erreportajea, baina ez zituen azgazkiak publikatu. Halaber, ez Unai Romano ez Iratxe Sorzabal ez Juan Karlos Subijana-
ren argazkiak ez dira zabaltzen estatuko ezin hedabidetan, bakar batean ere ez.

Unai Romanoren kasuan, Estatuko

komunikabideen gehiengo handia ez zen ondorengo esalditik haratago joan: "Admitida a tramite una denuncia por torturas". Unai Romanoren abokatuak, Juan Karlos Ioldik, honela ikusi du jarrera hau: "Salaketa guztiak hartzen dira aintzakotzat noski, kontua da, prozesua aurrera joan ahala, ea artxibatzen den ala ez. Hori izan zen hedabide espainolek jaso zuten guztia, batere lotsarik gabe".

Euskal Herrian zabaltzen den Espainiako talde editorialen prentsak bere berezitasunak ditu Ioldiren iritzi. Esate baterako, "El Correo" eta "El Diario Vasco" egunkariek modu ezberdinean jokatu zuten Iratxe Sorzabalen kasuan.

"El Diario Vasco"k "El Correo"k baino jarrera duinago bat erakutsi izan zuela diosku, "Horrek duen konnotazioarekin, jakina. Bakoitzak badaki non ari den. Sorzabalen kasuan, Guardia Zibilak Iratxek burutu omen zituen balizko delituak filtratu

zituen prentsara. 'El Correo'k titularretara eraman zituen oihartzun izugarria sorraraziz". Gero -Ioldiren hitzetan-, Iratxe Sorzabal torturatua agertzen zuten argazkiak argitara eman zirenean, hedabide hauek ez zituzten publikatu eta lau lerroetan hauxe besterik ez zuten esan: "Denunciadas presuntas torturas". Hartara, prentsa honek errugabetasun printzipioa gorde zuen Sorzabal torturatu zuten guardia zibilentzat. Beste hainbeste gertatu zen Unai Romanoren kasuan.

TATek, hedabide hauek gatazkaren ondorioz izaten diren gainontzeko giza eskubideen urraketek ematen dieten tratamendu bera nahi luke tortura kasuentzat. Ioldiren ustez, alde bateko nahiz besteko kasuek tratamendu berdina izango balute, beharbada ez litzateke tortura desagertuko, baina pauso handia emango litzateke. Bere ustez, Unai Romanoren aurpegia ETaren atentatu baten ondoriozko argazkia izan balitz zalaparta izugarria sorrarazi izango zuen. Torturaren ondorioz izan denez, Estatuak praktikatzen duen biolentziaren lekukotasuna, ez du lekurik ez oihartzunik izan.

LEGE ANTITERRORISTA.

Gaur egungo legea 1978ko Lege Antiterroristan oinarritzen da. Lege hark pertsona bat hamar egun inkomunikatua izatea ahalbidetzen zuen garai hartan. Egundak, atxilotaren epea bost egunetara murriztu da. Hala ere, oraindik ere, Entzutegi Nazionalako gela bereziak atxilotua konfiantzazko abokatu batekin aitortzea oztopatzen du. *Habeas corpus*en eskakizuna gutxitan onartzen da. Familiak atxilotuaren eskubideak urratuta daudela ikusten badu eskatu dezake, baina oso da berezia, eta epailearen aginduz egiten da. Paradoxikoki, eskaera hau atxilotua polizien eskuetatik pasatzeko baimena eman duen epaile berak egiten du, eta logikoki, berak ez du onartzen eskakizuna: "Berdin dio bost egun edo hamabost egun atxilotua egoteak. Sistema torturaren praktika ahalbidetzeko egituratua dago. Medikuek forenseak jokatzen duen rola ikustea besterik ez dago", esan digu Juan Carlos Ioldi abokatuak.

ATXILOTUA IZAN AURRETIKO SEGIMENDUA.

Pertsona torturatu batek mediku forensearen aurrean salaketa aurkeztu bitartean prozesu luzea bizi izan du. TATen ustez, atxilotuak

■ J. K. Subijana Guardia Zibilaren egoitzatik pasa ostean.

■ Iratxe Sorzabali aplikaturiko torturen zantzuak.

poliziak kontrolatuak izaten dira, atxilotuen agendak eta telefono zenbakien segimendua egin dute alde aurretik. Polizia ezberdinak ehunka pertsonen buruzko informazioa bilduz doaz, eta halako batean, hauek batzuk atxilotzea erabakitzen dute. Pertsona horien inguruko pertsonen datuak dituzte: ezkondua den, seme-alabak dituen, gurasoak bizi ote diren, aiton-amonak zenuak dauden... Beren puntu ahulak aztertzen dituzte: banandua dagoen edo ez, kasu. Neska edo mutil laguna baldin badu, beren harremanak ezagutzen dituzte. Neska edo mutil lagunik ez badute, tortura fisikoa gehiago lantzen dute, bestela psikologikoa. Iholdiren esanetan, atxilotuak eta bere ingurukoak ez dira segimendu hauez konturatzeko komisaldegira eramanez izan arte. Normalki ez dute pertsona bat atxilotzen bere datuak ezagutu gabe.

Atxilotetak goizaldean izaten dira, indarrez. Atea bota, pertsonaren inguruan izua sortzeko. Legearen arabera pertsona hauei beren eskubideak irakurri

□ Alderdi, erakunde eta gizarte taldeek TATEko ekimenarekiko atxikimendua edo errefusatzeari, hauek bakoitzak gatazka politikoa ulertzen duen arabera izan da

■ Euskal instituzioen ekimen mugatua

Hego Euskal Herrian, giza eskubideen segimendua egiten duten zenbait instituziotara jo dugu, besteak beste Eusko Jaurlaritzako Justizia Saileko Giza Eskubideen Batzordera nahiz Eusko Legebiltzarreko Giza Eskubideen Batzordera, eta tortura kasuen inguruan burutzen duten lanaz galdetu diegu. Ez dugu erantzunik jaso.

Nafarroako nahiz EAEko Arartekoengana ere jo dugu. Bigarren honetatik soilik erantzun digute taxuz eta ganoraz. EAEko Arartekoaren gizarte harremanetarako Fermin Barceló aholkulariak erantzun digu.

Torturaren kexak poliziarekin arazotak izan dituzten pertsonen bitartez jasotzen dituzte, eta hauek, eskuarki, torturatuak familiek egiten dituzte, guraso eta senideen elkarrekin edo herri plataformetatik.

TATEkin harremanetan daude eta eure txostenetan salatzen diren tortura kasu guztiak aztertzen dituzte, tratatuak edo torturak burutu dituzten poliziak zein izan den argitu aldera. Guardia Zibila edo Polizia Nazionalek izan denean, kasua Espainiako Arartekoarengana bideratzen da. Legez Ertzaintza akusatua denean soilik, mugi dezakete kasua.

TATEko txostenetan Ertzaintza inplikatuak azaldu den kasuetan espedienteak zabaldu dituzte. Komisaldegien

tara joan ohi dira eta kasuak, banan-banan, aztertu dituzte.

Fermin Barceló honela azaldu digu beren betebeharrak: *"Bisitak komisaldegira ezberdinetara egiten ditugu urtero. Ziegak miatzen ditugu, erregistroak nola hartzen diren ikusi, datu informatizatuak nahiz paperekoak aztertuz. Gure lana prebentzio arlokoa da, guk tortura kasuak salatzea baino tortura posibleen aurkako neurriak hartzen saiatzen gara"*. Bulego honen lana ez da torturaren ikerketa burutzea. Tortura kasuak argitzeko bide judizialetik burutu behar da. Legez ezin dute tortura kasu bat aztertu, areago, kasua auzitegira eramana baldin badago, debekatuta daukate.

TATen eskaerarekin bat eginez, duela hiru urte jadanik, Ertzaintzaren komisaldegietan atxiloteta guztien grabazio aleatorio bat burutzea gomendatu dute. Ertzaintzaren komisaldegietan bideo sistema bat dago. Ez da erabiltzen, ordea: *"Guk sistema aleatorio bat erabiliz (atxilotetan parte hartzen dutenek jakin dezaten noiz ari den grabatzen eta noiz ez) atxilotuen galdetarako grabatzea eskatu dugu. Herrizaingo sailaren aldetik, printzipioz, ez diote aukera honi uko egin, baina orainokoa ez dugu aukera hau aplikatzen duten konfrontatu ahal izan. Hurrengo bisitetan horren segimendua egin nahi dugu"* ●

behar zaizkie, baina hau ez da behin ere egiten. Poliziak kaputxarekin azaltzen dira jende aurrean, eta legeak ezer gutxi balio du orduan. Pertsona bat bakarrik harrapatzen badute, denbora irabazteko eta informazioa ateratzeko, bidaian jipoitzen hasten dira: poltsa jarritik, barrabilak edo alua estutzen. Izan ere, kuartela urrun dagoen kasuan, operazioa bertan behera gelditzeak kezkatzen bide ditu poliziak.

Komisaldegian, polizien eskuetatik iragan ondoren, hauek forensearen aurrean zer esan behar duen kontuan hartzeko esaten dioten atxilotuari, neurtzeko, berauek ondoan baitaude. Atxilotuaren segurtasun eza hainbestekoa denez, atxilotuak forensea bera egiazkoa ote den

zalantzan jartzen du. TATen ustez joera hau oso normala da. Polisi onaren rola jokatzeko duenak, epailearen aurrean zer esan behar duen azaltzen dio hitzez hitz atxilotuari. Gainontzekoan, libre geratuz gero, berriz etorriko dela mehatxatuz agurtzen dute.

Prozesu honek berealdiko garrantzia du prozesu penala gauzatzerakoan. Izan ere, esaterako, atxilotua tratatuak zantzuez autoinkulpatzen bada, defentsako abokatuak jadanik ez du ezer egiterik. Gainera, beste pertsonen buruz esandakoek ere balio dute. TATen ustez, egungo sistemaren ondorioz, ehunka pertsona kondenatuta dago torturaren bitartez ateratako deklarazioak direla medio.

ALBERTO ELOSEGI

■ Julen Arsuaga, Behatokiko kidea.

BEHATOKIA NAZIOARTE MAILAN. Euskal Herriko Giza Eskubideen Behatokia tortura salaketak nazioarte mailan zabaltzeko sortu zen iaz, eta TATen txostenak bideratzen ditu hainbat erakundetara. Nazio Batuen Erakundea (NBE) da horietako bat. Europako NBE-ren egoitza Geneva dago (Suitza) eta orain arte Euskal Herrian salatutako torturen kasuekiko elkartasun zabala erakutsi du. NBE-n errelatore edo kontalari berezia dago. Behatokiko Julen Arsuaga abokatuaren esanetan, berau independentziaz jokatzeko saiatzen da eta abisu bat jasotakoan arreta handia jartzen du.

Behatokia bi modura hurbiltzen da batzorde honengana. Deialdi larri bat burutuz, batetik, eta orduan NBEko batzordeak bidaia edo misio berezi bat antolatzen du kasua aztertzeko. Normalki, batzordea estatuko gobernuarengana zuzentzen da lehenbizi. Bestetik, adierazpen askatasunaren urraketak ematen direnean, berauek salaketa txostenen bidez helarazten zaizkio NBEko kontalari nagusiari. Halaber, epaile edo abokatu batek ez badu independentzia printzipioaren arabera lan egiten, kasu hauek aztertze-ko kontalariak daude.

Julen Arsuagak zehaztu digu NBEko Giza Eskubideen batzordearen jarrera: *“Jarrera ona da. Agindu bat helarazten baldin bazaie betetzen dute. Gurekiko konfiantza dute, baina kasu bati sinesgarritasun gehiago emango diote, baldin ganorazko lan bat egiten badugu, eten-gabe eta era egonkor batean. Seriotasun*

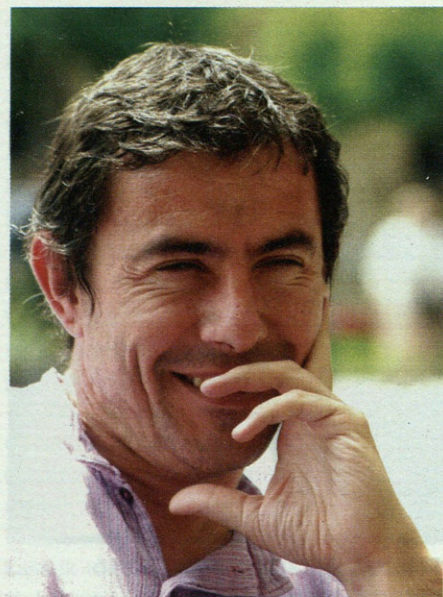
bat ikusten ari dira gure txostenekin. Orain gutxi arte, gatazkan dauden aldeetako baten salaketak baino ez zituzten ezagutzen; Estatuarenak, alegia. Behatokitik beste aldearen salaketak agertzen saiatzen ari gara orain”.

Behatokiak azken bi urte hauetan erakutsitako datuen arabera, Espainiako estatuan torturaren aztarnak edo elementuak daudela uste du Genevako Giza Eskubideen Batzordeak. Halaber, Estrazburgoko Europako Kontseilua Espainian ematen ari diren giza eskubideen urraketek gero eta segimendu zehatzagoa egiten ari zaio. Torturaren Prebentziorako Batzordeak (CPT) egiten du segimendua eta erabateko sinesgarritasuna du Arsua-garen iritziz. CPTk Behatokiak helarazitako txostenen kasuak baieztatze-ko bisi-tak burutzen ditu: *“Oraingoz Espainiako Estatuan torturaren aztarnak daudela jabetu dira. Espainiako Gobernuak ez ditu betetzen beraiek egiten dituzten gomendioak. CPTkoek nolabaiteko intere-sa edo nahia antzeman dute tortura kasuak estaltzeko. Hasteko ez da gutxi”.*

ESPAINIAKO ESTATUAREN JARRERA. Torturaren estaltze hau eza-gututa, nola zuzitzen ote du Espainiako Gobernuak torturaren arazoa, ordea? Espainiako jarrera adibide baten bitartez azaldu digu Arsuagak. Nazio Batuetako CAT delakoak, tortura kasuak direla-eta, Kolonbiako Gobernuari zerbait esaten dio-

□ **“Giza eskubideen sala-keta kasu guztiek trata-mendu berdina izango balute prentsa espaino-lean, agian ez litzateke tortura desagertuko, baina pauso handi bat emango litzateke”**
JUAN KARLOS IOLDI

enean, gobernu horrek hartzen duen jarrera haxe da: *“Guk arazo politiko larria daukagu eta nazioarteko komunitatean arazo hau konpontzeko laguntza eskatzen dugu. Gatazkaren konponketak hainbat giza eskubideren urraketa desagertzea ahalbi-detu baitezake”.* Espainiako Estatuak,

DANI BLANCO

■ Juan Karlos Ioldi, TATEko kidea.

berriz, bestelako jarrera hau erakusten du: *“Torturaren praktika gezurra da. Salake-tek ez dute zentzurik, informazio txar baten ondorioz eginak dira. Espainian ez dago inolako gatazkarik ez giza eskubideen urraketarik, giza eskubideen urraketa gatazkaren beste aldeak egiten du soilik. Gure desprestigioa eta salaketen sinesgarritasuna ezabatzen saiatzen da”.*

Jarrera horrek noiz arte iraun dezake, ordea? Izan ere, Espainiako Gobernuak horrela segitzekotan, bere kontrako jarre-rak indartu baino ez du egiten nazioarte-ko erakundeetan. Itxuraz, Espainiako Gobernu bere kalterako jarrera bat indartzen ari da. Gatazkaren aurrean jarrera politiko bat hartzen ez duen neurrian, gatazkaren ondorioz segurtasun indarrek burutzen dituzten giza eskubi-deen urraketak gero eta nabarmenago gelditzen ari dira.

Jarraian, gizarte mailan torturarekiko dagoen sentsibilitatea izan dugu hizpide Behatokiko kide honekin. Bere ustez, gatazkaren ondorioz sortzen diren gaiek gatazkaren egoeraren araberrako abiadura hartzen dute, eta neurri batean, ekimen eta lanaren poderioz gizartea gehiago sentsibilizatzen da. Duela bi urte, giza eskubideen arloan presoen sakabanaketa izan zen gai nagusia, gizartea giza esku-bideen urraketa salatze-ko prest izan zen. Gaur egun, arrazoiak arrazoi, eta agian gatazka beste parametro batzutan ematen ari delako, torturaren gaiak munta han-diagoa hartu du eta presoen eskubideen aldarrikapena ordezkatu nolabait. Julen

■ Jesus Biurrun, EHUKo psikologia saileko irakaslea

Zer egin torturaren aurrean

A sko dira herri honetan, polizia ezberdinen eskuetatik pasa ostean, torturak, tratatu txarrak eta irainak salatzen dituztenak. Guk lehen terminoa erabiliko dugu, ikuspegi psikologiko eta kliniko egokiena delakoan.

Torturatuen kontakizunak ez dira baldintza sozio-ekonomiko, kultural, geografiko, adin edo sexuaren arabera. Pertsona hauen soslaiak sistemaren interesak eta torturatzailen logikaren arabera aldatzen dira. Diskurtso menperatzaileak isiltasunaren eta ukazioaren bitartez heltzen dio torturaren errealitateari. Tortura zeharrargiz eraturiko errealitate bat da, ikusezina, bere diskurtsoa joera sozial baten baitan errota da eta biktimak nahasten ditu.

Bere balore artean indarra, erresistentzia eta sufrimendua barneratzeko joera duten erkidego kultural bateko kideek tortura jasan izana ukatu ohi dute. Arrazoi politikoak direlamedio, torturatuak biktimaren kondizioa hartzen du bere gain, erasoan ondorioak gutxiesteko joera izaten du. Ez die bere hurkoei laguntza eskatzen ere. Medikuaengana hainbat kexa somatikoengatik joanen da eta oso gutxitan psikologoaengana. Bizi duen esperientzia kontatzeari uko egiten dio. Garrantzia kentzen dio gertatuari, beste batzuek okerrago pasa dutela esanez. Ez dutela suntsituko diotso bere buruari. Bere sintoma emozionalak, kognitiboak eta disoziatiboak ezkutatu ditu hartara. Ukapenak, gain konpentsazioak eta herabefasunak, ordea, bere zauriaren sakona erakutsiko dute aurki.

DANI BLANCO

Sintomaren presentzia ezkutaezina eta inguruko pertsonekiko jokabide moldaezina jokaera ezberdinak eragiten ditu bere baitan. Senitartekoak bere kidea babesten saiatzen dira salaketa publiko bidez eta psikologoaren laguntza. Lagunak kuriositatez eta exhibizionismoz hurbildu izaten dira aholkuak ematera. Militanteak esperientzia eta baliabideak eskaintzen dizkio. Baina, torturaren aurrean ez

badu, ustez, modu zuzen batez jokatu, militanteak gertatua "ezer ez da gertatu" batekin har dezake edo komunitatetik kanporatzearen alde agertu. Edonola den ere, inguruan eskaintzen zaizkion harrera eta harremana baliabide berebizikoak dira torturatu izan den pertsonarentzat.

Torturatuen ondorioei aurre egiteko bi modu gomendatuko genizkioke torturatuari. Batetik, aurreiritziak gaintitu ditzan eta profesional egoki batengana joan dadila. Bestetik, erreferentziatzeko taldeekiko hausturari uko egin diezaion. Esaterako, gurasoak eramanak izan diren familietan seme-alaben bisitak eta presentzia bermatu behar dira. Koadrilen kasuetan, polarizazioari eta hausturari saihestu egin behar zaie bere kideen atxiloteta bitartean gertatu izan denarengatik.

Torturak pertsonarengan duen eragin eta logikari erantzun egokia aurkitu behar zaio. Horretarako, kasu kasu, baliabide guztiak erabili behar dira. Lehenbizikoa, gertatu dena azaltzea da ●

Arsuagak bi egoerak desberdindu dizkigu hala ere: *"Sakabanetarekin amaitzea gatazka desblokeatzeko borondate oneko keinu bat bezala planteatu zen. Orain, gatazka gordinago bihurtu den uneon, agian, bateon batek pentsa lezake tortura gaia gaintu behar dela gatazka gaintitzeko. Guk ordea, uneon, printzipioz, gatazka humanizatzeko ekimen bat bezala ikusten dugu torturaren deuseztapena"*.

Azkenik, AEBetan torturaren inguruan eztabaida oso interesgarriak ematen ari direla adierazi digu gure solaskideak. Euskal Herriko Behatokia eta Irlandako Batzordea elkarrekin ari dira. Talde hau, AEBn bizi zen Ramon Aldasoro errefuxiatuaren estradizioan inplikatu zen lehenbiziko aldiz, eta azkeneko atxikimenduek oso ondorio baimak izan dituzte. Noam Chomsky eta

hainbat intelektualek giza eskubideen urraketa salatu dute. Espainiako Javier Rupezen enbaxadoreari torturaren kasuak helarazi zizkieten, eta honek Espainiako Gobernuaren jarrera babestu zuenez, gogor kritikatu zuten. Joan den urtera arte ez zen honelako jarrerarik agertu, orain,

□ "Torturaren deuseztapena gatazka humanizatzeko ekimen bat bezala ikusten dugu Behatokitik" JULEN ARSUAGA

ordea, jarrera hauek sendotzen ari dira AEBn. Espainiako Estatuan torturarik ez dagoen leloak indar apur bat galdu du nonbait. Julen Arsuagaren iritziz, giza eskubideen hutsuneak eta urraketak gero eta handiagoak dira eta torturaren inpunitatea gero eta nabarmenago agertu da Estatuan nahiz nazioarte mailan.

Zentzu honetan ulertu behar da ere Amnesty Internationalen (AI) jarrera. Orain arte Alren jarrera nahiko leuna izan da, Behatokiak landuriko "2001eko txostena" ikusi ondoren, erakunde honen inplikazioa aldatu da. TATEk eta Behatokiak Iratxe Sorzabal, Unai Romano eta Juan Karlos

Subijananen kasuei buruz helarazitako informazioak AIk lehen zituen zalantza uxatu ditu, antza. AIk beti salatu ditu tortura kasuak, baina gatazkaren polarizazioa dela medio torturaren

gaia saihesten zuen nolabait. Espainiako kasuez arduratzen den AIko Guillen Flemingek honela hitz egin du berriki Espainiako Gobernuaren jarreraz: *"Azkeneko tortura kasuaren aurrean Espainiako Gobernuak ez digu ganorazko erantzunik eman. Areago, ez du onartzen bi aldeak gatazka maila berean kokatzea"* ●

Espainiako Estatuan gero eta tortura kasu gehiago ezagutu dira azken bi urteotan, horietako batzuen aztar-na garbiak ere atera dira komunikabideetan. Nazioarteko erakundeetara ere gero eta froga gehiago iristen ari da. Alta, atxilotetaren prozesu osoak tortura ahalbidetzen duen ustea oso sendoa da oraindik.

ATXILOKETATIK EPAILEAREN AURRERA, TORTURA POSIBLE EGITEN DUEN BIDEA

Behatokiak eta TATek osaturiko txostenen arabera, 2000. eta 2001. urteetan 155 euskal hiritarrek torturak salatu zituzten. Hauetako 92k salaketa jarri zuten auzitegietan, eta hauen erdia artxibatuak izan dira dagoeneko, instrukzioa jarraitu ahal izateko froga aski ez direla argudiatu baitute auzitegi ezberdinek. Haatik, NBEko Giza Eskubideen batzordearen kontalari bereziak, Theo Van Boben holandarrek, 58 tortura kasu aurkeztu zituen Euskal Herriko 2000. urteko txostenaren barnean. Espainiako Polizia, Guardia Zibila eta Ertzaintzaren eskutik jasandako torturen kasuak salatu zituen joan den hilabetearen. 58 kasuetatik 38 Espainiako Poliziari egotzen dizkio, 17 Ertzaintzari eta 3 Guardia Zibilari. Txostenak Espainiako Gobernuari helarazi zizkion, baina honek ez du erantzun orainokoa. TATen eta Behatokiaren ustez, Espainia lotsagarri geratu da nazioarteko komunitatearen aurrean eta polizia indar guztiek tortura praktikatzen dutela egiaztatu da halaber.

NBEko kontalariak dioenez, atxilotuen inkomunikazioa eta berme juridiko eza begi bistakoak dira. Polizi indarrek atxilotua inkomunikatzeko aski dute "epaileari inkomunikazioa eskatzeko izapidea betetze hutsarekin". Kepa Landa abokatuaren iritziak baliatu ditugu, atxiloteta prozesuan parte hartzen duten pertsonen rola apur bat gehiago ezagutzeko.

MEDIKU FORENSEA. Auzitegiko medikua edo mediku forenseak, atxilotua aurrean jantzia duela, soilik ikusten duenaren arabera parte hartzen du prozesuan, inolako azterketa medikurik egin gabe. Madrilgo Entzutegi Nazionalaren menpe diren txostenak negargarriak izaten dira Landaren ustez. Txosten hauek nazioarte mailan ez dute medikuntzaren gutxieneko

■ Torturaren aurkako azken manifestazio handia Bilboko kaleetan.

etika betetzen, ete ez lukete inolako protokolo medikurik gaudituko ere: "Hori tortura katearen katebegi bat besterik ez da. Tortura ezkututzen da. Forensearen txostenak ez du pertsonaren egoera fisikoa ez psikikoa islatzen, alderantziz, estaltzen ditu". Abokatu honen iritziz, Estatuaren

poliziaren egoitzan egiten den atestatua edo argiketa burutzen du. Hala ere, kontuan hartu behar da ez duela atxilotua eza gutzen. Abokatu honek pertsona atxilotua ikusi eta bere aitortza baino ez du entzuten, ezin du berarekin hitz egin, eta ikusten duenari buruzko diligentziak zabaltzea da egin dezakeen gehiena.

Baina, jakina denez, diligentziak burutu bitartean pertsona ez da torturatzen, atxilotuaren aitortza baino ez da jasotzen. Ofizioko abokatuak sumatzen badu pertsona hau gogor galdezkatua izan dela

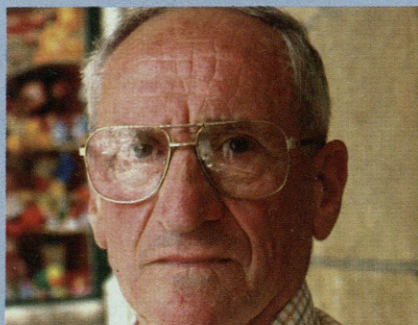
edota tratatu txarrak jasan dituela, txostenean ematen du aditzera. Bere inpresioa besterik ez du azaltzen, ordea. Gehienez, pertsona egoera larrian aurkitu duela aipatzen du, baina ez zehazki zergatik. Gainera, ordurako, poliziak ondo estali ditu torturaren zantzuak. Beraz, berea tramite hutsa izaten da: "Ofizioko abokatuak ez du defentsa eta aholkulariaren lana egiten, fisikoki han dago, besterik ez. Gero, abokatu badoa eta ez du pertsona horrekin

■ NBEko Theo Van Boben kontalariak dioenez, atxilotuen inkomunikazioa eta berme juridiko eza begi bistakoak dira

instituzio medikuak torturaren praktikan kolaboratzen du. Salbuespenezko kasu bakanak dira errealtate hau ezeztatu dutenak.

OFIZIOKO ABOKATUA. Abokatu hau Madrilgo polizi egoitzetan aritzen da gehienbat. Zenbait kasutan, EAEko edo Nafarroako dependenzietan ere izaten da. Abokatu honek -Landaren esanetan-, kasu hoberenean, borondate onekoa denean,

■ Torturatuen lekukotasunak

Jose Cruz Sarasola naiz, Orereta-Errenterian sortua, 72 urte ditut. 1967an atxilotu ninduten lehen aldiz, frankismoan, ez nuen torturarik jaso. Gero bai ordea, Melitón Manzanás hil ondorenean atxilotu, eta poltsa eta bainera aplikatu zizkidaten, baita pikatxoi batez oin zolan jo ere. Donostiako Komandantzian 15 egun pasa nituen. Martutenen eta Palentzian urte eta erdiko kartzela eman nuen. Epaileak torturen aztarnak nik egindako ariketa fisikoen ondorio zirela aurpegiratu zidan.

Iaz atxilotu ninduten berriz ere. ETAko muga-aparatuko kide nintzelakoa. Goizeko 6:30etan 12 guardia zibilek eta emakume funtzionario batek etxea miatu zuten goitik behera. Madrilera eramanez burua makurtua eta esku-muturrak lotuak. Mofak eta irainak jasan nituen sexu kontuak aipatuz: ea noiz egin behar nuen larrutan. Lasai egoteko laster ekarriko zidatela atsoa nirekin. Uste dut, Guardia Zibilaren Tres Cantos kuartelera eramanez nindutela. Lau egun egon nintzen han. Bainera eta poltsa ez zizkidaten aplikatu baina psikologikoki oso egoera gogorra bizi nuen. Alboetako bi morroiek garondoa kolpe txikiak baina etengabe ki jo zizkidaten, gaueko 10:00etatik goizeko 05:00ak arte. Batek ziostan: "*Mi amigo es un señor y yo un señor y tu un terrorista hijo de la gran puta. Me has entendido?*". Baietz esan arte, zapla eta zapla, erotzeraino. Nire komando kideak omen zirenen torturen garrasiak entzunarazi zizkidaten. Gero jakin nuen grabatuak zituztela. Ni bezalako aiton baten tzat hiltzeko modukoak. Hiru bikote ezberdin izan nituen ondoan, bat beti moztortotua. Esaten zidan nire ondoan

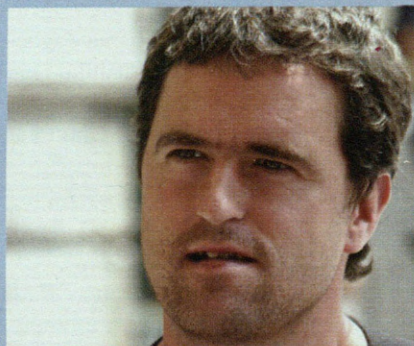
basoerdi asko hartua zela. Hiru urtez ibili zela nire atzetik, eta ni espetxeratzeko frogan bila ari zirela. Hendaiaraino segitu omen ninduten, egia esan, nire nondik norako guztiak ezagutzen zituzten. Nire lagunen izenak zekizkiten, Biriatu eta Hendaiakoak. Nire senitarteko guztien fitxak ondo osatuta dauzkate. Hala ere, ikerketa guztiek erakutsi dute ez dudala loturarik inongo talde armaturekin ●

Olatz Galarraga naiz, 28 urte ditut. Oreretarra naiz. Iazko inauterietan kalera atera nintzen eta morroi moztortotu batzuek atxilotu ninduten. Intxaurrendora eramanez nindutela uste dut, bidean kolpeak eta mehatxuak jasan nituen. Hatz markak eta argazkiak hartu eta etxera eramanez ninduten berriz ere, dena miatu zuten eta Madrilera. Kolpeak eta poltsa jasan behar izan nituen. Lau gizonezkoen irain etengabeak jasan nituen, begiak estaliak edo burua makturrazia. Komandantzian ukituak, mehatxuak jasan nituen, biluziarazi eta bortxatuko nindutela esan zidaten. Anaia atxilotua zutela eta hainbat lagun ere bai. ETArekin kolaboratzea leporatzen zidaten. Nik dena ukatu nuen. Gero ofizioko abokatuarekin epailearen aurrean pasa nintzen, burua erabat galdua nuela, nahasita, ez nintzen ni, ez nintzen gauza ezer esateko.

Azkenik frogarik ez, eta behin-behineko askatasunean nago; 12.000 euroko fidantza ordaindua. Bi aste behin epaitegira joan behar dut sinatzera. Lehen torturatzen zela uste nuen, orain berriz badakit zer den tortura. Esperientzia gogorra da, ez baitiozu inori kontatu nahi jasan dituzunak. Nik ez dut nahi guraso-

ek zehatz-mehatz jakin dezaten, zuretzako tortura bada, ez dituzu maite zaituztenak sufriarazi nahi ●

Pegio Goikoetxea naiz, Nafarroako Uztegi herrian sortua eta 30 urte ditut. 2001ean, otsailean, Tolosako errepublikan atxilotu ninduten guardia zibilek. Intxaurrendora eramanez eta handik etxera, goizeko ordubietan. Hiru ordu eta Madrilera. Ez naiz ziur non egon nintzen, baina Tres Cantos kuartelean izango nintzelakoa nago. Gau oso batez garondoa kolpeak etengabe jasan nituen, psikologikoki jota, burua lehertu beharrean. Ariketa fisikoak egitea agindu zizkidaten zutik ezin egon arte; larru gorritan jarri, umiliatu. Gero, oihiak eta garrasiak entzuten nituen, nik ez nuen imajinatzen horiek grabatuak zirenik, inguruan jendea txikitzen ari zirela pentsatzen nuen. Bost egun jan eta edan gabe. ETArekin kolaboratzen nuela aurpegiratzen zidaten.

Bukatutakoan, haiek idatzitako guztia sinatzera behartu ninduten. Nik ezetz, ez nuela sinatuko esan nien. Berriz ziegara eramanez eta jipoitu ninduten lehertu arte. Azkenik sinatu nuen. Audientzian, ofizioko abokatua zain neukan. Dena ukatu nuen. Epaileak 6.000 euroko fidantza jarri eta etxera. Sumario baten barruan nago eta 15 egunetan behin sinatzera joan behar dut Tolosako auzitegira, ezin dut estatutik atera epaiketa egin arte.

Konfiantzako jendeari ere oso gogor egiten zait honetaz hitz egitea, oso gauza delikatua da. Oso urduri jartzen naiz pasatutakoa biziberritzen ●

■ Kepa Landa, abokatua

"Tortura sistemak erabiltzen duen praktika da"

Zer iritzia duzu Espainiako Estatuak burutzen den torturaren praktikaz, handi-handika.

Estatuak torturaren praktika burutzen dela ukatu egiten du, baina dagoe-neko sententzia eta zigorra nahiko izan dira tortura praktikatzeko frogatzeko. Espainiako Gobernuak berau ukatzen dute, baina beren jarrera ez da lotzen errealitateak erakutsitakoarekin.

■ **Torturaren praktikan aldaketarik izan al da azken hogeitun urteetan?**

Torturaren praktikaren funtsa eta bere errealitatea ez da aldatu. Hau da, gaur egun torturatzen ari da Estatuak behar eta nahi duelako. Hogeitun urteotan zirkunstantziak ez dira aldatu. Ziur aski torturatzeko moldeak aldatu da, garaiaren, une politikoaren eta polizien arabera, baina atxilotuak izan diren pertsonen arabera ere. Baina gakoa hau da: tortura ekimen sistematikoa da.

■ **Zer esan nahi du torturaren kasuan, sistematikoa?**

Sistematikoa ez du esan nahi beti praktikatzeko dela, sistemak erabiltzen duen praktika dela baizik. Hau da, poliziak torturatzen du behar duenean eta pertsona bat bere eskutik pasa ostean txikitua gelditu dela agertzea interesatzen bazaio, hori agertuko du. Adibidez, poliziak atxilotu ditzake bost pertsona eta denak tortura ditzake, edo bakar bat, edo bat bera ere ez. Baina ez da auzitegiari dioten beldurraengatik, edo ez

MONIKA DEL VALLE

torturatzeko agindu bat dutelako. Tortura sistematikoa da. Hainbat jende gaizki ulertzen du sistematiko hitza, beti burutzen den praktika bezala. Niretzako, sistematikoa sistemak behar eta nahi duenean erabiltzea da.

■ **Ez da logika batez egiten, alegia.**

Ez. Zenbaitetan atxilotuei ez zaie eskua gainean jartzen, baina datorren astean beste batzuk basatiki torturatuak izango dira. Ez dago azalpen logiko bat, kanpotik ez gara gauza jakiteko

zergatik batzuei bai eta besteei ez, hori poliziak soilik daki. Objektiboki, gaur egun batzuek jasotzen dituzte torturak, bestetuek tratatu txarrak eta beste batzuek ezertxo ere ez.

■ **Atxilotuari aplikatzen zaion prozedura sistemaz zer iritzia duzu, azkenik?**

Prozedura objektiboki pentsatua dago, atxilotze prozesuak eta funtzionamenduak ahalbidetzen dute tortura. Hasteko, Entzuteagiko epaileek berehala onartzen dute atxilotuaren inkomunikazioa, ia inoiz ez dute kontrakoa esaten. Kasu batzuetan, gainera, atxilotuaren luzapena onartzen dute. Honek espazio beltz poliziala errazten du, denbora honetan ez dago kontrol gutxieneko bat polizia eta guardia zibilen egoitzetan gertatzen ari denaz. Denbora honetan, agente bakoitzak bere rola jokatzen du. Hasteko, polizia atxilotua legez kanpo ari da itauntzen eta aldi berean torturatzen ●

harremanik", diosku torturatu askoren prozedurak bideratu duen Kepa Landa abokatuak.

KONFIANTZAZKO ABOKATUA.

Konfiantzazko abokatua Entzuteagira iristen denerako, epaile, fiskala eta idazkaria bere zain ditu. Ezagutzen ez duen atxilotua ere bertan dago. Ordurako, normalki, atxilotuak ez ditu tratatu txarren aztarnak erakusten. Atxilotuak aitortza egiten du, eta kito. Errenka edo lepoko bat dakarrela ikusten badu, kasu, abokatuak atxilotuari galdetzea eskatzen dio epaileari, bere aitortza txostenean idatzia gera dadin. Alabaina, hainbat kasutan, torturak elektrodo, poltsa edo baineraren bidez burutu izanda ere, ez bada ageriko aztarnarik, atxilotua jantzia baita, abokatua ez da ezertaz jabetzen. Konfiantzazko abokatuak ez du atxilotuarekin hitz egiten, harremana gero gauzatzen da, eta ordurako, forensearen txostena eta dili-

gentziak eginak daude, hots, bezeroarekin harremanik ez duen ofizioko abokatu batek sinatua da dena. "Torturatuak izan direla ikusirik hasten da konfiantzazko abokatua lanean, baina ordurako txosten guztiak osatuta daude. Ordurako atxilotuaren defentsa egiteko aukera erabat mugatuta dago", dio Kepa Landak.

SALBUESPENEZKO KASUAK.

Zenbait kasutan atxilotuak epaileari torturatua izan dela diotso. Torturak oso

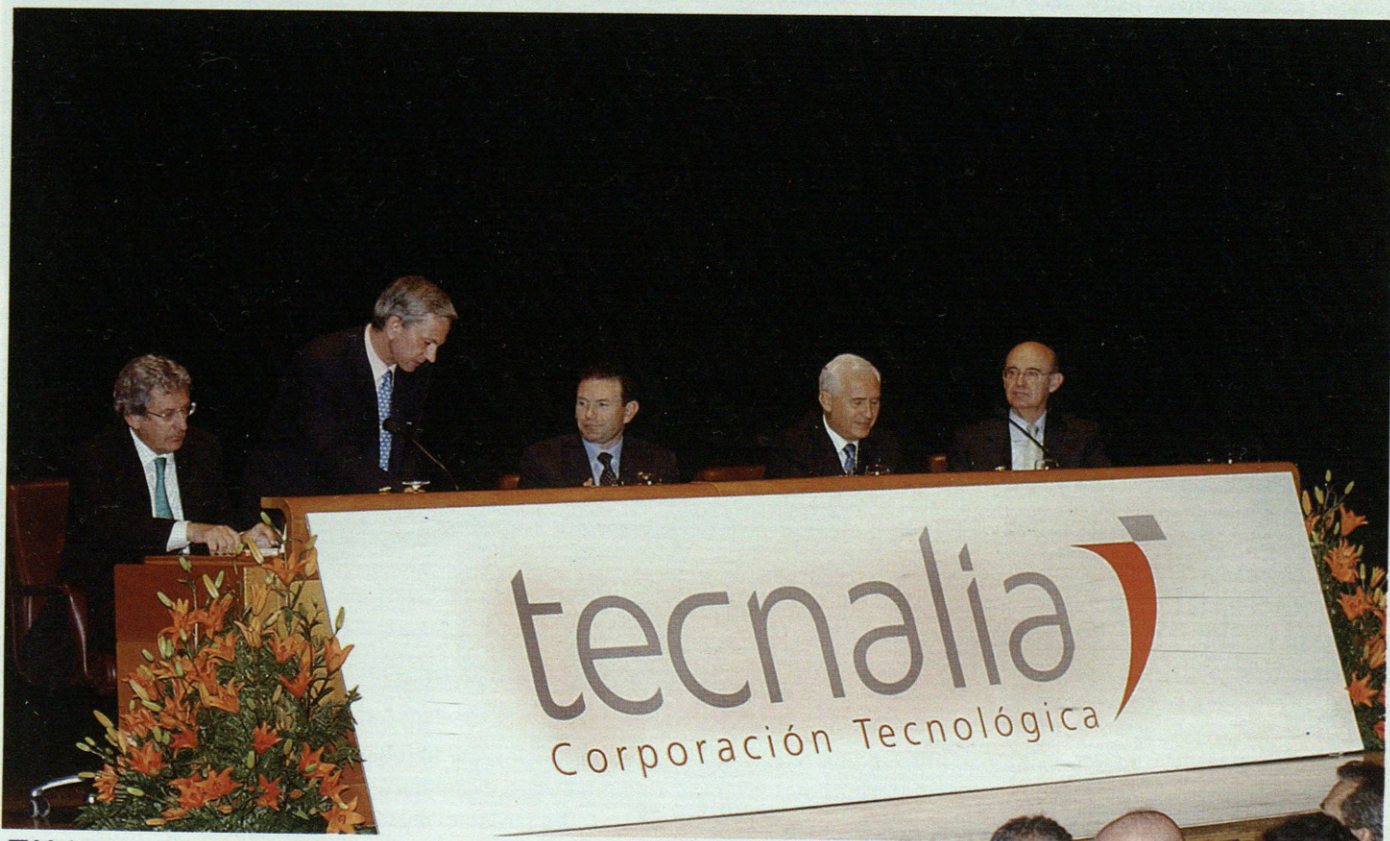
□ **Konfiantzazko abokatuak ez du atxilotuarekin hitz egiten, harremana gero gauzatzen da, eta ordurako, forensearen txostena eta diligentsiak eginak daude**

nabarmenak dira eta epaileak ezin du oharkabean pasatzen utzi. Kasu horietan fiskalak ere txostenean atxilotuaren egoera ager dadin eskatu behar du, baina, fiskalak kasuen % 99an ez du deus egiten.

Kepa Landak elektrodoen tortura jasan dituztenen kasuak eraman ditu. Hala ere, torturatuen egoerak hain dira ikaragarriak, ezen torturatuak ez dute aurretik ezer aitortzen. Arropa altxatzeko eskatu izan dienean, orduan agertu dira torturaren arrastoak. Abokatuak ez badio galdetzen, gainontzekoek ez diote galdetzen: "Behinola, mediku forenseak atxilotua ikusia zuen goizean. Elektrodoen arrastoak agerikoak ziren, baina ez zituen diligentsiatan idatzi. Atxilotuak ez ziola ezer esan argudiatu zuen". Abokatu honek prozedura bideratu zuen eta torturatuak zigortuak izan ziren. Kasu hauek, baina, bakanak izaten dira eta urte asko pasatzen dute auzitegietan ●

EAEko Labein, Inasmet eta Robotiker ikerketako eta garapenerako zentroen elkartzetik Tecnalía korporazioa sortu da. Korporazio berria bosgarrena dugu Europako talde pribatuen artean, eta baliteke laster Azti arrantza ikertzeko institutua ere taldera biltzea.

TECNALIA, EUROPAKO BOSGARREN

■ Maiatzaren 8an Tecnaliaren aurkezpena egin zuten Bilbon.

Abian da Tecnalía, Euskal Herriko korporazio berria, ikerketako eta garapeneko I+D izeneko hiru zentro hauek batzetik gatzatu berri den taldea: Labein (Bizkaian eta Espainian dauzka zentroak), Inasmet (Gipuzkoan dauzka zentroak) eta Robotiker (Bizkaian dauka egoitza zentrala). Bestalde, noiznahi jakinaraziko dute laugarren kide baten elkartzea, hain zuzen ere, teknologia eta arrantza ikertzeko Azti institutuarena, zeinek Bizkaian eta Gipuzkoan baitauzka zentroak. Korporazio teknologiko berriak Bilbon izango du egoitza zentrala, 72 milioi euro fakturatzera iritsi nahi du 2006. urtean eta, dagoeneko, bosgarrena da Europako antzeko korporazio

pribatuen rankingean.

Korporazio hori hasia da plan estrategikoa lantzen, 2002-2005 aldiko helbu-

Bi lan hauek lehenesten ditu taldeak: garapen teknologikoa sustatzea eta Europako korporazio pribatu handiek bezalako ikerlana

ruak, politika eta estrategiak erabakitze-ko. Dagoeneko, prestakuntza handiko 600 profesional baino gehiago ari dira

lanean korporazioko enpresen EAEko, Madrilgo eta Cadizko bederatzi zentroetan. Talde berriak 2.000ren bat bezerori eskaini nahi dizkie produktuak Tecnaliaren bidez -Hego Euskal Herrikoa da multzo horren %80-, eta, horrez gainera, beste merkatu batzuetara jo nahi du, baina betiere hemengo enpresa txiki eta ertainei zerbitzua emateari utzi gabe.

Eusko Jaurilaritzaren Industria Saila gozoz ari da bultzatzen ikerketa kooperatiboko zentroak sortzeko edo sostengatzeko aliantza teknologikoak, eta plangintza horren hariko kontu bezala hartu behar da oraingo elkartze hau ere. Oraingoz, EAEko mugetan dihardu Sarenetek, teknologiako eta berrikuntzako euskal sareak, eta ondoko kide hauek biltzen

■ Zientzia, teknologia eta berrikuntzarako plana 2001-2004

Eusko Jaurlaritzaren Zientzia, Teknologia eta Berrikuntzarako 2001-2004 Planak EAEko barrutia hartzen du, eta, aurreikusitakoaren arabera, 2.200 milioi euroko inbertsiora iritsi nahi dute I+G izeneko arloan, 2004 bitarteko epean. Eusko Jaurlaritzak 614 milioi euro inguru jarriko ditu, Espainiako Gobernuak 156,6 eta Europako Batasunak 90,3. Gainerakoa sektore pribatuak jarriko du. Planeko helburuetan ageri denez, honako hauxe da jomugetako bat: 2004. urtean, jada, EAEko barruko produktu gordinaren %1,7 berrikuntzan ezartzea eta modu horretan Europako %1,9ko batez bestekora hurbiltzea. Horretarako, %43an hazi beharko luke 2000n ezarritako kantitateak.

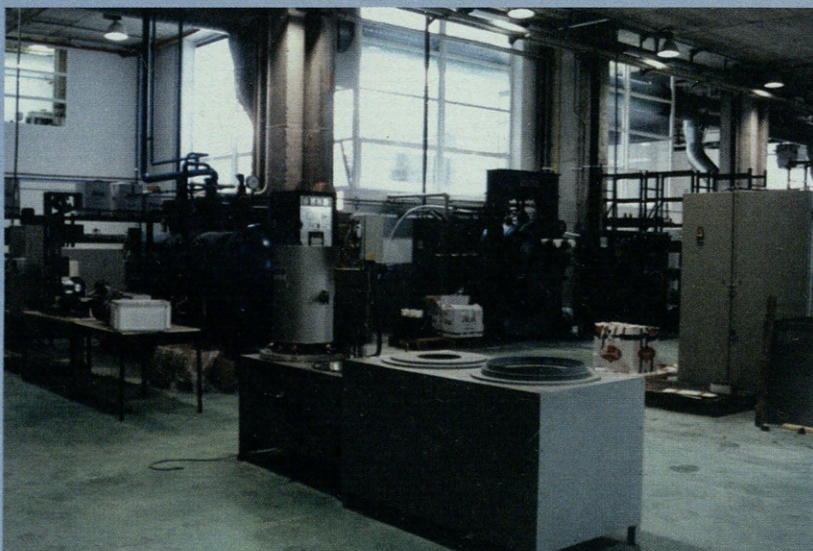
Hiru jardun eremu handi izendatu dituzte planean. Lehenak oinarritzko ikerketa ez gidatua hartzen du eta jakitate berriak sustatzea du xede, komunitate zientifiko zabal eta sortzaile bat gorpuztea ahalbidetzeko. Arlo horretan, 59,86 milioi euro jarriko dituzte 2004 bitarteko epean, hots, totalaren %9,75. Bigarrenak, eremu giltzarria izenekoak, askotariko sektoreak eta teknologiak biltzen ditu, hala nola, konkurrentzia, ingurumena eta energia, informazioko gizarteak, kalitatezko bizimodua eta bizirik dauden baliabideak. Arlo horretan, 497,72 milioi euro jarriko dituzte 2004 bitarteko epean, hau da, totalaren %81,07. Hirugarrenak, ikerkuntza estrategikoa deritzonak, oinarritzko ikerketako jarduerak sustatzeko eremua hartzen du, baina betiere EAerako funtsezkoak diren arloetan, azpisektoreetan edo ekonomiaren edo gizartearekin zerikusia duten gai ardurakoetan. Arlo horretan, 38,44 milioi euro jarriko dituzte 2004 bitarteko epean, hots, totalaren %6,26.

Planean jasotakoaren arabera, berrikuntzaren arloari

dagokionez, eremu guztietan egin nahi dute 2004an EAEko BPG %6ra iristeko adineko ahalegina. Horixe da jomuga nagusia, eta, horretarako, helburu osagarri batzuk ere izendatu dituzte egitامuan, hala nola, EAEko agente publiko eta pribatuaren artean I+G modu orekatuan finantzatzeko modua erdiestea. Nolabait, herrialde aurreratuenetan baliatzen duten partizio sistema hasi nahi dute aplikatzen, eta, ildo horretatik, EAEko I+G alorreko 2004ko gastuak honela finantzatzea aurreikusi dute: erakunde pribatuak %58 eta administrazioek eta gainerako finantza iturriek %42. Era berean, urteko %8,4ko mugara goratu nahi dituzte berrikuntza eta garapen

teknologikoa babes-teko programa publiko eskualdez gaindikoetatiko funtsak.

Planeko xedee-tan ageri da, berebat, ikerkuntzaren eta garapenaren alorretan dabilen guztien sinergiak aprobetxatzeko nahia. Guztien ahalegina bultzatu gura dute, zientzia-teknologiaren azpisisistema efektiboago bihurtzeko. Horretarako, unibertsitateak eta ikerkuntzako beste zentro batzuek zentro

RUBEN PLAZA

teknologikoeekin eta hainbat laborategirekin koordinaturik lan egiteko proposamena egiten dute, hala ikerkuntzako eta garapeneko jardueretan, nola berrikuntza teknologikokoari dagozkionetan, betiere batzuen eta besteen gaitasunak hobetze eta bizkortze aldera.

Horrekin guztiarekin batera, tresna berriak ere baliatu nahi dituzte elkarlaneko kultura aurrera dadin eta eskaintzako agenteei eta enpresa sektorekoek lanean sarean jardun dezaten, zeren premiazkoa baita enpresek ikerkuntzan, garapenean eta berrikuntza teknologikoan dituzten behar bereziei erantzutea eta, pixkanaka-pixkanaka, eskaera teknologiko guztia asebeteko duen benetako politika finkatzea ●

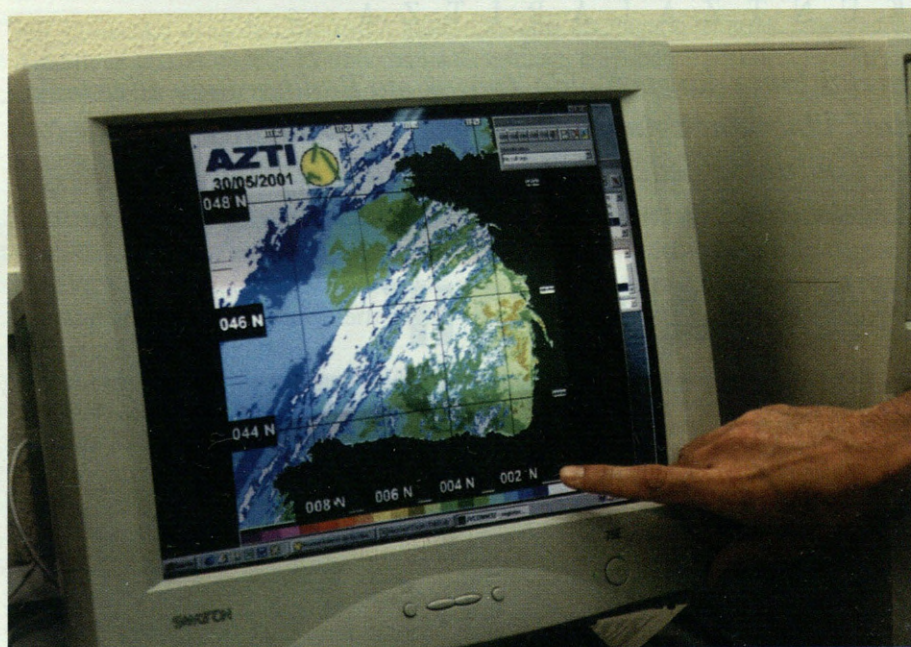
ditu: teknologiko 9 zentro, 4 unibertsitateko 49 departamentu, ikerkuntzako 4 zentro sektorial, 8 I+G enpresa unitate, ikerkuntzako 3 laborategi, berrikuntzako 10 organismo bitarteko eta ikerkuntzako 2 organismo publiko.

NOR IZAN NAHI DUTE EUROPAKO TEKNOLOGIAN. Tecnaliako

arduradunek izen teknologikoa hartu nahi dute Europan, EAEko hiru zentro teknologikoen indar bateratua baliatuta. Korporazioaren sorrerako printzipioetan ageri denez, honako bi lan hauek lehenesten ditu taldeak: garapen teknologikoa sustatzea eta erdialdeko nahiz iparraldeko Europako korporazio pribatu handiek bezalako ikerlana. Alde horretatik,

zerbaitegatik da lehen ere, sortzetik beretik, Europako korporazio pribatuaren arteko bosgarrena. Europako rankingean, ondoko zentro edo enpresa hauek hartzen diote aurrea: Fraunhofer (Alemania), TNO (Holanda), VTT (Finlandia) eta Sintef (Noruega).

Ondo bistakoa denez, merkatu gero eta globalizatuago honetan, noraezueko

MONIKA DEL VALLE

da zerbitzu osoa eta integrala ematea; are ezinbestekoagoa, gainera, teknologiaren eta berrikuntzen alorretan. Arrazoi nagusi horrexek behartu du Euskal Herriko korporazio teknologiko berriaren sorrera, eta, ezbairik gabe, elkartze hori oso baliagarria izango da hemengo ekonomiako eta gizarteko maila teknologikoa garatzeko eta handitzeko, enpresen sare osoa indartzeko eta, batik bat, enpresa ertain eta txikien baliabideak hobetzeko. Sortzaileen arabera, "Tecnaliaren sorrerak Europan erreferentzia teknologikoko gune bat izateko masa kritiko nahikoa eskuratzea bermatu du".

Batzuk beldur dira orain elkartu diren hiru zentro teknologikoen ez ote duten zerbitzu bera emango. Tecnaliako arduradunen iritziz, ez dago zerbitzuak bikoizteko arriskurik. Luis Irazabal zuzendari nagusiak dioenez, denborak aurrera egin ahala, gero eta ikerlan espezializatuagoak eta bereiziagoak egin dituzte hiru zentroek, eta, horrenbestez, jarduera osagarriko enpresak dira gaur egun. Arduradun horren hitzetan, zentro bakoitzaren jardueraren %92 jo daiteke jarduera propio edo bereizitza, eta jarduera propio horiek guztiak bilduko ditu Tecnalia taldeak aurrerantzean.

Korporazioko arduradunen iritziz, hiru zentroen esperientzien baturari esker da, hain zuzen, teknologia aldetik osatua goa sortu berri duten elkartea. Esperientzien batze horretan oin harturik, posible izango dute oraingo iker arloak osatzea, beste batzuk sortzea eta enpresei zerbitzu

RUBEN PLAZA

■ Goian Aztiko bulegoan lanean. Inasmetek (eraikina argazkian ikus daiteke) 2000.ean 1,62 milioi euroko irabazia izan zuen.

oso eta integrala ematea. Nahiz eta hiru zentroen esperientzia metatua baliabide izan, Tecnaliari ere gerta dakiok bezorren baten eskabidea bete ezin izana. Horrelakoetan, korporazioak merkatura joko du zerbitzu oso eta integrala emateko baliabideen bila.

LITEKEENA DA BAZKIDE GEHIAGO HARTZEA. Tecnalia maiztzeke lehen hamabostaldian aurkeztu zuten Bilbon, eta, adierazi zuten, beste bazkideren bat hartzeko ere prest daude. Alde horretatik, ia ziurra da dagoeneko Azti institutuaren bazkidetza, baina, horrez gainera, oso litekeena da aurrerantzean kide gehiago hartzea. Egungo Tec-

naliak 72,12 milioi euro fakturatu nahi ditu 2006. urtean, baina kantitate hori bikoitza ere izan daiteke, bazkide berriak hartuz gero. Horrela gertatuko balitz, Europako antzeko edozein erakunderen parean izango genuke.

Aliantza teknologiko berri horren potentziala erakuste aldera, Tecnalian bildu diren hiru zentro teknologikoen 2000. urteko datu ofizialak jasoko ditugu ondoko lerroetan (2001ekoak ezin dira baliatu oraindik). Eman ditzagun Labein enpresarenak, lehenbizi. Kontratazioari dagokionez, 15,51 milioi euroko bolumena izan zuen eta 12,8 milioi euro irabazi zituen. Urte horren amaieran, 214 enplegatu zeuzkan, betiere espezializazioaren arabera, siderurgian, automobilaren industrian, energiaren, eraikuntzaren eta

ingurumenaren alorretan eta informazioaren gizartearenean lanean ari zirenak. Jarrai dezagun Inasmetekin. Enpresa horrek 12,51 milioi euroko diru sarrera izan zuen 2000ko ekitaldian, 1,62 milioi euroko irabazia eta material berrietan eta gainaldean tratamenduan espezializatutako 204 enplegatuko plantilla. Bukatzeko, jar ditzagun informazioko teknologietan eta telekomunikazioetan espezializatutako Robotiker enpresarenak: 8,2 milioi euro fakturatu zituen 2000n eta 160 laguneko plantilla zuen. Azti Tecnaliara bilduko balitz, 850 laguneko plantilla eta urteko 45 milioi euro inguruko diru sarrera izango lituzke korporazioak.

◆ DANIEL UDALAITZ

Deba ibarreko hizkeraren ezaugarriak bildu dituzte Koldo Zuazok eta Badihardugu elkarteak "Deba ibarretik euskararen herrira" liburuan. Egindako lanaren berri eman digu Badiharduguko lehendakari Serafin Basaurik. Lourdes Oinederrak, Iñaki Iturainek, Paskual Rekaldek eta Iban Arantzabalek artikulu bana idatzi dute liburuak egiten duen proposamenaren inguruan.

DEBA IBARRETIK EUSKARAREN HERRIRA

ALBERTO ELOSEGI

■ Irudian, Juan Martin Elexpuru, Miriam Txintxurreta, Serafin Basauri eta Koldo Zuazo liburua Donostiako Koldo Mitxelena kulturunean aurkeztu zutenean.

Koldo Zuazoren eta Badiharduguren liburuak bi atal ditu. Lehenengo atalari lotuko natzaio, "Hizkuntza Egitasmoa" izenburuarekin Koldo Zuazok idatzi duenari. Bigarren atala, "Hizkuntza ezaugarriak" deritzona, Deba ibarreko 55 lagunen artean egindako lana da, Koldo Zuazok aurkeztutako txostenetan

oinarrituta, eta eskualdeko hizkeren ezaugarri nagusiak aztertzen ditu.

Koldo Zuazok, euskara batuaz eta euskalkiaz egiten du gogoeta, euskara suspertzeko, euskararen osasuna hobetzeko eta euskaraz gustura eta eroso jarduteko helburuarekin.

Helburuotara iristeko oinarrietan hiru ardatz nagusi azaltzen dizkigu: euskara

batua, herriko hizkerak eta hizkuntzaren gainerako osagaiak.

Lehenengoan, inolako zalantzarik gabe, euskara batuaren erabateko aldeotasuna agertzen du, eta euskara batuak ekarri dizkigun onura nagusiak aipatzen. Bigarren ardatzean, herriko hizkeren gainean dihardu, eta euskalkiak gutxietsita ikusten baditu ere, eurentatik atera dezakegun etekina handia dela diosku: transmisioa edo hizkuntza lotura sendotzea, sena eta sormena indartzea, euskara zuzenagoa eta indartsuagoa, eta euskalduntzea erraztea; "herri euskaldunetako ahozko jarduna" bertako euskalkian oinarritu behar delakoan dago, etxean, kalean, eskolan eta herri barruko hedabideetan. Hirugarren ardatzean, hizkuntza-

Euskara sailaren babeslea:

Usurbilgo Udala

**Goizetik gauera
aurrera euskara!**

ren gainerako osagaien inguruko gaia darabil; arazoa ez da, dio Koldok, batua ala euskalkiak bietatik zein erabili, batua non eta noiz, eta euskalkia non eta noiz erabili da askatu beharrekoa; gainera, hizkuntzak bere baitan dituen osagaiak, beste hizkera batzuk, izan behar dira kontuan: haur hizkera, gazte hizkera, lagunarteko hizkera, lanbideetako argotak... denak sendotu eta indartu beharrekoak; hizkuntzak, komunikatzeko zereginaz gainera, gozatze eta gustura egoteko ere badiela, eta hizkuntz politikaren orain arteko ardatz nagusiei ezinbestekoa dela gehitzea, euskararekin jolas

egitea eta gozatzea; hizkuntza sortzeko gaitasuna, lagunarteko hizkeran ikusten du, eta horixe jartzen digu lantegi: gazteek lagunartean euskaraz jardutea lortzen badugu, berez-berez etorriko zaigu hizkuntza bizia, indartsua eta sendoa.

Azkenik, helburura iristeko bideak datozkigu. Deba ibarreko herrien arteko hizkeren aldeak gora behera, gure artean ez dela aditu ezinik sekula izan, eta "Deba ibarrerako euskara batu bat egitea ez dela inondik inora gure asmoa". Zenbait egoeratan eta zenbait jardunetan, "eskualdeko euskara batua" erabiltzearen aldeko gara.

Herriko hizkera edo euskalkiaz: alde batetik, "non" eta "noiz" erabili galderari, erantzun zehatza da ematen diguna, "ahozko jarduna da euskalkiaren berezko esparrua"; bestetik, euskalkia nola erabili erantzuteko, euskalkiaren barruan hizkera bi daudela, "lagunartekoa eta jaso".

Lagunartekoa izenak berak esaten digu, baina hizkera jasoak badiu, oster, baldintza batzuk bete beharrekoak: lagunarteko erdarakadak bazterte, hitzak osorik esatea eta idaztea, idazterakoan Euskaltzaindiak euskara baturako eman dituen arauak betetzea; hizkera jasoa esparrua ere jartzen du: batzarretan, hitzaldietan, Administrazio langileek herritarrekin... eskolako Haur Hizkuntza zikloan; hizkera jaso idatzian erabiltzearen gainean esaten denak, euskara batuaren erdutik aldentzen diren alderdietarako balio du, beraz, Deba ibarrerako ere bai, hau da, gertuko lagunarekin gertuko hizkera, baita "esparru jakin batzuetan" ere: herri barru-

ko ohar eta iragarki laburrak, haurrendako ipuinak, herri barruko aldizkarietako sail bereziak, ahozkotasanarekin lotuta dauden zenbait literatura generotan.

Eskualdean erabiltzeko "eskualdeko euskara batua" deitzen diona proposatzen du. Euskal Herri osorako testuetan ahalik eta euskara berdinen egitea komeni denez leku txikia dauka hori norbere eskualdeko hizkerak; baina beste kontu

□ Euskara batua egiterakoan geure hizkeran oinarritu behar dugu, euskara batua norberaren berbeta besterik ez da-eta Euskaltzaindiaren arauak gehituta gero

bat da esparru mugatueta dihardugunean, geure herri barruan edo geure eskualdean, hurbilagoko euskara batu bat egokiago izango dugu: adibide polit bi jartzen ditu, testu bera euskara batu desberdinetan, bata Leintz aldekoa eta bestea Lesakakoa; azken urteotako jokabidea aldatu beharra proposatzen du, ba, eta herritarrengandik hurbilen dagoen euskara erabiltzea, "eskualdeko euskara batua" deitu duguna. Laburrago esateko, euskara batua egiterakoan geure hizkeran oinarritu behar dugula, euskara batua norberaren berbeta besterik ez da-eta Euskaltzaindiaren arauak gehituta gero.

Gaur egun geure herriko hizkera eta euskara batua nahikotzat ditu eta desegokitzen jotzen du "herrialdeko euskalki batua"ren aldeko ahalegina, euskalkiak homogeneoak ez direlako, euskalki

ka jarduteak dakarren beste onura bat. Adibide haxe iruditzen zaio beste alderdi batzuetarako ere: Gipuzkoako Goierri, Nafarroako Sakana, Bizkaiko Arratia...

Honaino, Koldo Zuazoren lanaren ahal izan dudana azalpenik laburrena. Lan bikaina benetan Koldorena. Hortxe dugu jarraibidea. Bat nator harekin. Erabat. Euskara batuak, Arantzazuko Batzarra egin zenetik hona, 1968an, sustrai sendoak hartu ditu,

indartu egin da. Sekulako lana egin da, hezkuntzan, hedabideetan, unibertsitatean, literaturan... euskaldun guztiondako nazio hizkuntza garatzeko. Euskara batuak, gainera, Hiztegi Batua egin zenetik, behar

zuen malgutasunean irabazi du; kontua da euskara batua ere erabiltzen ikasi behar dugula, eta hori ditugula makina bat hitz "eskualdeko euskara batua" erabilgarri. Hala ere, euskalkiaren, edo nahi baduzue, ahozko berbetaren eta herrietako hizkeren aldeko gauza handirik ez da egin. Mende-baleko euskalkiak, eta hori kokatzen dugun Deba ibarreko euskarak, badiu bere ajeak, txikiak ez, erdararen eraginetik aparte, geure hizkeran berba egiteko daukagun lotsa edo konplexuak, transmisioaren etena, eta horrekin batera galduz doazen makinatxo bat esapide jator, azentua eta abar. Batez ere, ahozkotasuna irten da galtzen eta herrian eta lagunartean erabiltzeko euskara batuaren formaltasuna lehor samarra gertatzen zaigu.

Deba ibarreko euskararen aldeko ahaleginak lehen ere egin izan dira. Juan Martin Elexpuru eta Fernando Muniozguerenak, badakite horretaz zer edo zer baino gehiago. Herriko arteko kohe-sioa sendotzera datorkigu orain Badihardugu Alkartia, eta Koldo Zuazoren lan hau

geure asmoak eta ideiak indartzeko tresna aparta da.

Imanol Laspiur zenak, gure lagun ahaztu ezin, Eibarko Euskera Mintegiko batzar haietako baten ondoren, bota zidana datorkit gogora: "Bagabixak gu ahalegiñak egiten baiña Eibarko euskaria hil dok". Hori da hainbatek eta hainbatek sentitu izan dugun etsipena herriko berbeten gainbeheraren aurrean. Berreskuratzea ez da erraza, baina ahalegina egitea merezi du.

◆ SERAFIN BASAURI

□ Egileek adierazi dutenez, beraien asmoa ez da Deba ibarreko euskara batu bat egitea

batuak ikasteak dakarren lanagatik, hizkuntzaren batasunerako oztopo ere badi-relako.

Eskualdea jartzen du lanerako esparru. Egitasmoak aurrera ateratzeko bitarteko gehiago dago eskualdeko norbere herri barruan baino. Deba ibarrean, transmisioa makalduta daukagun herrietan ahozko hizkera indartzeko, esate baterako, Elgoibarren, Eibarren, Ermuan eta Arrasaten, beharrezkoa da eskualdeko herri euskaldunen eredu, Antzuola, Elgeta eta Mutrikuko; hori da eskualde-

JOSEBA OLALDE

Lourdes Oinederra
EHUko irakaslea

Debar baten alaba naizen aldetik poz handia eman dit Koldo Zuazo eta Badihardugu Euskera Alkartiak atera duten liburuak. Hizkuntzalari izateak eta euskararekiko nire kezak, noski, areagotu egiten dute lan honek ematen didan poza. Bada, ordea, pozerako horiek guztiak baino arrazoi sakonagorik: liburu honek eztabaidarako ateak parez pare irekitzen ditu.

Parez pare diot, liburuaren zati handi bat euskalkian idatzia egotea bera delako lehen eztabaidagai. Ederki dakite hori egileek eta argi azaltzen dituzte beren arrazoiak. Halaz ere, ni behintzat ez

naute bete arrazoi horiek. Uste dut honelako gaietarako euskalkia erabiltzea nahasgarri gerta daitekeela euskalkien duintasunaren salbazio baino lehenago. Gainera, beste hizkuntz egoera

batean bitxikeria komentagarria litzatekeena, gurean zertxobait gehiago daitekeelakoan nago. Alegia, iruditzen zait euskara batuaren osasuna ez dela oraindik nahikoa sendo, gutxiegi garelantzen dugunok eta gehiegi kostatzen zaigula zehatz izatea eta erdaretatik libratzea

la zehatz izatea eta erdaretatik libratzea (batik bat alor teknikoetaz ari naiz).

Egileek kontrakoa badiote ere, nik uste liburu hau ez dela batez ere Deba

■ Batua gora eta Batua behera

□ Iruditzen zait euskara batuaren osasuna ez dela oraindik nahikoa sendo, gutxiegi garelantzen dugunok eta gehiegi kostatzen zaigula zehatz izatea eta erdaretatik libratzea

■ Orion "det" eta Atutxak "dut"

ALBERTO ELOSEGI

Iñaki Iturain
Euskara teknikaria

Orioko elizan herritarrak, kantari, "sinesten dut"-ka aritzea ez da egokia eta Euskal Legebiltzarreko presidente Atutxa jauna ETB-1entzat eta Legebiltzarretik bizkaiera eder bezain euskaldun askorentzat ulergaitzean jardutea ere ez da egokia. Euskara batua eta euskalkien erabilaren auzian muturreko jarre-
rak dira biak. Orioko herritarrek, azken mendeetan behintzat, esan duten "sinesten det" alde batera utzita, elizan hitzak gogorazteko jarri duten pantailaren bidez herritarrei "sinesten dut" esanaraztea ez da egokia. Eta Atutxa jaunak, berriz, jakin behar luke euskal legebiltzarburu den aldetik, ETBrentzat ari denean, hau da Euskal Herri osorako, "dot" baino "dut" egokiagoa dela. Eta hemen "det", "dot" eta "dut" hizkera oso baten adibide huts besterik ez dira.

Muturreko erabilera, nire ustez, desgoki bi horien arteko eremua oso zabala da. Ondorengo aldagai hauen guztien

artean eman daitezkeen konbinazioek betetzen dute eremu hori: ahozkoa, idatzia, batua, euskalkia, tokian tokikoa, etxea, kalea, lagunartea, eskola, irratia, herri aldizkaria, eskutitza, txateoa... Aldagai asko dira eta horien inguruan egoki jarduteko, senez, Koldo Zuazoren "Deba ibarretik euskararen herrira" liburuko proposamena ezin egokiagoa da, aspalditxo honetan sena erdi galduta dabilen gure herri honetarako.

Egia aitortu behar badut, nik aurreiritziak nituen liburuari ekin nionean, izan ere, nire ustez, orain dela urte batzuk liburu-
ruko ideia horiek zabaltzen hasi zirenean, euskalkiak erabiltzearen izenean, oker eta gehiegikeria kaltegarri nabarmenak egin ziren herri aldizkari batzuetan. Horregatik, liburuak irakurtzen hasi aurretik aurreiritzi horiek idaztea erabakinuen. Paperean jarri nituen artean bi ekarri nahi ditut, liburuak irakurri ondoren idazten ari naizen honeta-

Ibarrekoak irakurtzekoa. Gustura gomendatuko diet nik nire ikasleei. Dudarik gabe, horretarako askoz ego-kiago litzateke batuan idatzia egotea: hain zuzen ere, hizkuntza normaletan, gaia hizkera estandarrean adierazten den horietakoa delako. Goraxeago esan bezala, guk estandar hori eraiki egin behar dugu oraindik neurri handi batean, hizkuntza normalduko badugu. Hemen aukera bat galdu da. Normaltze horren beste atal bat, noski, estandarra (batua) eta dialektoen (euskalkien) erabilera antolatzea da.

Ez al zen hobe izango Deba Ibarreko hitzunak (beren hizkeraren amuari kosk eginda liburura hurbildu nahi dutenak) euskara batura erakartzea, estandarra eta dialektoen erabilera arauak nahastea baino? Agian gai horretaz dagoen bibliografiari begiratu bat eman behar-ko genioke honetan aurrera egiteko (harritu nau liburuan inolako erreferentzia teorikorik ez egitea).

Aldagarritasun dialektologikoaren-aren ondoan behin aipatzen da aldagarri-

tasun estilistikoa (30-31 or.), baina ez dira elkarrekin uztartzen. Ez da kontu erraza, balegoke hor zer landua. Nire proposamena batua maila zaindueneta-rako (edonon) eta euskalkiak (nahasi-rik?) beste hizkera mailatarako gorde-tzea litzateke.

Erabilerak, erabilera barra-barra eta azkar ugaltzeak emango dio hizkuntzari bizitza, jolas-gaitasuna, hizkera mailak eta behar dituen abar guztiak

Liburuak sortu didan beste kezka atala Zuazok erabiltzen duen doinuak eragin dit. Tarteka Sarasolak ajeen libu-ruan erabiltzen duena gogorarazi dit. Bihoa aurretik, harekin bezala, honekin ere funtsean ados nagoela askotan (gehienetan agian). Beldurra ematen dit,

ordea, gauzak esateko moduak batzue-tan. Esango nuke Koldo Zuazok ontzat emango ez lukeen dogmatismoaren itxura ere hartzen dutela lerro zenbai-tek... eta beldur naiz hemen ere ez ote den gertatzen gure artean sarri aurkitu ohi duguna: euskara erdaratzetik libratu nahian edozer berrikuntza txartzat (eta nola!) ematea.

Erabilerak, erabilera barra-barra eta azkar ugaltzeak emango dio hizkuntzari bizitza, jolas-gaitasuna, hizkera mailak eta behar dituen abar guztiak. Horren salneurria hizkuntza mordoiolotzea, hiz-kuntza zikintzea izango da. Saia gaiten neurritz kanpokoia izan ez dadin mordoiolotze hori, baina ez ditzagun era-biltzaileak beldurtu, aspertu, anatemiza-tu. Gutxiegi gara, beranduegi da.

Izan bedi ongi etorri liburu hau gure lan zailotan eztabaidan (beraz, ezagu-tzan) aurrera egiteko laguntza ezin hobea delako. Esker mila egileei horre-gatik eta eskura jarri diguten hiztegi eta esaldi corpus ederragatik. Zorionak buruturiko lanagatik ●

ra: Esaten nuen, batetik, Koldo Zuazoren saioan ez zirela behar bezala bereizten ida-tzia eta ahozkoa eta, bestetik, ez zela behar bezala azaltzen zer den euskara batua. Eta ustezko bigarren hutsune hori betetzeko-edo, honako hauxe idazten nuen: Jakin behar genuke, eta dakitenek zabaldu, eus-kara batua oso kutxa handia dela, gauza asko kabitzen direla bere baitan eta euskal-ki bakoitzeko aberastasunarekin hornitu behar dugula kutxa hori, erabilpenaren era-bilpenaz. Eta jakin behar dugu, eta adiera-zi, batua direla: "Berba egin lotsa barik!" eta "heldu den igandean jinen gara". Eta, aldiz, ez direla euskara batua: "Europako leku desberdinetan izan gara" bezalako esaldiak. Izan ere, euskara batua, aurrena, euskara da eta aurreko hori bezalako esal-diak azaletik bakarrik dira euskara.

Zorionez, aitortu behar dut "Deba iba-rretik Euskararen herrira" liburuak ez dituela hutsune horiek eta oso proposamen baliagarriak dakarzkigula Euskal Herriko gainontzeko eskualde euskaldunetarako ere. Zuazok ez dio, inondik ere, lekuri eta

baliorik kentzen batuari eta banan bana ematen dizkigu euskara batuaren onura guztiak eta, gero, euskalkiaren balioa, lekua eta zeregina zehazten saiatzen da. Nik Koldoren ondorengo ideia hauek azpi-

Ez ote da egokiagoa lan filologikoa baino lan psikologikoa egitea, ahozkorako, tokian tokikoaren harrotasuna indartzeko, lotsak eta gutxiesteak alde batera utzita?

marratuko nituzke, bere hitzetan: "Ahozko jarduna da euskalkiaren berezko esparrua. Berez ateratzen zaigu lagunarteko hizkera, eta hor ez dago inolako araurik ematerik. Bide errazera jotzea da onena eta etxean

eta herrian, oharkabea, ikasi dugun hizke-ra da bide erraza. Geure hizkerarekin eta batuarekin nahikoa dugu gaur egun; ez dago herrialdeko euskalki baturik sortzen eta ikasten jardun beharrik".

Zalantza bakarra geratu zait bere alder-di teorikoan guztiz konbentzitu nauen libu-rua irakurri ondoren: ea merezi ote duen liburuaren bigarren partean egin duten lan filologiko zehatza egiteak; alegia ea eskualde guztietan egin behar ote den ber-tako hizkeraren ezaugarri guztien bilketa lan sistematikoa. Ez ote da egokiagoa lan filologikoa baino lan psikologikoa egitea, ahozkorako, tokian tokikoaren harrotasuna indartzeko, lotsak eta gutxiesteak alde batera utzita? eta lan politikoa, hizkera horrentzat espazioak irabazteko, baita komunikabideetan ere, tokikoentzat ari garenean; herritarrak bultzatzeko berea erabil dezaten, lasai eta libre? Nik, behin-tzat, araugintza ...-tzaindiekin lotzen dut, EGArekin, eta batuarekin. Sena berresku-ratzen ahalegin serioa egitea ez al dugu nahikoa? ●

■ "Deba ibarretik euskararen herrira" liburuaz

MIKEL SAIZ

Paskual Rekalde Irigoien
Itzultzailea

✓ Aitzinsolas

Koldo Zuazok eta Badihardugu Euskera Alkartiak "Deba ibarretik euskararen herrira" liburuaz plazaratu dute berriki. Erraten ahal da liburu horren oinarri direla Zuazoren bi liburu hauek: "Deba ibarreko euskaria" (1999) -bereziki, "Euskalkixak etorkizunian" izeneko III. atala- eta "Euskararen sendabelarrak" (2000).

Egileen hizkuntza egitasmoaren xedetik behinena Deba ibarrean ezartzea bada

ere, hangoa oinarritzat hartu eta "Euskararen Herri osoari" eskaini nahi izan diote.

Uste dut egitasmo hori gauzatzeko baitetzpadakoak direla Badihardugu-koek beren taldea sortzeko aipatu hiru arrazoi hauek: "euskara suspertzea", "euskararen osasuna hobetzea" eta "euskaraz gustura eta eroso jardutea".

✓ Zer eta non

Egileek hiru oinarri aipatu dituzte berek paratu xedera ailegatzeko. Lehen, "euskara batua" rena dugu. Inork ez du ukatuko euskara batuak azken 30 urte honetan egin duen bideak, malkartsua izanik ere, uztia joria eman duela. Euskal Herrian gaindi administrazioan, hezkuntzan eta komunikabideetan ezarri da (ezarpen mailak gorabehera). Nolanahi ere, maiz aski kexu agertu dira euskara batua egiteko aukeratu erdialdeko euskalkitik (zuzen aukeratu ere) urruntzen diren euskalki eta hizkeretako hiztunak, uste baitute arinegi utzi dela alde batera bazter hizkeretako mintzoen aberastasuna. Bigarrenik, "herriko hizkerak"

aipatu behar ditugu. Egitasmo honen oinarri sendoa izanik, badut uste lan handia dugun egiteko (eta hala ari dira hainbat eskualdetan) aprobetxagarri den oro hartu eta euskara batuan txerta dezagun. Hankak lurrean ditugula egin beharko dugu lan, sentimentalismoak eta euskaldunok hain geurea dugun txokokeriarako joera bazter utzirik. Euskara batu osasuntsu eta bizia genuke xede ezinbertzean. Hirugarrenik, "hizkuntzarekin jostatu eta gozatzeko" erran digute. Ezin erran hemen euskara batua berez dela gozakaitz eta zakar, euskaraz mintzo garenon ardura baita euskara batu hori (eta euskararen gainerako hizkerak) gozo eta atsegin iturri egitea. Hala egin ez gero, "hizkuntza sortzeko ahalmena" ere berreskuratzeko genuke. Aski da horretarako gure herri eta hirietako hainbat euskaldun naturaltasun osoz mintzo denean gertatutakoari erreparatzea. Ez da harritzekoa, halakoetan, hizkuntzaren erregistro ezberdinak erabiltzeko duten trebetasuna, belaunaldi gazteagoetan galtzen ari dena, hain zuzen ere.

■ Esan gure aita-amei ez dakitela euskaraz!

ALBERTO ELOSEGI

Iban Arantzabal
Euskal Filologian lizentziatua

Ezer baino lehen, esan dezadan ni ere euskalkizalea naizela eta nire herriko berbetak nire izaeran duen garrantziagatik maite ditudala gainerako berbetak ere.

Eta horrek zer esan gura du, testu hau gure herri aldizkarirako kolaborazioak egiten ditudan moduan idatzi behar nuela? Baita zera ere! Bai euskalkiak baita euska-

rak ere bakoitzak bere lekua dauka eta nik herri aldizkarian idazten dudanean liburu horretan emandako gomendioei jarraituta egiten dut, ibarreko herri aldizkari guztietan egiten den moduan. Gainera, ibar osoko 50 adituk jardun dute "Deba Ibarretik euskararen herrira" lantzen eta horrek pisua ematen die hartutako erabakiei. Beraz, orain bada-kigu Debagoieneko telebistan "izan entsa" esanda agur egiteak ez duela zentzu handirik, edo "Goienkaria"-n "asperturik baikau-de" idazteak ez duela ezer konpontzen eta bai nahastu, besteak beste, nahikoa batu delako "aspertuta gaude-eta".

Ibarreko 50 lagun horiek batzen gaituenari eman diote garrantzia, baina hori guztia euskalki baturik egin barik. Norberaren fonetikari, morfologiari, morfosintaxiari, aldaerei, esapideei eta hiztegiari garrantzia emanda. Eta hitz potolo horien atzean, zer dago? Ba, gure aita-amek eta belaunaldi zaharragoek erabiltzen duten berbeta.

Liburu horretan ez duzu asmakizunik, eta horixe da eskertzekoa. Gure amak ez dauka euskalki batua ikasi beharrik ogia erosteko esanez mezu bat jartzen didanean. Gure anaiari esan behar diogu nirekin komunikatzeko ez daukala ergatibo pluralaren beharrik orain arte izan ez duen moduan, edo gure lagunaren "neskia" ez da izango orain "neskea" bizkaiera batuarengatik. Gure aitak "hau ogixau zelako ona dagon" esango du eta ez "ogi hau nolako ona dagoen". Eta berbeta hori ona da! Bestela esan behar diegu gure familia moduko beste hamai-kari ez dakitela euskaraz. Nor ausartuko da? Eta bizkaitar batu berria egiten dihardutenek esateko balorea daukate? Esango diogu gure aitari euskara gutxien egiten den eta gaizkien dagoen alderdiko, mendebaleko, hizkeraren pare idatzi behar duela orain?

Edo proposatuko diegu Sakanakoei

Orain arte erran guziari segida emateko, goian aipatu xede horiek betetzeko bideak beharko ditugu. Ezbairik ez dut Euskal Herriko hainbat herri euskaldunetako hiztunek aho-bihotzetan darabilten mintzaira berekin atxiki behar dutela eta, ahalkerik gabe, kalitatezko euskara hori bertze batzuekin, egunero-egunero erabili eta hobetu edo ikasi nahi dutenei eskaini. Dena dela, kontuan izan beharko dute beren herri eta eskualdetik atera, eta gainerako euskaldunekin elkar konprenitzeko euskara batua ere beharko dutela.

Bertzalde, eskualdeka lan egiteko proposamena egin digute egileek. Ez da aukera txarra baldin eta horretan buru-belarri aritzeko jenderik bada (Deba ibarreko hainbat herritan Nafarroako Baztanen edo Bortze-rietan adina jende bizi da) eta jende horrek esku artean dugun gai honen berri izateaz gain, zuzen eta egoki lantzeko bideak marcatzen badira.

Iritzi artikulu hau ahitzeko, bi hitz: urterik urtera esku artetik joaki zaigun hizkuntzaren altxor menderen mende ondu hori berreskuratu eta geurekotasun behar dugu, baina euskara kalitatezko eta moderno bati ateak hertsiki gabe. Halabiz! ●

euren batua egitea? Hori esanda ez genuke ezer irabaziko eta seguruenik askotan galdu. Euskaldunak galduko genituzke, eta lotsaz eta konplexuz betetako erdalduak sortu. Ataungo, Zaldibiako eta Segurako euskaldunek asko dute ingurukoei irakasteko ezer asmatu gabe; Bortzirietakoek, Baztanekoek... ere jolas egiten dute hizkuntzarekin; Etxarri-Aranatzekoek, Arbizukoek... badute zer irakatsi altsasuarrei...

Liburu horretan esaten den moduan, euskalkietatik euskara batu sendoagoa, indartuagoa eta jolasteko modukoa egin dezakegu. Ea, bide batez, balio duen euskalkiaren alde egiteak euskara batua indartzeko ere. Horrela, "macha atrás" esan beharrean "txa-papera bota" esaten hasiko gara, "cagaprisa-k" beharrean "ipurlokak" izango ditugu eta gizonetakoek "erruberran" egiten duten bitartean neskek "txipiroiak garbitu"-ko dituzte. Zertarako? Hizkuntza erabilia izango bada, bizia eta benetakoa izan behar delako.

Portzierto, nik euskara batua gustura asko ikasi dut; izan ere, Elgetakoa izateaz gain, euskalduna ere banaiz ●

Arturo Campion

Arturoren kaiera

EUSKALTZAINDIAREN HITZARMENA

Euskaltzaindiak eta Nafarroako Gobernuak hitzarmena sinatu dute eta, beraz, Gobernuak akademia diruz lagunduko du, urtebetez negoziazioetan ibili ostean. Joan den urtera arte Euskaltzaindiak Eusko Jaurarlitzarekin, foru aldundiekin eta Nafarroako Gobernuarekin sinatzen zituen hitzarmenak. Nafarroako Gobernuak bakarka sinatu nahi zuen eta orduan hasi ziren tirabirak. Hitzarmenak lau urteko epea du eta urtero berritu beharko dute.

OSAKIDETZAREN LAN DEIALDIEI HELEGITEA

UEMAK eta Behatokiak helegitea aurkeztu diote Osakidetza egindako azken 29 lan deialdiei; izan ere, lanpostu horiek betetzeko ez da inolako hizkuntz eskakizunik galdegingo. Guztira 1.800 postu inguru eskainiko ditu Osakidetza eta oposaketetan lortu daitezkeen 160 puntuetatik 9 soilik eskuratu ahal izango dira euskararen merezimenduz, %5,6. Legearen arabera, hizkuntzaren merezimendua %5-20 artekoa behar du izan eta eta Osakidetza gutxienekoa ezarri izana salatu dute.

NAFARROAKO GOBERNUAK ATZERA EGIN BEHARKO DU

Nafarroako Auzitegi Nagusiak eremu euskaldunear Euskararen Foru Dekretua aplikatzeko Ekintza Plana eta Euskara Administrazioan Arautzeko Dekretua indargabetu ditu, formazko akatsak direla-eta; bestek beste, Nafarroako Hizkuntza Kontseiluak txostenik egin ez zuelako. Lehenaren kontra bost alderditako zinegotzi eta alkateek aurkeztu zuten helgitea eta bigarrenaren kontra Euskara Kultur Elkargoak. Auzitegiaren erabakiak bete beharko ditu Nafarroako Gobernuak, nahiz eta Espainiako Auzitegi Gorenaren aurrean helegitea aurkez dezakeen.

HARLUXET

LAN ESKAINTZEN %12 EUSKARAZKOAK DIRA

Garapen Zirkuluak egindako "Infoempleo 2002" txostenean agerienez, 2001eko apiriletik aurtengo apirilera bitartean, EAEn egin ziren lan eskaintzetatik %12k euskara jakitea eskatzen zuten. Aurreko azterketan, 2001ekoan, euskara eskatzen zuten eskaintzak %7,8 ziren.

Urrea

JOXE LACALLE

■ Nafarroako herritarrek eta gizarte eragileek egindako lanagatik izan ez balitz, seguraski Nafarroako Gobernuak duela urte eta erdi ezarritako Dekretuak bere horretan iraungo zuen. Egindako protestak eta auzitegira jotzeak izan du fruiturik eta Nafarroako Auzitegi Nagusiak Gobernuaren Dekretua indargabetu du.

■ Geroz eta denda gehiago irekitzen ari da gorputzarentzako produktuak saltzen dituen Ingalaterrako The Body Shop katea. Produktuen etiketak erdaraz daude, baita denda barruko kartelak ere. Web guneari dagokionez (www.thebodyshop.es), euskararen arrastorik ez dago.

I k a t z a

Udan sartuak garela Pirinioetarako txangoa aproposa litzateke. Hiru Errege Mahaia, Erronkariko bailara, Larra-Belagua, Aztaparreta eta Ukerdiko erreserba integralak ditugu bertan ikusgai, baita goi mendiko ugaztunak ere, sarrioak eta marmotak besteren artean.

SARRIO ETA MARMOTEN ATZETIK NAFAR PIRINIOAN

ENEKO IMAZ

■ Sarrioa bobidoen familiakoa da, ardiak bezala. Adar mehe eta leunak ditu atzeraka okertuak eta 15 eta 20 urte ingurukoa da euren biziraupena.

Udaberri edo uda garaian, oporraldiak edo aste bukaerako txangoa aprobetxatzea aski da goi mendietara ihesaldiren bat egiteko eta bertako paraieetaz gozatua hartzeko. Nafarroako Añamendietan Hiru Errege Mahaia hartzen du kotarik garaiena, edozein mendizalaren handinahiak asetzeko eskurgarri izango duguna.

Inguruneko baldintzak zailak izanik ere herri txiki ugari ditugu Erronkariko bailaran zehar. Euren bizibide eta ekonomia historikoki abeltzaintza eta basogintzan uztartu badute ere, gaur egun turismoa leku egiten ari da.

Larra-Belaguan barna, txokorik

ENEKO IMAZ

■ Pirinioetako bizilagun bat: adar bakarra.

ikusgarri eta hunkigarrienekin topo egingo dugu eta bere baitan biltzen ditu hain esanguratsuak zaizkigun natur erreserbak. Batetik, Larrako natur erreserba aipatuko dugu, Europako gune karstikorik handiena da eta hainbat ezaugarri berezik inon topa ezin dugun landaretza berezia garatzea eragin du. Ingurune arrokatu eta gogor honetara egokitu den ugaztunik badago ordea, besteak beste sarri edo marmotak ikustea ohikoa da.

Ezin aipatu gabe utzi Aztaparreta eta Ukerdiko erreserba integralak. Gizakiak ustiatu ezin dituen baso hedadura zabalek, pago eta izeien baso misto ederrek egituratzen dute nagusiki. Baso hauek

ENKO IMAZ

■ Marmota karraskari erraldoia da eta jendearen aurrean lotsagabe agertu ohi da. Eskuinean sarrioa.

kontserbazio maila ezin hobia agertzen dute, bere-berea duen fauna aberatsa ezkututzen duelarik kasik sekretupean.

Eta harira joanez, ugaztun handien atzetik gabiltza Nafarroako txoko ikusgarri hauean, eskualde paregabe hauek animalia hauen biziraupenerako beharrezko baldintzak eskaintzen baitituzte. Euren babesleku eta gordeleku bihurtu dira, baina bere etsai erasokor eta bortitzenak ez die sekula treguarik ematen, gizakiak hain zuzen.

SARRIOAK, GOI MENDIETAKO ZAINDARIAK. Badituzte ezaugarri bereizgarriak, esaterako muturreko orban ilunak, adar mehe eta leunak dituzte, atzeraka okertuak. Okerdura desberdina

da eme eta arretan eta esperientzia pixka bat ukanez erraza litza-teke besterik gabe edo prismatiko-koen bitartez sexu bereizpena egitea. Ilajearen kolore eta tonua aldakorra da neguan eta uda aldean: marroi ilunetik marroi horixkara iragaten da.

Ahuntz, ardi eta behiak bezala bobidoen familiakoak dira. Tankeraz ahuntzak bezalakoak dira, baina bere liraintasuna dela-eta goi mendietan ibiltzeko erraztasun handia dute. Abilezia gaitza dute ingurune arrokatu hauetara igotzeko, grabitate indarrari desafioka ariko balira bezala. Dena den, sarrioa hain goian

badabil giza presioaren eraginagatik da; bestela kota baxuagoak egokiagoak zaizkio.

Etxeko ganaduek ere mendi larreak erabiltzen dituzte eta honela, nolabaiteko kompetentzia egiten diete sarrioari. Animalia honengan hainbat ohitura aldaketa eragin dute eta adibidez, baso guneak gehiago erabiltzen dituzte. Negualdiko baldintza gogorrek ere behartzen dituzte mendi gainetatik jaistera, bazkatu nahi badute behintzat.

Animalia taldekoiak dira gehienetan, beti ere emeak zuzendurik taldean ibiliko dira ar bat edo bi tartean dituztela. Arren taldeak ikus ahal dira. Taldeen tamaina aldakorra da, izan ere emeen portaera aldatu egiten baita erditze garaian; bakarzale bihurtzen dira. Baina egoera berehala aldatzen da kumeen onerako, talde handien babesera hurbiltzen baitira.

Animalia askok bezala araldia udazken aldera izaten dute eta 25-27 asteren

ENKO IMAZ

www.kaixo.com

ELHUYAR

■ Pirinioetan hartza ikustea zaila da. Argazkikoa Pirinioetakoa baino handiagoa da.

buruan kume bakarra jaiotzen da normalean. Bi urte eta erdi dituztela lortzen dute heldutasun sexuala. Kalkulatzen da sarrioen biziraupena 15 eta 20 urte ingurukoa dela.

PIRINIOETAKO HARTZA, OIHANETAKO BAKARZALEA. Deskribapenik behar ez duen animalia dugu. Iraungipen arrisku bizian dago eta inguru hauetan bakan batzuk baino ez dira geratzen. Antzinatek jasan du sekulako jazarpena, gupidarik gabe ehizatua izan da urtetan. Sinbologiaz betetako ugaztun galant eta iheskorra dugu. Astunak dira oso, 80tik 250 kilo bitarteko pisua izan dezakete eta animalia moteltzat jotzen dira.

Hemengoak tamainaz izugarriak iruditzen zaizkigu, baina Ipar Ameriketara bada azpiespezie bat honako hauek baino askozaz handiagoa dena, kodiak hartz izugarria.

Berezkia ez badu ere, animalia gautarra bihurtu zaigu; hain da lotsatia ezen gizakiarengandik beti guztiz urrun ibiliko da, duen usaimen zorrotzak kilometrotara igarri baitezake.

Izatez orojalea da, hasi fruitu, sustrai eta hazietatik, sarraskijale edo haragijale bihurtzeraino. Ekaitza ari deneko gauren bat aprobeztatu dezake sakabanatuta dabilen artalderen bat erasotzeko. Ondorengo kalte ordainak kitatzeaz administrazioak arduratu beharko du.

Hibernazio antzekoa burutzen dute. Negua lozorroan eta atsedenean igaroko dute euren gantz erreserbak xahutu bitartean. Udaberri aldera zeharo mehartuta irteten dira gordelekuetatik.

Hartz arreek uda aldean dute estalke-ta garaia eta kumeak zazpi asteren buruan izaten dituzte, normalean bi edo hiru kume. Amaren babesean egon ohi dira bi urte egiten dituzten artean. Ondoren pixka batean noraezan ibili ohi dira hiru edo lau urterekin heldutasun sexuala lortzen dutelarik. Hala ere tamalez, kumeen hilkortasun arriskua handia da. 30 urte izan arteraino bizi ahal daitezke hartzak.

MARMOTAK, LAGUNKOIAK ETA JOSTALARIAK. Goi mendietan ibili den orok ezagutzen ditu karraskari erraldoi hauek, nahiko lotsagabeki aurkezen baitira gizakiaren aurrean.

Ingurune arroksuetan edo larreren batean eraikitako galeriatan bizi dira.

ENKOA IMAZ

■ Marmotaren oinatzak.

Marmotak talde zaleak dira, familia talde handietan bizi ohi dira, gainera guztiek batera lo egiten dute loaldi luzeetan. Gordeleku bakoitzean hamar baino marmota gehiago egon izan dira. Marmotek famili sena garatua dute, euren buruak arriskuan ikusten dituztenean txistu moduko soinu bat igortzen diete bere taldekideei, zenbaitetan sarriok ere erreakzionatzen dutelarik. Jokabide bereziak izaten dituzte, komunikazio handia dute elkarren artean, sudurak igurtziz agurtu egiten direla dirudi. Oso jostalariak dira euren artean eta baita beste espezieetako animaliekin ere. Elikadura aldetik herbiboroak dira, mendi larreetako belar, gramineo edo sustraiak gustuko izaten dituzte.

Marmotak ezagunak ditugu hibernazio luzea egiten dutelako, 6-7 hilabete inguru, eta bitartean ez dute inolako elikagairik barneratzen. Lozorro luze horretan, noizean behin esnatuko dira eraikitzen dituzten "komunetara" joateko. Honela lozorro luzeetatik esnatutakoan oso argalduak egoten dira, baina lehenengo elikagaiak irentsi ostean marmoten araldia martxan jartzen da. Kasu honetan ere, jokabidea oso berezia da. Besarkada antzekoen ostean etorriko da kopulazioa, arren arteko itxurazko liskarrik ere ez da faltako. Bost asteren buruan jaioko dira kumetxoak, biluzik eta guztizitsu. Denbora askoan egoten dira amaren babesean, eta gero taldearen babesean. Biziraupena luzea izan daiteke, 15 urte inguru bizi ahal daitezke.

Orain Nafarroan agertzen diren marmotak, Pirinio frantziarrean eginiko sartzapenek ekarritakoak dira eta ingurunera ondo egokitu ezezik, Pirinio osora hedatu dira. Berez ehunka urte lehenago desagertu zen marmota inguru hauetatik.

Urte batzuk atzera eginez, bestelako ugaztun ederrak ere topa ahal genitza-keen zonalde honetan, hala nola, basahuntzak, otsoa eta katamotzak. Horiek arruntak ziren garai batean, makina bat dokumentu ziurtatzen duen moduan.

Zoritxarrez, desagertzeko arriskuan dauden espezieen zerrenda luzea da. Espezie hauen babeserako beharrezkoa izango da euren habitat naturalen jarraikortasuna bermatzea. Helburu honi jarraiki, babes-uriko natur guneen sarea geroz eta luzeagoa da, eta hauen kudeaketa egokia egi-tea ezinbestekoa da.

◆ MAIDER ZAPIRAIN

Carmelo Urdangarin

“Ekonomikoki gero eta dependentzia gutxiago dugu Espainiarekiko”

P E R F I L A

Gizakia eta lana, biak batera sortuko ziren seguru asko. Carmelok jaioz gero behintzat lana egin du. Lanaren metalana dira bere zortzi liburuak, ehundik gora lanbide tradizional biltzen dituztenak. Kooperatiben munduan buru-belarri sartua hainbat urtean, Estatu Batuetako eta Japoniako berri bere begiz ikusia da. Munduari begira bizi behar omen dugun honetan, gutxik bezala pasioz erreparatzen dio Carmelok bere jaioterriko (Debako) historia, eraikin eta eguneroko ohiturei.

Testuak: Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre / Argazkiak: Dani Blanco

Danobat kooperatibako arduradunetako bat izan zara urte luzeetan. Nola dago egun makina erremintaren merkatuaren egoera?

Europa mailan erdi mailatik gorako enpresa da Danobat. Deba-behe alde horretan makina erremintaren fabriken kontzentrazio handia dago eta sektore horrek indar handia du.

Makina erremintaren merkatuak badi-tu bere berezitasunak. Esaterako, gure eskaerak lotura zuzena du inbertsioarekin. Inbertsioa izan liteke konstruktioena, eta izan liteke makinena. Makinen inbertsioa urritzen ari da. Ez da lehengo hamarkadan adina jaitsi, baina nahiko gaizki dabil. Politikoei ahaleginak egiten dituzte dena ondo doala esanez, baina egia dena da lehengo urtera arte ekonomia 3,1 edo 3,2 puntu hazten ari zela eta orain 2 puntu besterik ez dela hazi.

■ Zerk eragiten du inbertsioa urritu dadin?

Inork ez dauka argi zergatik den eta nola konpondu. Ekonomia askoren erabakia baita. Batzutan uste dugu etorkizunean gauzak oso ongi joango direla eta hasten gara etxea, kotxea eta dena erosten. Orduan lan asko sortzen da fabriketan. Bestetan, ez dugu etorkizunean sinesten, eta dirua gordetzen hasten gara. Erosten diren lau gauzatik hiru (dema-gun, kotxea) erosten da gero izango dugula pentsatzen dugun diruarekin (kredituekin). Ekonomia jendeak erosten duenak definitzen du, jendeak sinesten duenak.

“Gure aurrekoek sortu zuten aberastasunetik oso gutxi kontsumitu zuten. Ez dut uste egungo belaunaldia bide beretik doanik”

Gauzak ongi joango zirela sinetsi da, eta asko inbertitu da, eta orain ordaintzea tokatzen da. Eta dena ordaindu arte ez dute inbertsio berrietan sartu nahi.

■ Zerbitzuen sektorea nola ikusten duzu?

Euskal Herriko zerbitzuen sektorea ez da beste lekuetan adina garatuko. Dirua dugunean, oinarritzko beharrak aseta dauzkagunean gastatzen dugu zerbitzuetan. Baina enpresek ere behar dituzte bere zerbitzuak (ikerkuntzak, esaterako). Eta hor beste herriak baino atzeratuago gaude.

■ Industriak sortuko du, beraz, lanik gehiena?

Industriak gero eta jende gutxiago behar du. Langilea zenbat eta gehiago kostatu, gauza gutxiago egin ditzake enpresak. Gainera enpresak bera baino aurrerago dauden enpresei lekua jaten hasten dira. Hor sortzen da norgehiagoka. Teknologia zenbat eta gutxiago garrantzia egon, langile merkeagoak dituen herrialdeak egingo ditu produktu horiek: Taiwango alpargatak gehiago salduko dira bertakoak baino, hango langileak merkeagoak baitira.

Lau langiletik bat mantentzen bada industrian, besteak zerbitzuetara bideratu behar dira.

■ Danobat enpresakoak izan zineten munduan esportatzen hasi zineten lehenengoetarikoak.

Produktu batzuk ezin dute esportatu gabe bizi. Makina erremintak ere ez du beste biderik. Euskal Herriko makina egileek erdia baino zerbitzuei gehiago kanpoan saltzen dute. Danobaten politika beti izan da kanpoan saltzearen aldeko apustua egitea. Nahiz eta Espainiako merkatuan nahikoa saldu ahal izan, eta kanpoan baino garestiago gainera, kanpoko merkatuak mantentzen ahalegindu gara, gutxixeago irabazita ere. Izan ere, Espainiako ekonomiak gora eta behera egingo du, eta garrantzitsua da kanpoko merkatu zabalari eustea.

Hasi behar dugu pentsatzen jada barrua Europa osoa dela. Esportazioa hortik kanpora saltzen dena izango da.

■ Kanpoan saltzeko zer estrategia erabiltzen dituzue?

Kanpoan saltzeko enpresen tamainari begiratu behar zaio. Guk oso enpresa txikiak ditugu. Munduan zehar ibiltzeko jende oso aditua behar da, eta hori oso garestia da, langileaz gain bere bidaiak

- **Jaio:** Deban, 1932. urtean.
- **Orbea bizikleta fabrikako zuzendari nagusia** izan zen 1950etik 1970era.
- **Aurrezki Kutxan, Enpresaritza Arloko buruetako** bat izan zen 1970etik 1980ra.
- **Danobat kooperatibako ordezkari nagusi izandakoa.**
- **Politika:** PCko militantea izan zen 60ko hamarkadan eta Debako Euskadiko Ezkerrako zinegotzia, diktadura osteko lehen udaletxean.
- **Bost urtetik hona jubilatua.**
- **Argitalpenak:** 10 urte eman ditu lanbide tradizionalak aztertzen, eta bildutako materialarekin 8 liburutan ehundik gora lanbideren berri argitaratu du.

eta bestelako gastuak ordaindu behar direlako. Enpresa txiki batek zaila du hori mantentzen. Gainera, geure artean elkartzea oso zaila da. Italian enpresek bat egiten dute esportatzeko edo ikerketak egiteko. Baina hemen ez dugu horretarako ohiturarik, ez dakigu elkartzen.

Hemen ikerketa, salmenta, finantzaketa egiten da, balore gehien duten gauzak. Baina kanpoan egin behar da konpetenteagoa dena, alegia, merke erosten den lana.

■ **Elkartzen ez dakigula esan duzu, baina MCC ez al da elkarte bat?**

MCC elkarte ideologiko bat da, kooperatibak direlako elkartzen dira. Holding eta korporazioek mundu anglosaxoian beste gauza bat esan nahi dute, ez dira ideologikoki elkartzen. Munduan zehar errazago ibiltzeko sortzen dituzte, kostuak murriztu egiten zaizkietelako. Hierarkia ere goitik beherakoa da korporazio horietan. MCCn, berriz, boterea oso banatuta dago.

■ **Kontatu duzu nola eskulanik merkeena duenak egiten dituen teknologia**

urria duten lanak. Horrek gero eta alde handiagoa sortzen du lehen eta hirugarren munduen artean?

Garbi dago gure munduak hirugarren mundua esplotatu egiten duela. Ez diogu uzten gure merkatuan sartzen. Guk oso merke erosten dugu euren lana, eta oso garesti saldu.

Uste dut orain dagoen ezberdintasun edo koska hori ezin dela gehiago hazi. Inork ez dio lagunduko besteari, eta sekulako borroka izango dira. Hortekin lortuko dute aurrera egitea, baina egoera honek ezin izango du horrela iraun.

■ **Mundu mailako merkatu zabal honekin, gu ere amerikartzen ari al gara?**

Amerikarren eta europarren kultura zeharo ezberdinak dira. Europako sozial demokraziak sistema bat sortu du, langileek lan egin ezin dutenak mantendu ditzaten. Horri esker, bat gaixorik dagoenean sendatzeko baliabideak eskaintzen zaizkio. Jubilatzean pentsioa jasotzeko eskubidea dugu... Amerikako gizarte

“Kooperatibetan bazkideak ez diren langileek eskubide osoa dute sindikatua edukitzeko”

segurantzak ez du zerikusirik. Aseguru pribaturik gabe jai daukate han, eta lan aseguruik ere ez daukate. Amerikarrak horrekin ados daude, bere kultura halakoa delako. Hemengo borroka da, hemengo kulturaren barruan nola edo hala amerikarren neurriak sartu nahi dituztela. Hori da Aznarren politika. Zergak murriztuko direla esaten digute, eta oso ondo dago hori. Baina horrek atzetik dakarrena da ez dela dirurik egongo pentsioetarako edo gizarte segurantzarako.

■ **Mugak desagertu badira ere, estatuek jada ez al dute politika babeslerik egiten?**

Lehen mugak eta zergak zeuden, eta orain beste modu batera kontrolatzen da kanpotik datorren produkzioa. Urtean zenbat ekarri daitekeen zehazten da, araudi sanitarioak ere trabak jartzen ditu...

■ **Zein da munduko etorkizuneko potentzia nagusia?**

Txina. Txina egiten ari dena zeharo gauza berria da. Sistema politiko komunista batere aldatu gabe, kapitalismoa sartzen ari dira. Hori sekula ez da egin.

Oso praktikoak dira, eta negozioak egiten onenak. Pazientzia handia dute, denbora hartzen dute aurrean dutena aztertzeko. Zeharo kultura ezberdina da haiena.

■ **Aldiz, zein potentzia da munduan behera doana?**

Bizkaiko Foru Aldundia

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saria

Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

Gure ARTEAN euskaraz!

Japonia. Beti egon da sekulako hierarkizazioa herrialde horretan. Hemengo produktuak hartu, ongi kopiatu eta merkeago saltzeko gaitasuna izan du beti. Baina orain produktuak asko aldatzen dira eta badirudi ez daudela egoera berri-rako oso prestatuta.

■ Mundu ikuskera ezberdina antzemango da lanean...

Bai, noski. Esaterako, langile batek enpresaz aldatzen badu, japoniarrek ez dute erabaki hori ulertuko. Enpresak lana ematen dio, eta horrela eskertzen al du? Amerikarrek, berriz, miretsi egingo dute, enpresa hobe bat bilatzeko gai izan delako. Europan ere ondo ikusita dago.

■ Nola ikusten duzu Euskal Herriko ekonomiaren egoera, eta Espainiako merkatuekiko duen dependentzia?

Orain 10 urte inork ez zuen hemengo etorkizunean sinesten, industria oso gaizki zegoelako. Euskal Herrian arazo asko izango ditugu, horien artean gure artean elkartu ezina, baina zerbait ona ere bai. Hemengo langileek badakite gauzak egi-

ten, enpresariak hemen inbertitzen dute... Azken bi hamarkadetan egon den enplegu gehiena orain daukagu. Orain hogeitaz Euskal Herrian 0,60 euro aberastasun sortzen zirenean 0,42 euro Espainiako merkatura joaten ziren, 0,05 euro Euskal Herrira sartzen ziren eta esportatu egiten

“Ez zaie komeni eguzki energia ikertzerik, zentral nuklearrek negozio handia mugitzen baitute”

ziren beste 0,13 euroak. Orain 0,60 euro aberastasun sortzen badira, Espainiara erdiak joaten dira, hemen 0,05-0,06 euro geratzen dira, eta beste guztiak (0,24-0,25 euro), kanpora bidaltzen dira. Ekonomikoki gero eta dependentzia gutxiago dugu Espainiako merkatuarekiko.

■ Ekonomikoki Espainiarekiko gero eta dependentzia gutxiago badugu, independentziak badu bideragarritasunik?

Ez da esan, zer eredu jarriko den jakin arte. Eredua definitu behar da. Politikoki bakoitzak berak nahi lukeenaren ideia edo modelo bat izango du, baina ageri, ez da agertzen.

■ Kooperatiben sorrera bizitakoa zara. Hainbeste urtean, zer bilakaera izan du kooperatiben munduak?

Arrasateko kooperatibetan zentratuta, 60.000 langile daude, eta Euskal Herriarentzat zerikusi handia du ongi edo gaizki doan. Kooperatibak une eta testuinguru jakin batean eta jende batekin sortu ziren. Galtzaileak ziren gerran, ez zegoen politika egiteko modurik, eta kooperatiba bidez zerbait egin nahi zen. Eleizako dotrinari edo sozialismoari jarraituz, euren ideologiak eskatzen ziena garatu nahi zuten enpresetan. Enpresa langileena izatea nahi zuten, ez zedila boterea diruaren arabera banatu...

Balore horiek erabat aldatu dira denborarekin. Egungo gazteak beste gauza batzuk bilatzen ditu: lan segurua, ongi bizitzeko dirua eman dezala, ahalik eta ordurik gutxien lan egitea...

Lehen enpresa sendotzea eta lana ugaritzea bilatzen zen, egun balore horiek desagertu egin dira. Kooperatibak egoera berri horretara egokitu behar du.

Gainera, egun 40 fabrika dituzte kanpoko herrialdeetan, eta hori maneiatzeko beste jende mota bat behar da: kanpoan bizi dena, hizkuntza asko menperatzen

BIZITZAREN PASARTEA

Nafarroako herri txiki batean “izain” bat bizi zela jakin nuen. Oso gizon zabarra zen. Joan nintzen bura ikustera, baina esan zidan ez zidala ezer kontatuko. Alabak sekulako errieta egin zion, eta azkenean agureak erantzun: “Konforme, ekarri iezadazu 18 urteko ama gazte bat eta froga egingo dugu!”.

dituena, familiarekin Hegoafrikara, Poloniara edo Txinara bizitzera joateko gai dena... Jende horrek beste mentalitate bat dauka. Eta kanpoko fabrikak ezin dira izan kooperatibak, hango legearen arabekoak izan behar dira.

Aurrerantzean zer gertatuko den? Ni lasai nago, gure ikuspegitik izango da hobe edo txarragoa, baina azkenean izango da bertako langileek nahi dutena.

■ **Sindikaturik ez dago kooperatibetan. Langileen eskubideak bermatuta daude?**

Badago zer kritikatu kontu horretan. Kooperatibetan bazkideak eta bazkideak ez diren langileak daude. Uste dut bazkide ez diren langile gehiegi daudela. Kooperatiben enpleguak

dira, eta horiek, bestelako enpresetako enplegatuek bezala, eskubide osoa dute sindikatua edukitzeko, baina ez dute edukitzen. Harreman handiagoa izan behar lukete kooperatibek eta sindikatuek, helburu asko batera betetzeko.

■ **Nola ikusten duzu egungo sindikal-gintza?**

Ekainaren 19ko greban ikusi zen zer gertatu den. Nik uste lotsagarria izan dela. Euskal sindikatuek eskubide osoa dute aldarrikatzen duten hori lortzeko, baina ez dut uste egun hori denik erakusteko tokia. Egunen batean Europa osoan greba egun bat deitzen bada, zer egingo dugu hemen, propio beste egun batean? Nik ez dut horrela ikusten.

■ **Lanbide tradizionalei buruzko liburu piloa argitaratu duzu. Lanbide tradizionaletatik hona nola aldatu da mundu ikuspegia?**

Gure aurrekoek sekulako lana egin zuten. Ezin da sinetsi ere egin. Sortu zuten aberastasunetik oso gutxi kontsumitu zuten, eta horri esker dauzkagu egungo errepide, unibertsitate eta egunkariak. Ez dut uste egungo belaunaldia bide beretik doanik. Lana egiteko modua izugarri aldatu da. Garai hartan ez zuten batere presarik.

■ **Lanbide bitxien artean, "mamadoreak" bildu dituzu. Zer ziren?**

Emakumeren bati umea hiltzen bazitzaion, bularretik esnea ateratzeko inguruko beste umeren bati ematen

zion bularra. Baina halakorik ere ez bazen inguruan, min handiak pasatzen zituen. Kasu horietan, bikarioak baimena ematen zien "mamadore" deitutako gizon-emakumeek bularra zurrupatzeko. "Mamadore" izateko baldintza batzuk bete behar ziren: ez zuten hortzarik izan behar, nahiko ahul edo "afeminatuak" izaten ziren, koñaka edaten zuten ahoa desinfektatzeko, gauez joan behar izaten zuten auzokoek ez ikusteko... Euskaraz izen berezia zuten, "izainak".

■ **Meatzetan lan egiten zuten emakumeen bizitza ere oso gogorra izango zen...**

Bizkaiko meatzetan ibilitako andre batzuk ezagutu ditut... Dios! Gogorrak!

"Jada esportazioa Europatik kanpora saltzen dena da"

BERE HITZETAN

▼
"Letretako jendeak idazten du historia, baina horiek ez dira tailerrera jaitsi eta, esaterako, "forjia" zer den jakin eta azaltzea oso zaila egiten zaie. Antzinako erremintek industrian izan duten eraginez oso gutxi idatzi da eta gure nahia gai hori sakontzea izan da."

Argia, 1996-11-17

▼
"Gizarteak eskatzen ez duen profesional mota mordo bat prestatzen du unibertsitateak."

Argia, 1996-11-17

▼
"Kooperatibismoak abantaila mordoa dauka. Lantokian ez dago jabe bat, irabazitako dirua berriro inbertitzen da, demokrazia horren ondorioz lantokiak profesionalen esku uzten ditu eta ez nagusiaren semearen esku. Kooperatibismoak asko lagundu dio ez bakarrik Arrasateri, baita bailarari eta Euskal Herri osoari ere."

Argia, 1996-11-17

▼
"Bakoitzak borroka eginda bilatu beharko du bere ogibidea. Hori bai: lanpostu finkoarena amaitu da, hori ahaztu eta hemen lanik aurkitzen ez baldin bada, kanpora joateko beldurra alde batera utzi behar da. Alferrik da ezer egin gabe hemen geratzea."

Argia, 1996-11-17

▼
"Zitu bizian aldatuz doan gizarte honetan ordezkazezina den ahozko transmisioari berandu izan baino lehen heltzea premiazkoa delako egin dugu lanbide tradizionalen lana."

Euskaldunon Egunkaria, 2002-04-19

Meatzariak kanpotik etortzen ziren, mutil gazteak gehienak, jornalaren bila. Meatzee bat agortzean beste baten bila joan beharra dago. Beraz, egurrezko barrakoiak leku batetik bestera aldatu, eta barrakoi horietan lo egiten zuten literetan 40 inguru mutilek. Barrakoietan bi andre egoten ziren zaintzen. Mutilak leher eginda etortzen ziren meatzetik, normala den bezala edan ere egingo zuten, eta ez ziren izango etxeko onenak... Hor bizi ziren andreak gogorrek ziren, baina gogorrek!

Behin emakume batek kontatu zidan meatzeko gizon batek kaka egiten ziola atean. Izorratzeagatik bakarrik. Andreak, hartu kaka eta eltzera bota omen zuen. Gizona bazkaltzera etorri, eta jan! Izaten zuten gosearekin, kaka hutsa ere jango lukete!

■ **Bakailao bila ibiltzen zirenek ere hamaika arrisku bizi omen zuten.**

Hemengoek ez, baina portugaldarrak txanela moduko ontzi txiki batzuetan joaten ziren bakailaoa harrapatzen. Hasiera batean ontzi nagusiari soka bat

lotuta joaten ziren, baina soka ere garestia zen, eta azkenerako batere sokarik gabe joaten ziren txaneletan. Bakailaoa, berriz, laino asko dagoen tokian egoten da. Bi itsaso batzen diren tokian. Pasaiko arrantzale batek kontatu

B E R T S O A

Doinua: Espainian behera

Inbertsioen falta daukazu ahotan, biharkoan ez dela sinisten askotan. Nahiz eta denak jardun hobetu asmotan, inbertsio gehienak dauzkagu kolokan zertan sinistu ere ez dakigun hontan.

Aitor Mendiluze

“Etorkizuneko potentzia Txina da. Kapitalismoa sartzen ari dira sistema politiko komunista aldatu gabe”

zidan, berak 25 bat ontzitxo aurkitu zituela galduta. Horrek esan nahi du inork bilatu gabeko asko eta asko galdu zirela betiko!

Behin bakailaoa harrapatuta ebaki behar izaten zen. Pentsa zenbat hotz pasatuko zuten, askotan behatza moztu eta hiru edo lau ordutan ez ziren konturatzen ebakia egin zutenik.

40 gradu zero azpitik egiten omen zituen, eta aitzur batekin irteten behar izaten zuten barkuari egiten zitzaion izotza haustera, bestela pisuarekin iraultzeko arriskua egoten zen-eta.

■ **Deban egitekoak ziren zentral nuklearra geratu zenuten zuen garaian...**

1973an zentral nuklearra egiteko proiektuaren berri izan genuen: bat Lemoizen jarri nahi zuten, bestea Lekeition, bestea Deban eta bestea Jaizkibelen. Gure herrian zentral hori ez egiteko mugimendua sortu zen. Proiektua eskuan zutenak oso makal etorri ziren, gutxi zuten ikertuta, oso gaizki egin zituzten gauzak. Hemengo erantzuna handia izan zen eta ez zuten proiektua aurrera eramaterik izan. Lemoizkoa egin zuten, hura okertu zen eta hildakoak ere egon ziren. Hemen inbertsio bat ere egina zeukaten, lurra erosi zituzten, baina atzera egiteko modurik izan zuten. Gure aldarrikapena izan zen eurek esandako lekuan ezin zela zentral nuklearrik ipini.

■ **Energia nuklearra ordezkatzeko modurik ez al dago?**

Pertsonalki energia nuklearraren aurka nago, baina leku batzuetan, esaterako Frantzia, badirudi ez dela istripu handiegirik gertatzen, eta euren indarrik gehiena nuklearra da. Gertatzen dena da eguzkitik atera litekeen energiaz oso gutxi ikertu dela. Baina nork du eguzkia? Eta nork du zentral nuklearraren kontrola? Beste batzuek. Ez zaie interesatzen ikerketak egiterik, zentral nuklearraren inguruan negozio handia mugitzen baita ●

Sozioliteratura pixka bat

Aitor dezagun. Idazleak ez du maite ispiluak itzultzen dion irudia. Karrikara atera eta ikustezin sentitzen da. Horrexegatik (ere) idazten du. Literaturak bere burua ederresteko bidea eskaintzen dio, ikusgarri -entzungarri- bilakatzeko parada ematen. Munduak bere berri izan dezala nahi du eta horren esperantzan lotzen zaio idazteari.

Topiko bat? Ez hainbertze. Egin dezagun jauzi norbanakoa-rengandik taldera. Euskaldunak zer eskatzen dio, bada, euskal literaturari? Lilura dezan? Gogoeta eragile izan dadin? Jostatzeko bidea eman diezaion? Nahiago genuke. Gure lanak esku artean atxiki gabe sortu, hazi eta hilko diren euskaldunetz beterik daude bazterrak. Denek alabaina euskal literatura nahi, irakurriko ez duten liburuez harro. Literaturak, irakurria izan gabe ere, halako ahalmen magikoa baitu: egilea ez ezik, egilearen taldea ere eder eta ikusgarri egiten ahal du munduaren begietara. Halako karga bizkarreratu digute isilpeko tratuan, eta guk ezin ezetzik erran. Are gehiago nire zokoa.

AGERIAN edo gordean, aspal-diko kezka da ikusgarritasunarena nafar euskaldunarengan. Ikusgarri, entzungarri, ohargarri eta, jakina, eder gertatu nahi zaio munduari. Edo munduari ez bada, bai bederen etxe berean bizi (nagusi) zaion erdaldunari; bai bederen, karrika iraganda aurkituko dituen gainerako euskaldunei. Malda bata bertzea bezain pikoa gertatzen zaio, batzuetan.

Gaxtea nintzela, neure burua zigortzen nuen Joan Mari Torrealdairen "Euskal idazleak gaur" liburutzararen irakurketan. Egia latza azaleratzen zuten hango grafika eta estatistikek: historikoki, Nafarroa, Nafarroa Garaia behinik behin, basamortua izan da euskal literaturaren-dako. Datuak, eztabaiaezinak ziren. XVI-XIX. mendeen bitartean, idazlearen sorlekuaren arabera banaketak %5eko kuota esleitzen zigen. Liburua argitaratu zenekoan (1977), berriz, are lurperago ageri ginen: 5 idazle bizirik (% 3,2), eta horietarik bakarra 40 urtez beheitiko. Euskaldun kopuruaren eta idazle kopuruaren arteko erlazioan ere azken putz geunden. Horri guztiari "lotsagarria" zeritzon Torrealdai. Ganibeta landatzen zitzaidan bihotzean, delako izenondoa irakurtzen nuen aldiro.

Handik goiti euriak bide egin du. Aitzineko hamarkadan,

harrabotsik atera gabe ari izanen ginen; aldaketaren oihartzuna doi-doian ailegatu zen Torrealdairen 1997ko "Euskal kultura gaur" aitzinekoa bezain pisura. Behintzat, ez genuen lotsagarri iraun: kontadurian geundenok halako hiru ginen kopuruz (15) eta ehunekoetan, berriz, halako bi (%6), 20 urte lehenagokoen aldean. Ez zen harridurarik ageri gernikarraren liburuan.

ABIAN goaz, ordea. Jose Maria Satrustegirekin hasiz eta Castillo Suarez edo Alberto Ladronekin bukatuz, 2002 honetan, 30 bat izenen zerrenda egin daiteke gure herrialdean. Bistan da, literaturgileez ari naiz, ez liburugile soilez. Soziologia aldetik ez gabilta gainerako lurraldeetakoengandik aparte: gehien-gehienak gizasemeak gara eta, adin tarte guztiak ordezkaturik egonik

ere, 35etik 45 urte bitartekoak nagusitzen gara. Jatorriz, bazter guztieta-koak gaituzue, Mendialde, Erribera eta Iruñerri. Nolanahi ere, gure kulturaren bertze adarretan gertatzen ari den gisara, hiriburua eta bere eraginpeko eremua da, inoiz baino gehiago, euskal literaturaren gune eta harrobi Nafarroan. Generoen aldetik begirata, bada alderen bat: narrazioak ez du gurean hain nagusitasun erabatekoa; entsegugileak harro dabilzkigu eta poetak ez dira hemen iraungitzen ari den espeziea. Antzerkia, berriz, buru-makur bizi da Nafarroan sor-kuntza aldetik, haur eta gazteei zuzendutakoa ez bada, baina horretan ere ez gara hain diferente.

Iaz, 2001ean, egile nafarrek euskarazko dozena bat literatur lan plazaratu zituzten, helduen sailean. Izanen da kopuru hori hutsaren hurrengotzat hartuko duenik, baina halakorik ezagutu gabeak ginen oraino. Ez gara gehiago euskal literaturaren basaburua.

Ederragoa da orain nafar euskalduna duela hogeita bost urte baino? Edertasun eta itsuskeria kontuak zailak dira neurtzen. Ikusgarriagoa bai,

gutienez; gainerako euskal herrietan, lehenik, baita Nafarroan ere, ikusi nahi ez duenik beti egonen bada ere. Gure parte, hortaz, betetzen ari gara tratuan.

Bertze alderdiaren txanda letorke orain. Ordezkaritzaren karga eramanen dugu beti bizkarrean, baina ez diogu uko egiten inor liluratzeari, inorengan galderak eragiteari, inori jostatzeko bidea emateari. Euskaldunaren harrotasuna pizteaz gain, irakurriak izateko esperantzan ari baikara lanean. Hemen eta han ●

XABIER LETONA

Aingeru Epaltza
Idazlea

"Iaz, 2001ean, egile nafarrek euskarazko dozena bat literatur lan plazaratu zituzten, helduen sailean. Izanen da kopuru hori hutsaren hurrengotzat hartuko duenik, baina halakorik ezagutu gabeak ginen oraino"

E Z P A

PRINTZA

LAGUN GIROA

Laura Mintegik "Jakin"en idatzitakoa da honakoa:

"Kontua da idazleek beren lanarekiko adierazten duten seriotasun eta profesionaltasuna agerikoa izaten bada ere, beste aldetik ez dutela giro onik beren interesak defendatu ahal izateko argitalerxeen aurrean, lagun giroak (atsegina bestalde) ez duela laguntzen hainbat gai finkatzen. Eta editoreek ere antzeko egoera pairatu behar izaten dute, idazle batzuek adiskidetasuna jartzen baitiete mahai gainean transakzio komertzial hutsa baino ez den (edo izan behar ez lukeen) hainbat jardueratan. Herri txikia gara eta denok elkarren ezagun, baina agentearen irudia faltan hartzen da sarritan. Hau da, egilearen eta beronen lana modu industrialean ekoiztu behar duen editorearen artean, bitartekaria jarri. Baina, nola bidera liteke idazle baten egite profesional osoa agente baten bidez, prentsan kolaboratzeko artikulua sorta lagun minak eskatzen baldin badizu (...)? Hurbiltasunak alde onak ditu, eta alde txarrak. Alde ona da konfiantza, (...) Txarren artean abusua dago, gehiegikeria bataren edo bestearen aldetik, idazleak beraren agentearen lana egin behar izatea, eta hurbiltasunak eragozteko interesen defentsa egokia egitea. Eta, batez ere, editorearen eskuetan utzi behar dela liburua-ren promozio osoa, baita itzulpenak egiteko interesa (edo interes eza) ere, beti ere, argitaletxe bakoitzaren ahalmenaren (edo ahalmen ezaren) arabera".

PIRATERIAREN KONTRAKO OPERAZIOA

CDen legez kanpoko kopiak egiten zituzten 25 pertsona atxilotu zituen lehengo astean Bilbon Polizia Nazionalek. Guztira, 11.000 disko konpaktuetatik gora zituen prest pirateriako sare honek banatzeko. Hauetako batzuk, merkatuan astebete baino gutxiago daramaten diskoen kopiak ziren. Diskoetat gain, grabaziorako aparatuak, mila karatula baino gehiago eta dirua aurkitu du Poliziak San Frantzisko kaleko hainbat etxebizitza arakatzean. Guztira, 200 mila eurotik gorako balioa du hartutako materialak.

PRESIOPEAN LANEAN

TAKOLO, Pirritx eta Porrotx pailazo taldeak joan den astean salatutakoaren arabera, iaiztik euren kontrako kanpaina bat jasaten ari dira. Hori dela-eta iaz 20 emanaldi galdu zituzten, eta aurten hauek kontratatzeke asmoa zuten hainbat erakunde eta ikastetxek presioak jasan dituzte. Zenbait udalerritan herriko azpiegiturak erabiltzea debe-

katu diete pailazoen saioak antolatzeke ardura zutenei. Hala eta guztiz ere, aurten 150 emanalditik gora eskainiko ditu taldeak.

DANTZAZ DANTZA

HILAREN 10ean hasi eta 12a arte Basuarin Dantz'Hadi jaialdia burutuko da. Euskal Herriko eta atzerriko dantzen eta musiken trukea egiteko aukera izateaz gain, jaialdiak amateurrek dantza hauek ikas ditzaten lortu nahi du. Hilaren 13a aukeratu du baita ere Ereintza dantza taldeak Errearterian IV. Erromeria eguna antolatzeke. Goizeko lehen orduetik hasi eta goizaldera arte, kalean zeharreko dantza, bazkaria eta erromeria egingo dira.

ORKESTRA GAZTEA

URTERO lege, Euskal Herriko Gazte Orkestra topaketak burutzen ari dira. Hilaren

■ Takolo, Pirritx eta Porrotx.

ARCAZKI PRESS

H I T Z B I T A N

- **Hasier Etxeberriaren** iritzia da honakoa "El Diario Vasco"n adierazia: "Ezin da esan euskal kultura guztia simulakroa denik. Simulakroa egotekotan, egon liteke politika kulturean, ez produkzio kulturean".
- **Luis Marias** gidoilari eta zine zuzendariak "El Pais"en: "Gidoilari bat ez da idazle bat. Ni idazle kaxkarra kontsideratzen naiz, ezingo nuke eleberri bat idatzi; gidoi batean egin behar den bakarra da istorio bat sortu imajinen bidez".

L A K

EZKUTUAN

Bidaia-ien begietatik urrun izaten dira Donostiako Kursaalera Kubo aretoan irailaren 1a arte paratu dituzten "Aireportuetako Artea" erakusketako arte lanak. Izen hori darama, hain zuzen, bertan ikusgai dauden obrak AENA, Espainiako aireportu sarea kudeatzen duen enpresaren funts artistikoaren parte direlako. Dena den, duten balioarengatik kasu batzuetan, eta besteetan formatuarengatik, ezkutuan izaten dira. Nahiz eta izugarritzko tamaina eduki. Guztira, 27 egileren 30 lan dira. Horien artean, Eduardo Txillida, Pello Irazu, Agustín Ibarrola, Eduardo Urkulo edota Cristina Iglesiasen obrak daudelarik. Artea edozein lekutan ezkutuan izan daitekeela frogatuz.

23a arte, bost kontzertu eskainiko ditu. Aurtengo berrikuntza nagusia, lehenengo zuzendari gazteen topaketak dira. Hauek Leioako Askar-tza-Claret ikastetxean egingo dira.

SINADURA GUZTIAK

AMARICA plataformako kideek dagoeneko lortu dute Arabako erroldako %2aren sinadurak biltzea Amarica erakusketaren itxiera gara-razteko herri ekimen legegilea aurkeztu ahal izateko. 4.800 sinadura behar zituzten, eta 5.000tik gora dituzte. Arabako hautes batzordean aurkeztu dituzte hauek eta orain Batzar Nagusietara pasa-ko dira. Dena den, hilabete bat beharko da gutxienez, eztabaida politikoari ekiteko.

JAZZA NONAHI

UZTAILA jazzaren hilabetea da. Getxoko Jazzaldia iraganda, Gasteizkoak hartuko dio

txanda. Bertan Van Morrison, Buddy Guy eta Herbie Hancock izango dira, besteak beste. Ondoren etorriko da Donostiakoa. Uztailaren 24an hasiko da jazz maratoni batekin. Hilabetea amaitzerako, irekiko ditu ateak Zarauzko Nazioarteko III. Jazz Mintegiak, jazza ikasi nahi duen guztientzat.

■ Maria Bayo.

IZENAK

Maria Bayo soprano nafarra Nafarroako Principe de Viana kultur saria jaso du.

Pablo Pedro Astarloa idazle eta hizkuntzalariaren jaiotza-zen 250. urteurrena dela-eta Euskaltzaindiak, Gerediaga elkarteak eta Otxandio, Durango eta Garaiko udalek omenaldia egin berri diote.

Tantaka taldeak Manuel Rivasek idatzitako "La Mano del emigrante" lana taularatuko du Donostiako Antzerki Jaialdiaren baitan.

Jon Benitok eskuratu du kazetari berriaren aurtengo Rikardo Arregi saria.

Roberto Mosok "Flores en la basura" izeneko liburua idatzi berri du. Bertan, 80ko hamarkadako giroa deskribatzeaz gain, Zarama taldearen hainbat zertzelada ematen du. Liburua Interneten dago osorik.

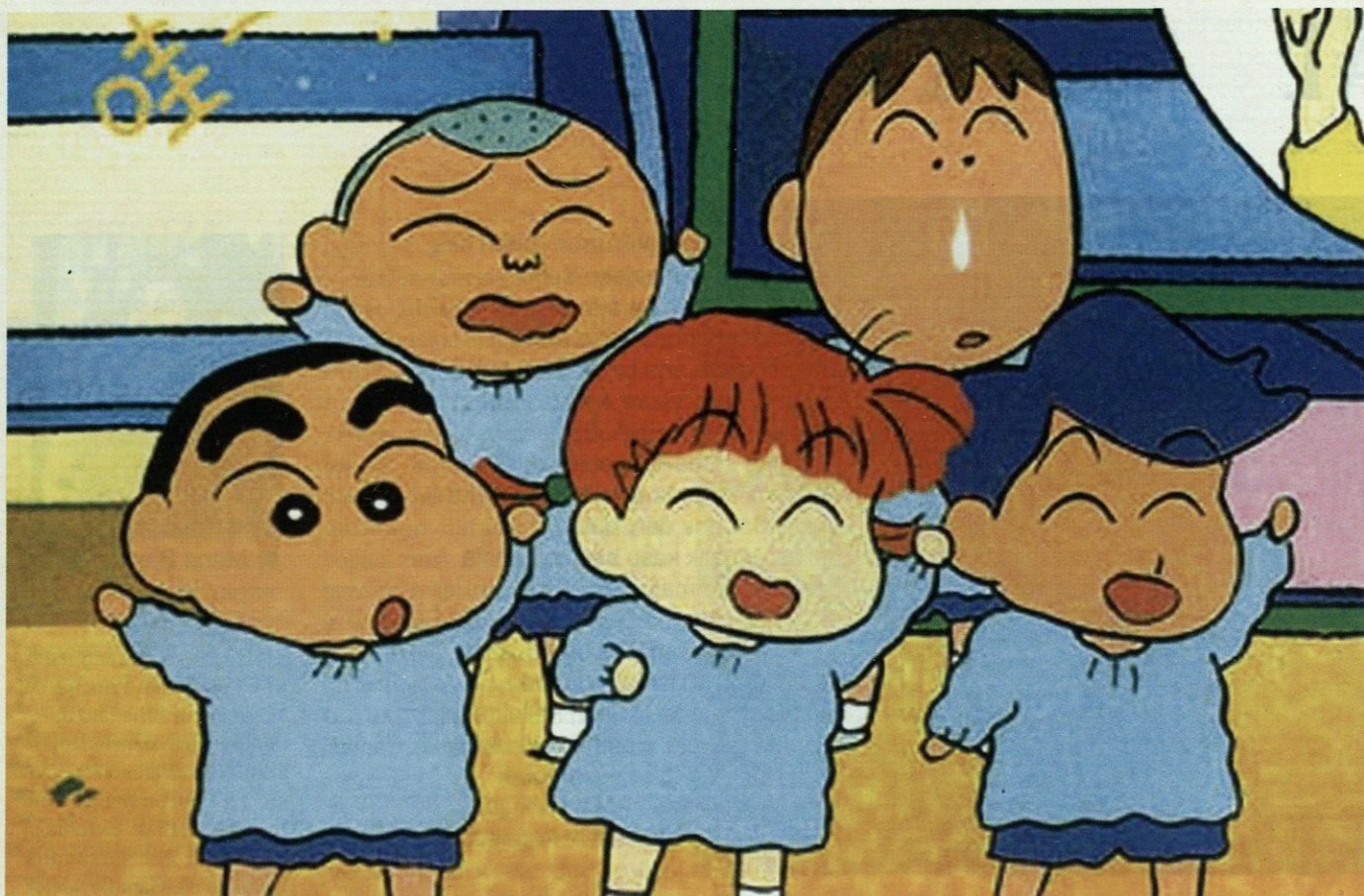
Aizpea Goenagak "Lauterdi pirataren altxorra" izeneko liburua argitaratu du Txalapartaren eskutik.

■ Aizpea Goenaga.

• Juan Luis Zabalak honakoa zioen "Euskaldunon Egunkaria"-n: "Euskal literatura eta euskal antzerkigintza zein bere bidetik dabilta. (...) Bada horren adierazgarri argia den xehetasun ñimiño baina salatari bat: hainbat obra klasiko ezagunek bi izenburu dituzte, gutxienez, gurean; literaturarako bata, antzerkirako bestea".

• Iban Zalduaren aburuz, "gure literaturan egon, badago umorea, baina, izatekotan, nagusi ez da umore alaia, ikusezinagoa den umore bat baizik, ironiaz-edo baliatzen dena hain zuzen". Baieztapen hau "Gara"-n idatzitako iritzi artikuluan adierazi zuen.

ETB

ANIMAZIOA

Animazioa umeentzat soilik dela pentsatzen dutenak oker direla pentsa daiteke telebista nahiz zineman azkenaldian ikusi ahal diren animazioei erreparatzen badiegu. Animaziozko pertsonaiak gizarte eredu berri batera egokitzen diren izaerak hartzen joan direla dirudi.

MARRAZKIEK LOTSA GALDU DUTE

Fenomeno berri bat ari da gertatzen azken urteetan animazioaren sektorean. Izan ere, orokorrean, animazioaren munduan lanean dabiltzanak umeentzako bereziki animazioak egiteari utzi, eta publiko mota askotarako animazioak egiten hasi dira. Halaxe dio, adibidez, Baleuko produkzio etxeko Eduardo Barinagak: "Animazioa beste ezein ikus-entzunezko produkzio bezala, segmentatzen ari da. Hau da, gaur egun xede-taldeak askoz ere espezifikagoak dira orain dela bost urte baino eta honek jende gutxiagorentzat gauza gehiago egiten direla esan nahi du".

Begi-bistakoa da horrela, azken urteetan telebistan orain artean ikusi ahal ez

zen helduentzako animazioa hedatu dela. Dibulitoon animazio estudio eta produkzio etxearen bi buruetako bat den Ricardo Ramonen esanetan, "lehen ere egiten ziren helduentzako animazioak baina ez dute, jakina, 'The Simpsons'ek izandako oihartzunik izan. Egia esan, helduen animazioak bizi duen 'memento oparo' hau neurri handi batean serie honek ekarria izan da".

"The Simpsons" iraultza bat izan zen animazioaren munduan orain dela hamar urte baino gehiago sortu zenean. Amerikar gizartearen kritika egiten duen telesail honek, animazioak helduen artean arrakasta izan dezakeela frogatu zuen. Dena den, Irusoin ekoiztetxeko Iñaki

Gomezzen esanetan, arrakasta hau erlatibizatu egin behar da: "Arrakasta izan duten helduentzako bi animazio serie baino ez dira izan: 'The Simpsons' eta 'South Park'. Eta egia esan, The 'Simpsons' helduentzat osoki eginiko produktua denaren zalantza badut, umeek ere ikusten duten telesaila den heinean. 'South Park' da helduentzat osoki egin den telesail arrakastatsu bakarra. Hau, bestalde, kulturak bezala hartu daiteke eta horren adierazpide herrialde guztietan ordu txikietan emititu izana".

"The Simpsons"en atzetik ildo bereko beste lan batzuk etorri dira. Horren lekuko dira serie amerikar honen autore berdinek eginiko "Futurama", Tele5

Espainiako telebista katean ikusi ahal zen "¡Qué bello es sobrevivir!" edota, batez ere, gazteen artean Iñaki Gomezek dioen bezala, kultukoa bihurtu den "South Park".

Azken telesail honek zirkuitu alternatiboetan egiten zena esparru zabaletara hedatzea ekarri zuen. Hau da, ordura arte telebistan emititu ezin zena egiten hasi zela. Polemika handiekin hasieran, baina gaur egun publikoa serie honen lengoaiara ohitu egin da eta jada normaltzat hartzen da orain gutxi arte astakeri handitza hartzen zena.

PENTSAEZINA EGI BIHURTZEN. "South Park"ek mundu osoko gazteen artean, batik bat, arrakasta izatearen funtsa neurri handi batean bere orijinaltasunean eta bihurrierian dago. Izan ere, marrazki bizidun hauek, orain artean telebistan pentsaezina zena esan eta egiteaz gain, "The Simpsons"ek egiten duen amerikar gizartearen kritika lekutan uzten du gaizki trazatutako irudien bitartez. Umeen ikuspegitik munduaren irudi berezi nahiz satirikoa egiten baitute, teoriarik gutxi landutako estetika erabiliz: "South Park" edukietan zentratzen da. Zentzu horretan batik bat Internetarako egiten den Flash formatuko lanekin zerikusia izan dezake, nahiz eta "South Park" ez den Flash bitartez egiten", dio Dibulitoon enpresa irundarraren arduradun den Ricardo Ramonek.

Interneten asko ugaltu dira animazioaren bitartez kontatutako istorioak eta gehientsuenak, irudiak duen pisu urriagatik, Flash formatu honetan egiten dira.

Hau da, irudi estatiko batzuei dinamismoa ematen dion formatuan edota beste hitz batzuetan esanda, animazio bektorialaz baliatzen den teknikaz baliatuz. Animazio hauen balore estetikoak nahiko baxua da eta hortaz internetarako baliagarriak izan arren, komunikabide konbentzionalen emitituak izateko kalitate nahikorik ez dutela kontsideratzen da, nahiz eta oraintxe bertan Espainian bi animaziozko telesail egiten ari diren teknika honekin. "Flasha mugatua dagoen

□ **"South Park"ek zirkuitu alternatiboetan egiten zena esparru zabale-tara hedatzea ekarri zuen. Polemika handiekin hasieran, baina jada normaltzat hartzen da orain gutxi arte astakeri handitza hartzen zena**

teknika izan arren, produkzio kostuak asko jaisten ditu. Dena den, akzioa ez da ondo errepresentatzen eta ezaugarri bereziak dituzten animazioak izan behar dute hauek: asko hitz egiteaz gain, akzio gutxi dutenak", dio Ricardo Ramonek.

HELDUEN TAMAINARA. Ezaugarri hauek bat egin dezakete helduek eskatzen duten animazio motarekin: itxura ez dute oso landua, baina sormen handikoak

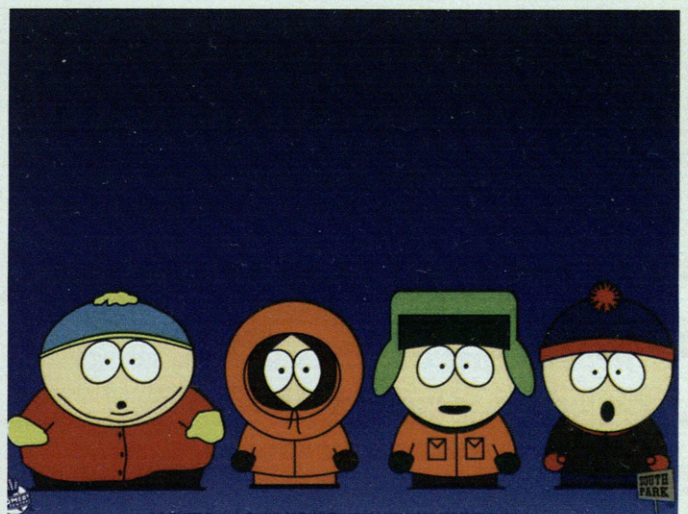
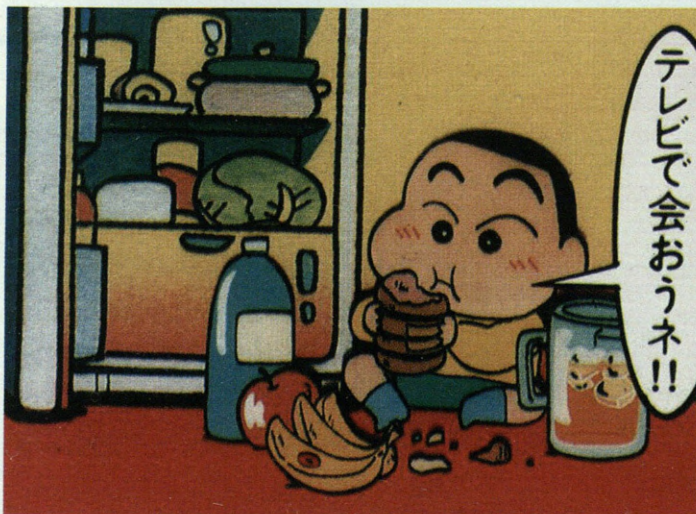
dira; umore kolpe bereziak dituzte eta, batez ere, politikoki zuzena ez den lengoaiaz zein edukiz beteta daude. Hau da, hizkera gogorra, era guztietako sexu espresioak eta biolentzia mugagabea izan dezaketen istorioak. Interneten horrelako istorioak ugaltzen ari direla guztiz jakina da eta animazioak bertan tartea aurkitu duela ere nabaria da.

Helduentzako animaziozko pertsonaiek egin edota esaten dituztenak irudi errealean egitea pentsaezina da gaur egun, publiko zabal bati zuzentzen zaizkion produktuetaz ari bagara behintzat. Irudi errealean egiten balira, hauen biolentzia, sexu esplizitu edota hizkuntzaren erabilera bortitza gehiegizkotzat har zitezkeen; gizartea hauekin eskandalizatzea oso posiblea bailitzateke.

Mass-medietan horrelako produkzioak animazioan ikusi ahal izateari Juanba Berasategi Lotura Filmseko arduradunak arrazoia erraz aurkitzen dio: "Marrazki bizidunak ikusten ari denak argi dauka ikusten ari den hori ez dela egia, marrazkiak direla, eta horrek asko egiten du mezuari transzendentzia jaisterako orduan".

Animazioa ez da, izan ere, umeentzat eskusiboa den zerbait baizik eta publiko orokorrago bat izan dezakeen espresio bide bat. Barinagak dioen bezala "nahiz eta animazio konkretu bat umei zuzendua izan, honek ez du esan nahi helduen gus-tuko ezin izan daitekeenik. Produktua ona bada, hau umeen zein helduen gustukoa izatea gerta daiteke".

Juanba Berasategik, horietan lan egin izanagatik, ondo ezagutzen dituen "Fer-

■ Merkatua aldatu da gizartearekin batera. "South Park" eta "Shin Chan" dira horren lekuko.

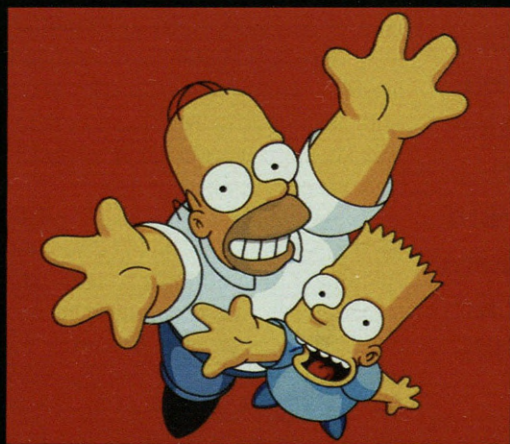
nando Amezketarra", "Lazkao Txiki" edota "Txirrita" horren lekuko dira: "Marrazki bizidun hauek publiko guztietarako eginak ziren. Faktura aldetik oso onak ez izan arren fenomeno berezia ezagutu genuen Euskal Herrian telesail hauekin, umeek zein hauen aitonek ikusten baitzituzten. Bitxia izan zen hainbat urteren ostean edadeko jendea telebista aurrean marrazki bizidunak ikusten nola jartzen zen ikustea".

ziren pertsonaia zein istorioetan oinarrituak izatean zetzan. Era horretan, umeek gain helduek ere istorio haiekiko interesa agertzen zuten".

Gaur egun egiten den animazioak publiko orokor bat du helburu. Ikusle kopuru handienak dituzten Disney, Dreamworks edota AEBetako beste ezein animazio ekoiztetxeek produzitzen dituzten filmeek hori oso argi daukate. Gomez berak dioen bezala: "Merkatuari begira

egunero. Hau kopuru altu bat baino ez litzateke izango animaziozko telesail japoniar honen edukiagatik ez balitz. Izan ere, "Shin Chan" serieko protagonistak, bere inozentzia medio, gurasoak zein irakasleak barregarri uzten ditu lizunkeriak egitea gustuko du, lotsagabe handia da eta dena naturaltasun handiz egiten du, bere inguruko pertsonaien desgazirako eta ikusleen gozamenerako.

Euskal Herrian seriea emititzen duen

■ "The Simpsons" iraultza izan zen animazioaren munduan. Gero etorri zen "South Park". Egun, "Shin Chan" fenomeno sozial bihurtu da.

Itñaki Gomezek ere badu zentzu horretan esatekorik, Irusoin eta Lotura filmsek batera ekoiztutako lanak izan baitziren: "Bertsolarien arrakasta neurri handi batean publikoarentzat ezagunak

■ Helduentzako animaziozko pertsonaiek egin edota esaten dituztenak irudi errealean egitea pentsaezina da. Hauen biolentzia, sexu esplizitu edota hizkuntzaren erabilerak bortitza gehiegizkotzat har zitezkeen

egiten da lan. Zinema aretoetara umeak euren gurasoekin joaten direla kontuan hartuz, azken hauen interesa piztuz dezentetuz lanak egin behar dira pelikulen errentagarritasuna lortzeko. Bestetik telebistan ere prime time-a bilatu behar da, eta hortaz, egokiago da publiko orokor bati zuzentzen zaizkion gauzak egitea".

"SHIN CHAN" FENOMENOA. Merkaturak aldatu egin da gizartea bera aldatu egin delako. Honen lekuko izan daiteke Euskal Herrian nahiz beste hamaika herrialdeetan fenomeno soziala bilakatzerak iritsi den "Shin Chan" animazio serie japoniarra. Euskal Herrian hamar umetik zazpik Sinosuke izeneko pertsonaiaren istorioak jarraitzen ditu

ETBk gurasoen kexurik jaso ez badu ere, Katalunian gauzak bestelakoak izan dira, Kataluniako ikus-entzunezko kontseilua parte hartzera behartua ikusi zen neurri-

■ "Shin Chanek umeek egin nahi baina egin ezin dituzten gauzak egiten ditu. Filosofia eta baloreak ez dira hain transgresoreak. Shin Chan mutiko ona da... lehendakari iraultzailea litzateke"
EDUARDO BARINAGA

raino. Kontseiluak ateratako ebaluazioak "Shin Chan"ek ez duela araudia urratzen dio, nahiz eta onartzen duen sexuaz maiz hitz egiten dela, emakumeen irudi estereotipatua ematen dela edota nagusien agintea zalantzan jartzen dela.

"Shin Chan" Betizu programaren barruan emititzen da Euskal Herrian. Programaren arduradun den Barinagak badu "Shin Chan"i buruz iritzia: "Shin Chan" ikusteko aukera izan genuenetako lehenengoetarikoak izan ginen gu eta, egia esan, bat-batean konturatu ginen arrakastatsua izanen zela seriea. Protagonistak umeek egin nahi baina egin ezin dituzten gauzak egiten ditu. Protagonistarekin gustura sentitzen dira umeak eta,

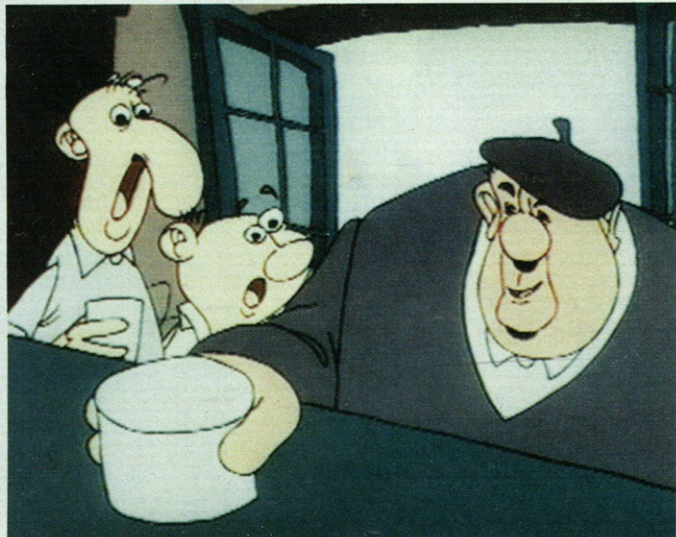
□ "Fernando Amezketarra", 'Lazkao Txiki' edota 'Txirrita' bezalakoekin fenomeno berezia ezagutu genuen: umeek zein aiton-amonak ikusten zituzten"

JUANBA BERASATEGI

ditu Shin Chanek. Shin Chan mutiko ona da... lehendakari iraultzailea litzateke. Shin Chan gu guztion barrualdean ezku-

dunek egun arrakasta izango ote zuten geure buruari galdetzen diogun unerako, erantzuna Iñaki Gomezek ematen digu: "Beste esparruetan bezala animazioan ere modak daude. Haietako batzuk ez lirateke gaurko umeen gustuko, baina beste batzuk, klasikoak diren heinean, hauen gustuko izan daitezke".

Salbuespenak salbuespen, garai hartako pertsonaiek gaur egungo pertsonaiek oso nabaria duten pertsonalitate indartsua falta zuten, edota akaso, politikoki onartua ez den jarrera bat. Hau da, izan ere, gaur egungo animazioak duen ezaugarri nagusienetarikoa: pertsonaiek duten pertsonalitatea eta jarra, egungo gizartera egokitua dagoela.

■ "Lazkao Txiki" eta "Txirrita" marrazki bizidunen irudietako batzuk dira lerro hauen gainean daudenak.

bestetik, marrazkietan azaltzen diren helduak erraz identifikatzen dituzte. Bestalde filosofia eta baloreak ez dira hain transgresoreak. Formekin jolasten du, baina baloreak nahiko ondo ezarriak

tatzen den umea baino ez da".

Gizartea aldatzen doanez, eta hortaz umeak eta euren gustuak aldatu direla kontuan hartuz, gaur gazte garenok ume ginenean ikusten genituen marrazki bizi-

Animazioak hortaz, populazioak orokorrean bere aisialdia asetzeko izan ditzakeen beharretara egokitzen jakin izan duela dirudi ●

◆ JON GARAÑO

URDUÑAN BADUZU ZERTAZ GOZATU

URDUÑAKO UDALA

FORU PLAZA 1 - Tel: 945 383003 • FAX: 945 383445

Maiatzaren 7tik - Irailaren 1ra

hiria eta memoria

la ciudad y la memoria

ERAKUSKETA

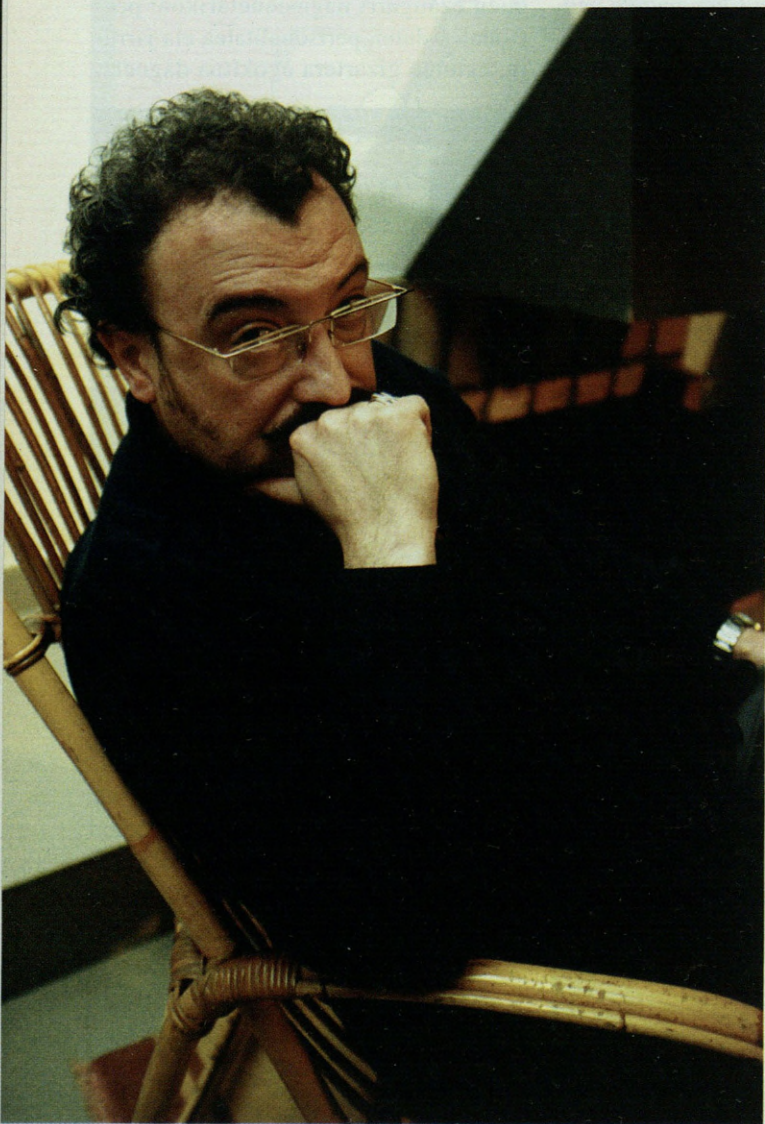
Andra Mari Parrokia (Urduña)
Tel: 658 741488 (talde adostuak)
e-mail: expo@ciudaddeorduna.com

Ordutegia:
-Asteleneetik Larunbata arte: 10etatik - 19ak arte
-Igandeetan: 14etatik - 20ak arte

F R A N L A S U E N

Ogibidea pasioz bizi du Fran Lasuenek. Musikaren eskutik murgildu zen antzerkiaren eta ikus-entzunezkoen itsasoan, duela hogeit bat urte. Egun plisti-plasta dabil "mundu magiko" lez definitzen duen horretan lanez blai.

"BOTEREA HERRITARRAK ERDI TONTOAK GARELA PENTSATZEN DU"

INGO AZKONA

■ "Hizkuntzaren izenean, hainbat tontokeria justifikatzen da".

Ikus-entzunezko medioetan lanean orain dela hamar urte hasi zen Fran Lasuen, antzerkia eta musika alboratu gabe. Euskal Telebistako "Hau Komeria/Desde el gallinero" saioa zuzentzen lau urte daramatza. Eskenak,

munduak hartu duen norabideak ez du batere laguntzen: audientzien terrorismoaren gorabeheren menpe bizi dira kate gehienak. Telebista publikoak ere mundu miserable horretan sartuta daude gainera. Hala eta guztiz ere, kulturari buruzko

Euskadiko Arte Eszenikoetako Profesionalen Elkarteak, ekoiztitaiko saio honek Eccilla Antzerki Saria jaso zuen martxoan antzerkiaren hedapena bultzatu duela-eta.

■ **Zer ikasi duzu telebistaz "Hau Komeria"ren zuzendari gisa?**

Telebistan entretenimendua eta heziketa uztar ezinak direla dioen ustea faltsua dela. Zailtasun eta eragozpen asko gainditu ostean iritsi naiz, noski, ondorio horretara. Kontuan izan behar da gaur egun telebista aisialdian pasiboki kontsumitzen den zeribait dela eta areto batera antzerkia, musika edo dantza ikustera joateak, aldiz, jarrera aktiboa eskatzen duela. Era

berean, azken urte hauetan telebisten

programek ez dutela zertan aspergarriak izan behar frogatzea lortu dugu guk. Gehien ikasi dudana horixe izan da.

■ **Egokia al da telebista antzerkiaz jarduteko?**

Telebista berez oso medio irenslea da. Gainera, antzerkiaren "laugarren horma" deituriko horrek ez du telebistak eduki dezakeenarekin inolako zerikusirik. Nire aburuz, hala ere, antzerkiaz trankil eta ondo mintza daiteke telebistan. Arte eszenikoen magia hori islatzea ordea, benetan zaila da.

Era berean, ikus-entzunezko lengoaiak hartu duen bizkortasun eta arintasunak telebista egiteko modua guztiz baldintzatu du. Egun, esaterako, eszenatoki aurrean kamera jarri eta bertan gertatzen den guztia telebistaz ematea astakeria hutsa dela iruditzen zait. Mediora moldatu beharra dago.

■ **Etorkizunean kultura eta telebista uztartzea utopia da?**

Ez. Nire ustez telebista eta kultura uztartu egin behar dira, baina horretarako ezinbestekoa da borondate politikoa edukitzea. Frantziako telebistak, esaterako, ez du zerikusirik hemen egiten denarekin, are gutxiago kulturaz ari garenean.

Kate frantsesek literaturari, antzerkiaz, musikari edo arte plastikoari beste tratamendu bat ematen diete. Gainera trampa izugarri bat dago honetan. Izan ere, "jendeak benetan ikusi nahi duena hori

■ **"Antzerkiaz trankil eta ondo mintza daiteke telebistan. Arte eszenikoen magia hori islatzea ordea, benetan zaila da"**

dela" argudiatuta, hainbat saio onartu egiten da. Botereak sortutako iritzia da hori, azken batean herritarrak erdi tontoak garela pentsatzen duelako. Honen ustez ikusleak berak ere ez daki zer nahi duen eta horregatik, botereak bere buruarentzat egokia den hori eskaintzen digu behin eta berriro. Horixe da gure munduko tranpa handia. Merkatuaren tranpa.

■ Ercilla sariak "Hau Komeria"ren iraupenean eragin al dezake?

Ez dut uste. Euskal Telebista bereziki iragazgaitza da. Egia esan, ez dakigu zer gertatuko den gurekin irailean. Aurten lau urte beteko dira hasi ginenetik eta gutxitan jakin izan dugu gurekin zer gertatuko zen etzi. Hala ere, Ercilla saria jasotzeak izan du bere grazia, batez ere gure giroa eta haiena ideologikoki ez daudelako hurbil. Sariarekin oso pozik gaude. Mingostasunen bat arintzeko halako gozokiak ez dira gaizki etortzen.

■ Saioan bertako zein kanpoko lanez aritzen zarete. Alde handia dago?

Nire ustez, dantzaren munduan alde izugarria dago. Arrazoia garbia da: hemen ez da inoiz folkloretik at dantzarako halako tradizioirik egon. Antzerkiaren munduan, bestalde, denetarik dago. Ezberdintasun handiena produkzio sistemetan dago gaur egun, industrian. Bestalde, oraindik ere oso herri politizatua gara eta horrek, hein handi batean, zama bat eransten dio arte eszenikoen munduari. Honen harian Vittorio Gassmanen zita bat datorkit burura: "*Oso ideologizatua dagoen teatroak ez dio mesede egiten ez teatroari ez eta ideologiari ere*".

■ Zertan nabaritzen duzu ideologizazio hori?

Euskararen kasuan, adibidez. Hizkuntzaren izenean hainbat tontokeria justifikatu eta beste hainbat egoera zuritzen dira. Askotan lotsagarria da bertsiotan erabiltzen den hizkuntza. Ez diot hau itzultzaileen kontra, baina ezinbestekoa da antzerkian hizkuntza bizia erabiltzea, komunikatzeko tresna egokia izateko. Ikusten diren bertsioek ez diote ez antzerkiari ezta euskarari ere mesede egiten.

■ Euskal Autonomia Erkidegoko "Sarea"ren arabera euskaraz eginiko antzezlanak ugaltu egin ziren iaz.

Datu horiek ez dira errealak. Hizkuntzaren egoerarekin ez nago batere baikor eta ez dut uste egoera hobetzen denik zifra irrealak erabiliz. Batuketak eginez, zenbakiak aterako dira, baina zeintzuk

dira kontuan hartzen diren faktoreak? Hori bera da Euskal Telebistan gertatzen dena: audientziak gorantz egiten jarraitzen badu, biztanleak baino audientzia altuagoa izatera helduko gara noizbait.

■ Antzerkirako musika konposatzaile gisa, nola izaten da lan prozesua?

Prozesua nahiko logikoa izaten da. Egileekin elkartuta euren asmoak kontatzen dizkizute eta ondoren libretoa, tes-

■ Eszena gizona

Fran Lasuenen ibilbide profesionalari begiratuta, denetarik dastatzea gustuko duen pertsona dela igarri daiteke. Filosofian lizentziatua den arren, musikaren munduak erakarrita, Izukaitez taldean aritzen zen 70eko hamarkadaren amaieran. Oskorrin hamabi urtez jardun ostean, Eguen Bandako kide da egun. Musika-karekiko duen zaletasunak bultzatu zuen, nolabait, antzerkiarekin duen harreman estua izatera. Izan ere, orduko Cómicos de la Legua taldekoek bi antzezlanetarako musika konposa zezaten eskatu zieten Izukaitez taldekoei. Handik aurrera antzerkirako musika egiteko eskaerak etengabe heldu zaizkio. Besteak beste Karraka, Orain, Markeliñe eta Tarima taldeekin egin izan du lan. Tanttakak estreinatzeaz duen azken lanean musika sortzeaz gain aktore lanetan ere arituko da. Ikus-entzunezkoetan, berriz, 1991n hasi zen eta ordutik hainbat produkzioetan zuzendari, gidoilari eta ekoizpen lanetan jardun du. ETBko "Hau Komeria/ Desde el gallinero" saioaren zuzendari da duela lau urtetik ●

tua, irakurtzen duzu. Entseguak ikusita, antzezlanaren musikak zer nolako kolo-rea edo giroa izan dezakeen lantzen hasten zara. Behin proposamena eginda, aldaketa batzuk egin behar izaten dira. Egia esan, gutxitan tokatu zait zerbait aldatzea, jada eskarmentu handia dudalako agian. Niretzat oso atsegina da estreinaldiaren egunean nik sortutako musika taula gaineko "magia" hori sortzeko tresna bat bilakatu dela ikustea.

■ Tanttakak oraintxe estreinatuko duen ikuskizunean bestelako prozesua bizi izan duzu ordea...

Bai, oso ezberdina izan da. Izan ere, Manuel Rivasen "La mano del emigrante"ren antzerkirako moldaketa horretan "aktorearenak" egiten arituko naiz. Horregatik oholta gainean aritzearekin batera sortu behar izan dut musika, modu paraleloan. Normalean lan bakartiagoa izaten da, baina kasu honetan ez, esperimentzia oso dibertigarria izan da.

■ Antzerkirako musika egile gazteak ba al daude?

Gutxi. Lehengo egunean Jose Ibarro-la eszenografoak aipatu zidan Tanttakarentzat egin berri duen eszenografia azkena izango zela, jada guztiz aspertuta dagoela eta horretan opor batzuk hartu nahi dituela. Niri ere, sasoi batean gertatu zitzaidan halako zerbait, mundu guztiak niregana jotzen baitzuen besterik ez zegoelako. Gaur egun badaude gazteak lan hauetan aritzeko, baina kopurua ez da antzerkiak berak bizi duen hazkuntzaren neurrikoa. Bestalde, musika enkarguz sortzeak ekoizpenaren garestitzea dakar, eta usuenik izaten diren aurrekontuekin ez da horretarako dirurik izaten. Hala ere, Euskal Herrian antzerkiko musikari garrantzia handiagoa emango bagenio, egile gehiago izango genituzke.

■ Egitasmo berririk ba al duzu?

Eguen Bandarekin disko berria prestatzen ari naiz. Antzerkirako musikaz osatutako bilduma bat ere prestatu dut eta laster argitaratzeko asmoa dut Bartzelonako argitaletxe batekin. Uztailan Tanttakarekin estreinaldia egingo dugu eta, tira, horretan buru-belarri sartuko naiz. Telebistarako proiektu ezberdinak mahai gainean baditudan arren, "Hau Komeria"rekin zer gertatuko den ezin jakin: emozio eta suspense izugarria, beraz ●

◆ AINARA GURRUTXAGA

Garai haietan, orain bezalaxe, ikasleek azterketak zituzten. Ale hartako editorialak ikasleen defentsa eta haiekiko elkartasuna zuen hizpide.

Ikasturtearen amaieran, ikasleen defentsa

ALBERTO FLOJEGI

■ Urte guztian ikasleek egiten zuten lanari arreta gehiago jartzea aldarrikatzen zuen editorialak.

Orain bezala, ekaina azterketen hilabetea izan ohi zen 1972an ere. Beraz, auskalo zein izan zen Z. ARGIAk uztaillean ondo sartuta "Ikastaroaren udazkena" zeritzan editoriala ateratzeko benetako arrazoia. Beharbada editorialgilearen gertukoren

bati eginiko bidegabekeriren bat, zerren, harritzekoa bada ere, ikasleen defentsa sutua egiten zuen hartan!

UZTAREN GARAIAIN

Izenburuak ematen zion aitzakiari jarraituz ekiten zion bere bideari "Ikastaroaren udazkena"ren egileak. "Udazkenari begira jardun ohi da nekazaria edo laboraria urte osoz lanean. Utsik gelditu

diran lurrak goldatu eta jira. Azaroan berriro azia erein. Udaberrian jorratu eta ongarritu. Zenbat ordu lur azpitik muturra azaltzen asten diran landaretxoei begira! Zenbat itxaropen eta amets alea artzen ari diranei begira! Zenbat bildur beranduko izotzari! Zenbat kezka laiño kankar beltzak orroka eta marruka burrukan asten diranean! Arri-jasa batek desegin dezake nekazariaren illabetetako lana eta urte osoko etekiña eta uzta".

zeruko
ARGIA

1972ko azaroaren 14. zenbakia

NON ZER	
• GUTUNA	1. gutuna
• GUTUNA	2. gutuna
• GUTUNA	3. gutuna
• GUTUNA	4. gutuna
• GUTUNA	5. gutuna
• GUTUNA	6. gutuna
• GUTUNA	7. gutuna
• GUTUNA	8. gutuna
• GUTUNA	9. gutuna
• GUTUNA	10. gutuna
• GUTUNA	11. gutuna
• GUTUNA	12. gutuna
• GUTUNA	13. gutuna
• GUTUNA	14. gutuna
• GUTUNA	15. gutuna
• GUTUNA	16. gutuna
• GUTUNA	17. gutuna
• GUTUNA	18. gutuna
• GUTUNA	19. gutuna
• GUTUNA	20. gutuna

Azterketa garaia igaro eta gero

Emendik aurrera, gauza berdinak jakiteari baino gehiago, maila bat iristeari begiratuko zain

zeruko
ARGIA

1972ko azaroaren 14. zenbakia

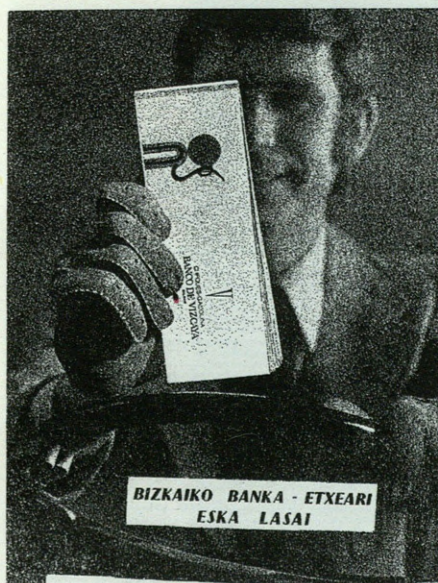
Emendik aurrera, gauza berdinak jakiteari baino gehiago, maila bat iristeari begiratuko zain

■ Bihotza

Alkorta, 1972-VII-16

Bihotza makina bat dala ere esan da. Bi mugimenduko makina. Tik eta tak ari dana: bi-hotz. Beti martxan dabil. Gau eta egun, lo edo esnai gaudela, bihotza bere lanean ari da. (...) Neguan etxe guziko gelak berotzen dituen suak bezela egiten du bihotzak: gorputzaren atal guziei odol epela egokitu. Horrela urteak eta

urteak igarotzen ditu: 5, 20, 90, 120 urte aspertu gabe, beti joera berdiñean. Alemanak egin nahiko lituzke horrelako makinak! Matusalem-enak ona erten zuen behintzat: hainbeste urtetan lanean eta ematen duenez behin ere aberiarik gabe! Eta ez dedilla makaldu. Behar bezela ez dabilenean kontu txarrak izaten ditugu (...) ●

Zegoenerako nahikoa baliatu zela nekazariaren metaforaz pentsatuz, behin-goan erabakitzen zen editorialgilea zein izango zen bere egiazko jomuga adierazte-
ra. "Ekaina da ikaslegoarentzat udazken. Au du fruituak jasotzeko urte aroa. Lasai igaro dezake udaldia, onak jasotzen baditu. Baiña ez du pakerik izango txarrak biltzen baditu. Ez dirudi, baiña lan gogorra da ikasi beharra. Orduak eta orduak egin behar dituzte umeek eta gaztetxoek, toki berean, geldirik, ikasi eta ikasi. Gai zail eta astunetan gaiñera askotan. Zenbat estua-
sun uzta jasotzeko garaian urtearen buruan lasaixeago ibiltzen badira ere. Zenbat lo-
galtze. Zenbat jai arratsalde zozo!". Zer ote zeukan buruan editoriala idatzi zuenak, aurreko guztia hain poliki agerian jartzera-
koan? Bere haurtzaroz oroitu zuen,

apika. Horrela balitz, ez zituen ordu gozoe-
giak pasa eskolan. Are gutxiago azterketa
garaian. "Baiña zer bilduko ote dute ikas-
taroaren udazkenean? Bilduko ote dituzte
eta erauziko biltzailleek, adar eta osto
ugari eta gazte oien azpian dauden ale guz-
tiak? Ala erein gabeko tokian biltzen asiko
ote dira? Ez dituzte, zoritxarrez, sarritan
ikastaroan behar bezala zaitu, ongarritu eta
jorratu. Begiratu besterik ez dago zenbait
ikastetxeri, zenbait irakasleri, zenbait sisti-
mari. Eta begiratu besterik ez dago azter-
keta moldeari. 'Leon-kastillo' bat, zozketa
bat dirudite askotan azterketek. Gutxiena
dakienak, gutxiena saiatu danak eman
litzake fruiturik onenak, agian".

INTXAUR BILA SAGASTIAN

Editorialean garbiegi azaltzen ez zen
arren, azterketetako galderaren bat izan-

go zen "Leon-kastillo" delakoa. Izan ere,
"Espania bakarra, handia eta libre" alda-
rrikatzen zeneko garaia zen, eta arlo guz-
tietan nabarmentzen zen hori... "Ez zaie
begiratu urte guztiko lanei. Askotan ez
dituzte aztertzaileek landare oietan dau-
den fruitu guztiak eta onenak biltzen.
Sagar billa ibili ohi dira gaztandian eta
intxaur billa sagastian. Badirudi fruiturik
ez daukaten lekuan ibilli ohi dirala billa-
tzen eta miatzen".

Gordin samarra zen baieztapena, eta
beraz frogaren bat merezi zuen. Editori-
algileak eskaintzen zuena, kasu. "Ona,
au garbi ikus dezagun, aurten Institutoan
hamaika urtekoei egindako galderetako
bat: ¿Sabes el significado de la palabra
'choto'?. Antxume txikiari deitu ohi
diote 'choto' Nafarroan. Txekor txikiari,
berriz, Kastilla aldean. Galde iozu hamai-
ka urteko Madrilgo umeari zer esan nahi
duen 'bocarta' itzak. Zenbatek asmatuko
ote lukete? Ori itsas bazterreko umeak
bakarrik jakin lezake ongi. Orretaz gaiñe-
ra, batzuek obeto ematen dute beren jaki-
tearen berri idatziz, baiña beste batzuek
itzegiñez. Or ere ez dago berdintasunik.
Eta noiz asi behar dute gai batzuk auke-
ran ipiñi eta beren kontura lanak egiten,
ortarako behar dituzten liburuak eskueta-
ra eman eta? Zergatik galdera batzuri
erantzunaz azterketak egiten jarraitu? Ez
al da beste bide ori egokiago?".

Ez dakit zenbat ikaslek irakurriko zuen
Z. ARGIAko editorial hurá, baina norbai-
tek egin izan balu, nolako poza hartuko
zuen. Editorialgileak espero zuen bateren
baten irakurketa, horrela ematen baitzion
amaiera lanari: "Dena den, uda on bat opa
diegu urte aroan saiatu diran ikasle guztiei.
Atsedean dezatela beren nekeetatik. Eta
bidez aurki dezatela ikastetxean ematen ez
zaien euskal giro eta kultura" ●

◆ PILAR IPARRAGIRRE

■ Ernst Lubitsch

Unanue-tar Xabier, 1972-VII-16

Zuzendari au, jatorriz alemana
izanarren, Ipar-Ameriketako
zine barrutikotzat joko dugu.
1892 urteko Urtarrilaren 23an, Ber-
lin-en munduratu zen, eta 1915-tik
1923rarte, Alemanian egin zituen
bere zine lanak. 1923an, Ipar-Ameri-
ketara aldatu zen ain zuzen, eta an
bizi izan zen 1947an eriotzak artu
zuen arte. (...) 1919 urteaz gero jabe-
tu zen bere buruaren posibletasunaz.
Zineko munduan zear nondik nora
ibil zitekean garbi ikusten asi bait zen
"Die Austerprinzessin" komeria lana

burutu zuenean. (...) 1929 urtean
asmatu zuten zaratatun zinea, eta
zuzendari asko joan ziren pikutara,
otsa bear bezala erabiltzera iritsi ez
zirelako. Lubitsch-ek, berriz, egoki
erantsi zizkien itzak argazki igiko-
rrei. Zine mutuko garaian, eginalak
atera bait zituen pertsona eta multzo-
ak bear bezala bilduaz eta erabiliaz,
iztunak zirela adierazteko. Beraz lan
andia egina zuen aurrez, eta aotsdun
zineko garaietatik, nortasun berezi
batez osatu zuen Lubitsch-ek bere
pelikula bakoitza (...) ●

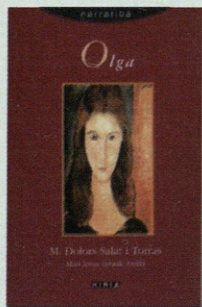
■ Ormazabal-Bar Dunixi

Iragarkia, 1972-VII-16

Etxegintza ta etxe-txukunketa-
rakoak. Uralita ordezkaria.
Tolosa: Urrutizkiñak: Etxe-
koa 65 19 60 Landolakoa 65 19 33.
Urretxua: Urrutizkiña: Landolakoa
67 17 84. Erakustokia: Tolosa'n -
Zumalakarregi, 7'gn ●

A S T E K O L I B U R U A

DROGAREN ATZAPARRETAN ERORIA

OLGA
Maria Dolors
Salat i Torras
 HIRIA
 111 orrialde
 9 euro

Horrelakoxea dugu Mari Jesus Iartzak euskaratu duen liburu honetako protagonista nagusia, drogaren atzaparretan erori eta menpekotasun horri aurre egin nahian dabilen neska gaztea. Aske izan nahi du Olgak, Maria Dolors Salat i Torrasek idatzitako idazlan honen protagonista nagusiak. Aske izan nahi du, baina atzera begira, ez baitu geroko ametsik egiten, bizitzak ihes egiten diola jabetzen delako. Bizitzeko oreka, laguna, aurkitu dituela dirudienean, ez du bizi itxaropenik ikusten. Barrua erabat jota daukala somatzen du, gaitza erraieraraino sartua duela.

“Olga”ren egilea, drogaren munduak dauzkan miseriak, eta bere kontakizuneko neskek bezala, mundu horren barruan nor izateagatik ahaleginak eta bidegin dituzten asko ezagutu dituen pertsona da. Maria Dolors Salat i Torras, Vidal i Barraquer Fundazioan Psikologian diplomatua den emakume hau, 35 urtez osasun laguntzaile tekniko bezala lanean aritua da. Horrez gain, idazlea ere bada, eta katalanez idatzi ditu beti bere lanak. “Olga”, gaztelaniara itzulia eman zioten argitara, eta orain euskarazko bertsioa ezagutu du, Mari Jesus Iartzaren eskutik.

▼ Egileari Galdezka

“Gogorra da batzuetan, hunkigarria besteetan”

Mari Jesus Iartza

■ Zein izan da lan hau euskaratzeko arrazoi nagusia?

Duela hamabi urte etorri zen Maria Dolors Salat i Torres Donostiara hitzaldi bat ematera, eta bere hitzen baitako sentimenduek guztiz astindu zituzten nire belarriak. Harrezkero, askotan izan gara elkarrekin, aski ongi ezagutzera iritsi arte. Idazle honek, Olga bezalako neska-mutil askoren historiak ezagutu ditu oso gertutik, eta baita beren gurasoek jasaten dituzten une gogor bezain txundigarriak ere. Eta Maria Dolors Salatek liburu hau idazterakoan, sufritzen ari diren gizon-emakumeak gogoan, beste batzuen sufrimendua ekiditea izan baldin bazuen helburu, nirea, berak arlo honetan duen ezagutza oinarri harturik, euskal gizarteari ekarpen xume hau egitea izan da. Beraz, liburu hau drogaren inguruko errealitate gordinaz jabetzeko eta arazoari aurre egin ahal izateko baliabide bat izatea nahiko nuke.

■ Nolakoa da “Olga”ren mamia?

Gogorra batzuetan, hunkigarria besteetan. Halakoa da drogaren atzaparretan eroritako neska baten nahia eta ezina, eta gurasoen sufrimendu jasangaitza islatzen dituen liburu hau. Gainera, “Olga”n agertzen dena ez da asmakizun bat, benetan gertatutako historia baten kontakizuna baizik.

■ Zeintzuk dira liburuko protagonistaren ezaugarriak?

Beno, protagonista Olga da, alabaina droga da Olgaren bizitzan protagonista nagusia. Horrek bultzatuko du sendatzeko bidea hartzera, hori medio ezagutuko du bere bizitzako azken egunak partekatuko dituen lagunmina, eta horrek eragotziko dio aurrerabideko proiektuak egitea. Bestalde, Olga beti izan da nahikoa independentea, baina ez du geroko ametsik egiten.

L I B U R U A K

**OSTIRALERO
AFARIA**

Enkarni Genua
Espinosa
KUTXA
55 orrialde
3,61 euro

DONOSTIA HIRIKO KUTXA ANTZERKI SARIA

Iazko Donostia Hiriko Kutxa Literatur sarietan Antzerki atalekoa eskuratu zuten Enkarni Genua Espinosak, "Ostiralero afaria" lanarekin. Ama alargun batek eta bere lau seme-alabek osatutako familia dugu bertako protagonista. Familia hori nahikoa sakabanaturik dago, batik bat bi anaia zaharren haserre dela-eta. Bata enpresa bateko gerentea eta politikoki kontserbadorea da, eta bestea, espetxean egona den ezker abertzaleko politikoa. Bestalde, etxeko alaba langabezia dago eta nahiko ondo eramaten da hamasei urteko anaia gazteenarekin. Dena den, anai-arrebok ezusteko galanta izango dute, duela gutxi hil zaien izeba zahar batek testamentuan 40 milioi pezeta (240.404,84 euro) utzi dizkiela jakitean. Halere, diru hori eskuratu ahal izateko, baldintza bat bete beharko dute.

**HAIZEAK EZ
ERAMANGO!**

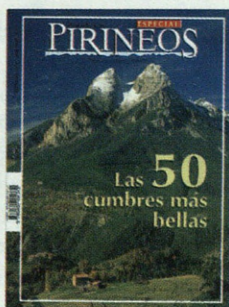
Patxi Altuna S. J.
DEUSTUKO
UNIBERTSITATEA
567 orrialde
30 euro

PATXI ALTUNAREN IDAZLANEN BILDUMA

Elizabete Perez Gazteluk eta Esther Zulaika Ijurkoko eginiko bilketa eta testu-paratze lana medio osatu ahal izan da Patxi Altunak urtetan zehar eginiko idazlanen bilduma hau. "Haizeak ez eramango!" liburua, 40 urte luze-tan Deustuko Unibertsitateko Giza Zientzien Fakultateko irakasle izandako Patxi Altunaren omenez argitaratu da, eta bertan Etxepare, Oihenart, Larra-mendi eta Mendiburu idazle klasikoak aztertzen ditu, eta baita Aizpitarteren hiztegi argitara gabea Loiolan, Bonaparte eta Aita Aranak elkarri egin kartak, Jose Inazio Arana jesuitaren bizitza, Mr. D'Abbadie eta Jose Inazio Arana, joan zen mendeko jesuita gazteen euskal olerkiak, eta abar.

**EL MUNDO DE
LOS PIRINEOS**

Batzuen artean
SUA
122 orrialde
6 euro

PIRINIOETAKO GAILURRIK EDERRENAK

Sua edizioak kaleratzen duen "El mundo de los Pirineos" aldizkariak zen-baki berezi bat argitara berri du, Pirinioetako 50 gailurrik ederrenak modu erosoan egin ahal izateko zehaztasunak eskainiz. Argazki zoragarriak lagun dituztela, Larrun, Adi, Urkulu, Ori, Hiru Erregeen Mahaia, Añamendi, Bisaurin, Aspe, Pic de Sesques, Midi d'Ossau, Collarada, Peña Telera, Grand Cabizos, Tozal de Guara, Balaitous, Picos del Infierno, Vignemale, Ardiden, Moun Né, Taillón, Néouvielle, Monte Perdido, La Munia, Midi de Bigorre, Culfreda, Cotiella, Bachimala, Posets, Gours Blancs, Perdiguero eta beste zenbaitetara igotzeko jakitea behar den guztia daukazu aldizkarian, gailur bakoitzera igotzeak duen zailtasuna ere garbi adierazten delarik.

K A L I T A T E A

Produkturik
onenak,
MultiOpticasen

Aukerarik
zabalena
betaurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
betaurrekoetan.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**

ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

LIBURUAK

AUTO- ERREALIZAZIO BIDEAN

Pedro Hernández
Hernández/ Ramón
Aciego de Mendoza
TAFOR
2 liburu + 6 bideo

12-16 URTEKO NESKA-MUTILEI ZUZENDUA

Nor bere buruaren jabe izatearen garrantziaz dihardu "Autoerrealizazio bidean" bildumak, gazteen artean pentsaera kritikoa eta baloreak garatu ahal izateko Pedro Hernández Hernándezek eta Ramón Aciego de Mendozak sortu duten ikus-entzunezko programak. "Norberaren Koaderno" eta "Manuala" liburuez eta sei bideoz osaturik dago, eta taldean edo bakarka landu daiteke. Programaren bidez landu daitezkeen gaien artean, honakoak daude: bizitzan asmo sendoak eta itxaropenak izatearen balioa, bakoitzaren asmo horiek egunetik egunera nola gauza daitezkeen, ikastearen eta lan egitearen garrantzia, droga-ren amarruak saihezi ahal izateko dauden bideak, benetako maitasuna eta adis-kidetasunaren arteko ezberdintasunak, sexualitate arduratsua zer den, eta abar.

MIKELA NAHASTUTA DABIL

Mercé Aránega
IBAIZABAL
29 orrialde
4,75 euro

MIKELA ARRETAZ ENTZUTEN IKASTEN

Exteko txikienei zuzendutako Mikela igelxoaren bilduma Mercé Aránegak sortua da, eta Patxi Zubizarretak euskaratu du. Kontakizun bakoitzean, igelxoak ikasitako gauza berriren bat azaltzen da, eta honetan, esaten zaiona arretaz entzuteak duen garrantzia ikasiko du. Mikelak izugarri gustuko ditu sagar tartak, eta bat egitea bururutzen zaio. Beraz, gurasoei baimena eskatu eta beharrezkoak dituen gauzen bila abiatzen da. Sagarrondora joan eta hark zintzilik dauzkan sagar mardul eta gorriak biltzen saiatzen da, baina sagar horiek oso altu daude, eta ez da iristen, zaldiari laguntza eskatu arte. Ondoren, Pinpirin oiloaren etxera doa, arrautz bat eskatzen dio, eta honek goiko saskitik hartzeko esaten dio.

LO ETA AMETSEN IRATXOA

Hans Christian
Andersen
GERO
53 orrialde
6 euro

HANS CHRISTIAN ANDERSENEN LILURA

Mari Eli Ituarte Zarragoikoetxeak eginiko lanari esker daukagu berriro Hans Christian Andersenren ipuinekin euskaraz gozatzeko aukera. "Lo eta ametsen iratxoa", gainera, José María Muñozek eginiko marrazkiekin horniturik dator. Umeloeragile deritzan iratxoa da bertako protagonista, gauero, artean umeak mahaian eserita daudela, poliki-poliki etorri, eta, "ssss", umeen begiak ixteko ixurki misterioitsu bat botatzen duen izakia. Gero, atzean kokatu, eta "fuuu", haizea botatzen die leun lepo gainean, loguraz burua makurtzen zaizen arte. Izan ere, haurrek geldi-geldi eta isil-isilik egon beharra daukate, Umeloeragilea ipuinak kontatzera geratuko bada. Liburu honetan, iratxo horrek Yalmar haurrari astebetez kontatzen dizkionak agertzen dira.

DISKOA

HI BIZI HADI

Urgabe
ELKAR
12 kanta
13 euro

BIZITZA ALAITZEN DIGUN MUSIKA HORI

Erromeria beti izan da lagungarri bizitzako une ez oso atsegin horiez ahaztu eta gozatu ahal izateko. Eta dantzatzeko zeharo aproposa den musika eskaintzen digu Urgabe talde bizkaitarrak bere bigarren lan honetan ere. "Hi bizi hadi" CDa erabat baikorra eta errotik alai dugu, Jose Agustin Barandiaranen trikitiak eta ahotsak, Ainara Arrizabalagaren panderoak, gitarra eta ahotsak,

Mikel Romeroren gitarra guztiak, Kike Moraren baxuak eta Kepa Calvoren bateriak osatua. Honoko hamabi kanta hauek eskaintzen dizkigute: "Lamie", diskoari izena ematen dion "Hi bizi hadi", "Goizeko bostak", "Oihuka", "Musikari baten aitortzak", "Marigorri", "Ura", "Bilatu barik", "Andrakaseko errementeria", "Arrosa beltza", "Lana", eta "Arin-latin".

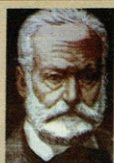
Informazio gehiago: www.gureagenda.com

BILBO uztailaren 18a arte
Erakusketa
Leighe Bowery
"performance"aren artista
ezaguna izan zen eta erakusketa
honek artistaren jantziak,
bideoak eta bere bizitzarekin
zerikusia duten argazkiak
batzen ditu.
Bilbo Arte

LEKEITIO uztailaren 14a arte
Kale antzerki jaialdia
Aurtengo Lekeitioko Kale
Antzerki Jaialdiak hiru
egunetan zehar ikuskizun ugari
jasoko ditu. Besteak beste,
buruhandien lehen topaketa
ikusteko aukera izango da.
Kaleetan

PASAJIA uztailaren 21a arte
Erakusketa
Victor Hugoren jaiotzaren 200.
urtemuga ospatzeko helburuarekin
erakusketa antolatu dute Pasaian.
Bertan, azken 10 urteotan Victor
Hugo Etxean lanak aurkeztu dituzten
artisten obrak egongo dira ikusgai.
Victor Hugo Etxea

BIARRITZ uztailak 13-21
Surf Jaialdia
Aurtengoa Biarritzen antolatutako 10. Surf
Jaialdia izango da. Hori dela eta, surf
erakustaldiez gain, bestelako zenbait ekintza ere
antolatu dute aste honetarako: kontzertuak, zine
emanaldiak, piragua erakustaldiak...
Côte des Basques hondartza

ELORRIO uztailak 13
Jaialdia

Arriola kultur etxeak egitarau zabala prestatu
du datozen egunetarako. Larunbatean, Erdi
Aroko musikan eta musika arabiarrean aditua
den Luis Delgado
kontzertua eskainiko du.
22:30
San Agustin Aretoa

GASTEIZ uztailak 16-20
Jaialdia

Jazzaren zaletuek Gasteizen dute hitzordua;
izan ere, Gasteizek hartuko baitu Getxoko
jazzaldiaren lekukoa. Egun horietan, bost
taldek jardungo dute, Martin Reiter hirukoteak
eta Archie Shepp-ek besteak beste.
Printzipal antzokia

BEASAIN uztailaren 12a arte
Beka deialdia
Beasaingo Udaleko Euskara
Batzordeak uda honetan UEUk
antolatutako ikastaroetan parte
hartzeko diru laguntzak
eskaintzen dizkie beasaindarrei.
Eskara Udaletxeko harrera
bulegoan edo Euskara zerbitzuan
entregatu beharko dira, uztailaren
12a baino lehen.
Udala/Euskara zerbitzua

ZARAUZ uztailaren 24a arte
Bertsopaper Saria
Zarauzko Udaleko Euskara
Zerbitzuak XVIII. Basarri
Bertsopaper Saria antolatu du,
euskara eta bertsogintza sustatu
nahian. Lanak aurkezteko epea
uztailaren 24an amaituko da eta
parte hartzaileek Udalerako
beharko dute.
Udala-Euskara Zerbitzua

IRUÑEA uztailak 15-26
Ikastaroak

Dagoneko UEU bere XXX.
Udako ikastaldietara iritsi da.
Biarritzen antolatutako ikastaroen
ostean, Iruñean ere eskaintza
zabala egongo da uztailaren 15etik
26ra bitartean: dantza tailerra,
euskal zinemari eta baserriari
buruzko ikastaroak...
Larraona ikastetxea

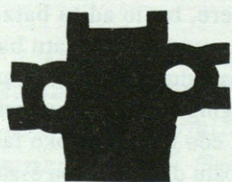

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Agenda: KATIXA GARATE

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora

k u t x a

zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

Erromatarrek gure elikaduran zuen garrantziagatik, intxaurrondoa aipatzen zuten euren kroniketan. Hala ere, landare hau ez da inoiz zorrotz landu izan.

INTXAURRONDODAREN BUELTRAN

Intxaurrondorena ez da, aspaldi honetan behintzat, oinarritzko langintza izan. Erromatarrek bere kroniketan ere gure elikadurako osagarri bezala aipatzen badute ere, ez da inoiz zorrotz landu den landarea izan. Bere zurak, aldiz, bai, garrantzi handia izan du eta zur hori belztua izan zitekeela ustel izan den arboletan izugarria! Hala ere, ematen duenean hartu eta bestela hor konpon izan da euskaldunon jarrera intxaurrondorekiko.

Aurreko batean adar muturretako puja berriak arretu eta ihartzen ari ziren intxaurrondo batzuei buruz galdetu zidaten, bada, eta kalte hau zer

sortzen duenari buruz zerbait jakin nahian hor dantzatu naiz buru-belarri... Galdetu, irakurri eta... hona hemen topatu ditudan mutur ihartzailer diren gaitz eta izurriteen zerrenda: txankroa (*Nectria galligena* edo *Phomopsis juglandica*), dieback hiltzailer (Eutypa lata edo *Melanconium juglandis*), antraknosia (*Gnomonia leptostyla* edo *Marssonina juglandis*) eta zureko harra (*Zeuzera pirina*).

Beti bezala, zerbait jakin ahala gero eta ezjakinago naizela eta argitu beharreko zalantza gehiago ditudala jabetzen naiz.

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@zerain.com

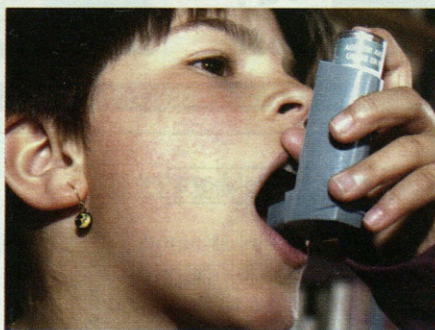
O S A S U N A

CIRCEk biriketako minbiziaren inguruko azterketa burutu du. Horren arabera asmatikoek arrisku gehiago dute minbizia izateko, nahiz eta ez dakiten asma bera den arriskua gehitzen duena.

ASMA ETA BIRIKETAKO MINBIZIA

Asmatikoek biriketako minbizia jasateko arrisku gehiago dute. Horixe dio, behintzat, Minbiziaren Ikerketarako Nazioarteko Zentroak (CIRC izenekoak), Osasunaren Munduko Erakundeak minbiziarentzat Frantziako Lyon-en duen agentziak, Stockholmeko Institutu Karolinoak eta Uppsalako (Suediako) Unibertsitateak lanikidetzan egindako ikerketak.

Lau erakunde eta zentro ospetsu horiek egindako ikerketan 92.986 pertsona hartu ziren kontuan, eta 30 urtean zehar (1965. urtean hasi eta 1994 bitartean) egindako ikasketa prospektiboari esker Suedian asma diagnostikoarekin ospitaleratuak izan ziren pertsonak aztertu ziren. Baina ez guztiak, ospitaletatik irten eta urtebetera

ALBERTO ELOSEGI

oraindik ere bizirik irauten zuten eta une horretan inolako minbizi zeinurik ez zutenak bakarrik hautatu ziren, CIRCEko Paolo Boffeta doktoreak adierazi duenez.

Ikerketaren ondorio nagusia zera da: asmatikoetan biriketako minbizi bat "egi-

teko" probabilitatea handiagoa da biztanleria orokorrean baino. Horrela 713 minbizi erregistratu ziren, hau da batez bestekoa %58an gaintitu zuen proportzioa. Baina, asmatikoen lasaitasunerako, "ez dakigu oraindik asma bera ote den arriskua gehitzen duena", Boffeta doktorearen hitzetan. Izan ere, beste aditu batzuek mekanismo komun edo bateratu baten posibilitatea aipatu dute, aldi berean asma eta minbizia eragingo lukeena. Suszeptibilitate faktoreak, edo baita kanpoko faktoreen bat ere aipatu dira (tabakoa esaterako). Ikerketa horien jarraipenak, paziente gazteengan, eta erretzaileengan batik bat egingo direnak, zalantza horiek argituko dituztela uste da.

◆ JABIER AGIRRE

Izpegiko mendatetik Autza mendira

ASIER AGIRRESAROBÉ

■ Autza tontorraren ondoan dagoen muinoan zutikako harri piloa.

Izpegi eta bere alboan duen mendi eskergea, Autza, bi haran handi eta garrantzitsuren artean daude kokaturik: Baztan eta Baigorri. Biak Izpegiko mendatean barna doan errepideak lotzen ditu. Autzaren gailurrera Baztan aldetik abia daiteke, Erratzuko Iñarbil auzotik; bestela, hegomendebaldeko bizkarretik, Iñarbegitik abiatuta. Elizondoko Beartzun auzotik, Berderitzeko lepoan zehar, gainez gain zeharkaldi ederra egin daiteke, baina besteak baino luzexea-goia. Baigorritik abiatuta, ia 1.200 metroko desnibela gainditu beharra daukan benetako mendi ibilaldia egiteko aukera dugu. uskal Herriko benten bila gabiltzanez, Izpegitik abiatu gara gu. Mendatean bertan hiru benta daude, bi estatuen arteko muga baliaturik, pasabiderako leku baita elkartruke komertzialen leku ere dela gogoratuz. Erratzutik 9 kilometro-ra gaude, eta Baigorritik 8ra.

Iparraldetik hegoaldera doan bizkarrezur erraldoi bat balitz bezala, euskal Pirinio mendikatearen adar moduko bat osatuz, Baztan eta Baidorriko haranak banatzen dituzte Autzak eta beste mendi batzuek. Iparlan (1.044 metro) hasten da mendi lerro hau, eta Lauordenan (1.029 metro) zehar jarraitzen du hegoalderantz. Hortik aurrera altuera galtzen du Izpegiko mendateraino (672 metro), eta ostera berriz irabazi Autzaren gailurrean 1.305 metrotaraino goratu arte. Argañetan (1.008 metro) barna, Berderitzeko lepoa (685 metro) pasa eta Albako Hariraino (1.074 metro) iristen da. Argintzu (1.208 metro) eta Okoro (1.259 metro) inguruan, Kintoako zonaldean jada, mendi multzo honek lerro itxura galtzen du eta uren banalerro nagusiarekin elkartzen da.

Mendatean bertan, hiru etxe daude, aduana izandako eraikuntzaz gainera: mendi lepoan hain justu, gaineko benta dago, aitzinaldean "Venta Ispeguy" idatzita dauka, jai egunetan taberna animatu bat da arratsalde partean, ogitartekoak eta kazuelatxoak jan daitezke, eta muga

■ Izpegiko mendatetik abiatuko dugu ibilaldia. Bertan daude hiru benta.

inguruko benten estiloan, ohiko oroitzapen tipikoak daude salgai. Erratzurako norabidean, mendatetik beherago, Irigoieneko benta edo Peio-rena dago. Hau

ere taberna da, aurrekoa baino txikiagoa, eta maldan oraindik beherago Bereko benta dago, hau ere taberna.

Aparkaleku handi bat dago benten

FITXA TEKNIKO A

Izpegi mendatea

DENBORA

3:30 ordu

LUZERA

8 km

DESNIBELA

633 m

GARAI EGOKIA

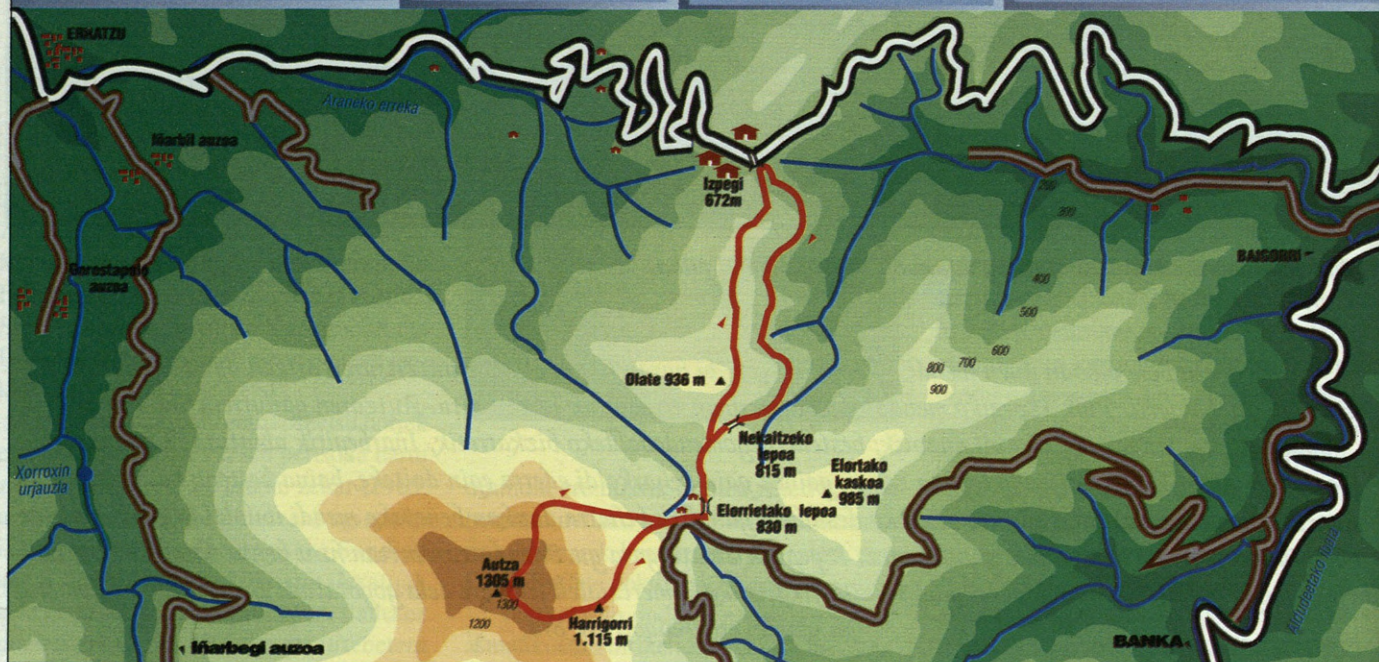
Udaberria
zein udazkena

ZAILTASUNA

BIBLIOGRAFIA

- "Alduides-Baztan" 1:40.000. Editorial Alpina.
- "Baztan, Saioa, Adi, Auza, Iparla" 1:35.000. Miguel Angulo. El Mundo de los Pirineos. Sua

■ Autzaren bitxikeriak

Autzaren inguruetan 1913ko udan euri erauntsi aparteko eta izugarri bat erori zen, eta urak bidean topatu zituen enbor, harri eta lur guztiak eraman zituen berarekin. 22 zubi, 80 etxe eta bide eta lursail asko hondatu ziren. Uholdeak Erratzu betebete harrapatu zuen eta kalte handiak eragin. Elizondo eta Elbetean ere txikizioak egin zituen urak. Hondamendian bi pertsona ito ziren. Autzaren beste aldean ere, Bankan, jasan zuten uholdea.

Mariano Izetak, "Baztango Kontuak" lanean, lehenago kontutako istorioez gainera, Autzaren gauza bitxi gehiago kontatzen ditu. Horrela bada, sekulako lehortea izan zen urte batean, Autzaren gailurreko belarrek su hartu omen zuten eta keak egun asko iraun omen zuen. Ikusgarria izan omen zen: Autzak bizirik zegoen sumendi bat ematen omen zuen ●

ondoan. Bertan hasi gara oinez udaberriaren hasierako goiz erdi honetan. Izpegiren hegoaldera dagoen mendiaren ezker hegitik zehar doan bide garbi batek abiatuz hasi dugu ibilaldia. Pintura berde eta horiz seinalaturik dago bidezidorra, eta metro gutxiren buruan basoan sartu gara. Bide erosoaren laguntzaz malkarra zeharkatuz, udaberriak pagadia oraindik ez duela guztiz esnatu ikusi dugu, zuhaitz gutxi batzuek eta ahabia landareek hosto berri argi-argiak bota dituzte han-hemenka, eta orbel zaharraren artetik lore txikiak jaiotzen hasi dira, baina gehiena oraindik lo dago eta kolore nabarra da nagusi. Orain, udan sartuak garen honetan abiatzen bazarete paraje hauetara esnatzekoak esnatuak dira honezkero. Bidea oso ona da, oso erabilia. Hainbat harkaitz saiheztiz, zuzen-zuzenean doa Nekaitzeko lepora. Basoa atzean gelditu da, azken malda

■ Autza mendi tontorra eta atzean Pirinioak elurretan.

gora leuna gainditu eta lan handirik gabe heldu gara belardiz estalitako lepo zabal honetara. Nekaitzeko lepoan (815 metro) eta inguruetan bazkan ari dira pottokak, Autza itzelaren begiradapean. Hiruzpau borda daude beren itxiturekin. Ordu erdi bat eman dugu Izpegitik hona etorzen.

Belaze atseginetan barna, bide garbitik, ordekan segitu dugu Elorrietako leporantz (830 metro), hainbat harrespila eta trikuharri bat dauden lekua. Baigorri aldetik datorren pista baten bihurtzea dago hemen, eta mugarri bat, Erratzu eta Bankaren muga baita. Aurrean dugun Autzaren aldapei ekin behar orain. Bidezidor garbitik, malda gora gogorrari heldu, eta pago artean sartu gara berriro, Harrigorri deitzen den harkaitzerantz.

Harrigorri Autzaren bizkarretako batean harro-harro goratzen den irtene bat da. Gailurrera heltzeko, Harrigorri gainera iritsi beharra daukagu, eta bera gaindituta, basoa behean gelditzen denean, lepo txiki soil batera heldu gara. Jada basotik kanpo, azkeneko malda pikoak bakarrik falta da, tontorreraino harri piloez seinalatua. Ordu eta erdi daramagu oinez Izpegitik abiatu garenetik.

Autza gailurra (1.305 metro), tontor belartsu zabal eta laua da; erpin geodesikoa, buzoi txiki bat, eta mendian hildakoen oroitarri batzuk daude. Ikusmira ederra daukagu hemendik: iparraldera, Gorramendi eta Gorramakil, Iparla, eta urrutira Landetako kostaldea; mendebaldera, Larrun eta Aiako Harriak, eta hauen atzean Kantauri itsasoa; Mendaur ere

ikusten da, eta urrutira, lanbroak lausoturik, Aizkorri, Gorbea, Anboto... eta gure azpian Baztan bailara; hegoaldera, berriz, Saioa eta Zuriain elur ziprztinekin, Beriain, Adi, eta hauen behealdean, Aldude bailara; eta azkenik, ekialdera, Ortanzurieta, Txangoa, Astobizkar, Urkulu, eta hauen aurrean, Aldudeetako bailaren gainaldean, Adartz-Laurreña mendilerroa, eta urrunera, Pirinioak elurtuta, Orhi, Hiru Erregeen Mahaia, Auñamendi... Behorlegi, Beltzu, Arballak ere ikusten dira, eta azkenik, ipar-ekialdean, Iparraldeko muino leunak.

■ Autzaren oinetan sarobea.

ASIER AGIRRESAROBÉ

■ **Goian, Autzatik ikusita Pirinioak eta alboko argazkian, Autza, ezkerrean Harrigorri haitza agertzen dela.**

Hori guztia begiratzen ari garela, Autzak misterioaren bat gordetzen duela iruditu zaigu. Tontorreko lurrian eta bere inguruan zulo batzuk ikus daitezke: lurzoruan zuloak daude, belarra kenduta; higadurak egin ditu, animalia baten bateko edo, elezaharrak esaten duen bezala, norbaitek egin ditu? Mariano Izetak "Baztango Kontuak" liburuan kontatzen duenez, Erratzuko baserri bateko gizon bati Autzako tontorrean urrea zegoela sartu omen zitzaion buruan, eta egunero joaten omen zen aitzur eta palarekin lurra zulatuz urre hura bilatzera, baina ez omen zen azaltzen. Arrebak eramaten omen zion jatekoa, eta han egun osoz lan egiten aritu ondoren, etxera itzultzen zen ilun-

Mendatean, hiru etxe daude, aduana izandako eraikuntzaz gainera: mendi lepoan hain justu, gaineko benta dago, aitzinaldean "Venta Ispeguy" idatzita dauka, jai egunetan taberna animatua da arratsalde partean, ogitartekoak eta kazuelatxoak jan daitezke.

ASIER AGIRRESAROBÉ

tzean, eta hurrengo egunean, berriro Autzako gailurrera. Urrerik agertzen ez zela ikusirik, lan hura alde batera utzi zuen azkenean.

Autzak badu bitxikeria gehiago: tontorreko eta bere inguruko toki askotan salto egin edo lurrari jo, eta azpia hutsa dagoela nabaritzen da. Bestalde, tontorraren ondoan, bada zutik jarritako harri zorrotz pilo bat duen muinoa, hona etortzen den jendeak hartu duen ohituraren bat izango al da? Hilerri baten itxura hartu du gain honek.

Haizea zakartzen hasi da eta jaisteko garaia dela pentsatu dugu. Nekaitzeko leporako jaitsiera igotako bide beretik egin daiteke, baina leku ezberdinetik jai-

tsiko gara gu. Gailurrean dauden oroitarrietatik abiatuz, mendiaren ipar bizkarraren gainetik jaisten hasi gara, ez dago bidezidor garbirik, baina eguraldi argiarekin erraza da. Mendiaren goialdeko eremu soilak utzi eta pagadian sartu eta berehala, ezkerrean eta beheantzean doan pista bat topatu dugu, baina hau gurutzatu eta Elorritako lepoaren inguruan dauden bordetara jo dugu zuzenean. Errekastoa pasata, belazeetan zehar berriz ere, Nekaitzeko lepora heldu gara. Hemen, bide ezaguna har daiteke Izpegira itzultzeko, baina guk Olaten (936 metro) barna egin dugu buelta.

Nekaitzeko lepotik Olatera bidexka lauso bat igotzen da; hasieran ez, baina gorago garbi-garbia da. Mendiaren eskuineko alderantz zuzentzen da, gainean ikusten den gandor harritsuaren beste aldera pasatzen da gailurraren

eskuineko aldetik, eta hemendik aurrera beheantze hasten da, basoan sartuz. Hortik aurrera, bidea gainez gain jarraitu dugu malda gogorrik gabe zuhaitzik gabeko gailurreria segituz, eta gandorra altuera garbiki galtzen hasi denean bidexkak eskuinera biratu eta zuhaitz artera sartu gara berriro. Izpegiko etxeak ikusten dira hemendik, eta bide onetik segitu dugu bertaraino. Hiru ordu eta erdian egin dugu buelta osoa. Izpegiko mendatean nahiko animatuak daude gaur irekita dauden bi bentak, batzuk edariren bat hartzerako hurbildu dira, baten bat ogitarteko ederren bat jatera... ●

◆ **ASIER AGIRRESAROBÉ**
◆ **MUSKILDA TELLABIDE**

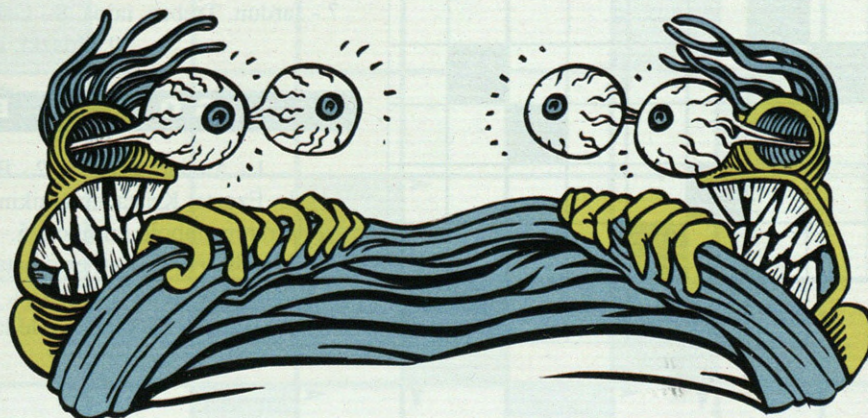
Denbora-pasak

Asteko Lokuzioa

MANIXUT MANIXUT

ΖΑΞΡΙΑΚ
ΒΑΤΜΑΠ

BRADERIA

Inork nahi ez duena,...

DISKOTEKAN. LAUETATIK AITZINA EZ DA DEUS.

RESTOS DE SERIE, LAS SOBRAS / LES RESTES /

...azkenerako gelditzen dena, hondarra

APROBETXAGARRIRIK BRADERIA BAIZIK EZ DA GELDITZEN

LEFT OVERS

Kike Amonarrizen Umorea

ENE JAINKOA!

Jacques Chiraci, idazkari berria jarri diote hauteskundeak irabazi eta gero. Gogorraren eta zorrotzaren sona du inguruko aholkulari eta langileen artean eta tentu handiz zuzentzen omen zaizkio.

Ekainaren azken larunbatean, euria lagun, bisita batzuk egitera abiatu zen auto ofizialean. Lekura iritsi eta autotik ateratzean, lur busti labainkorrean irrist egin zuen; baina bere

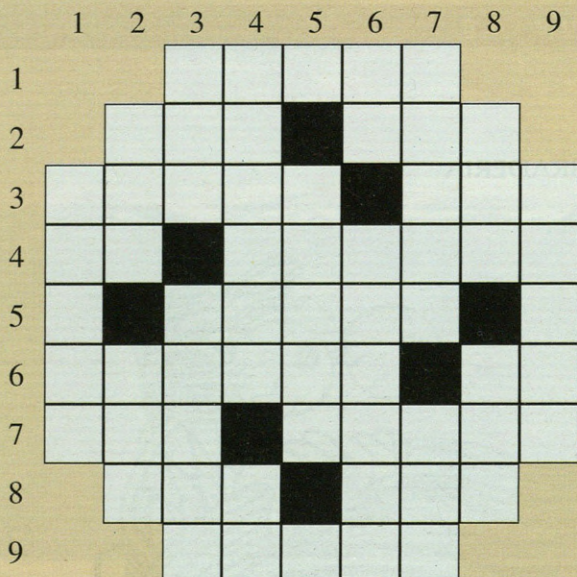
bi besoak luzatuz kolpea ekidin eta ia akrobazia baten moduko jauzi batez, eskuekin palanka eginez, berriro zutitzea lortu zuen.

- Ene jainkoa! -oihukatu zuen idazkariak ikusitakoa sinestu ezinik.

Eta Chiracek:

- Lasai. Aurrerantzean presidente edo nahi baduzu Jacques dei diezakezu.

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

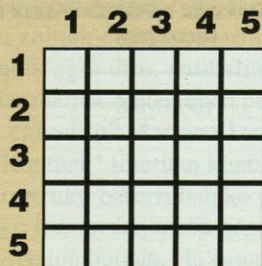
- 1.- Olatua. 2.- Ikas eta Ari. Sarrera. 3.- Nafarroa Garaiko udalerrria. Gaixo. 4.- Lutezioaren sinbolo kimikoa. Atea. 5.- Oxigenoaren sinbolo kimikoa. Txori mota. Bokala. 6.- Ardiaren oihua. O birritan. 7.- Jardun. Trebea, iaioa. 8.- Gabezia. Aurpegiko irekigune. 9.- Idazki, izkribu.

GOITIK BEHERA

- 1.- Anaiaren semea. 2.- Beldur, ikara. Areago. 3.- Ezeztia. Kristauen eraikina. 4.- Kubako hiriburua. Zilarraren sinbolo kimikoa. 5.- Iodoaren sinbolo kimikoa. Mendiko atea. Bat, erromatarren zenbakien arabera. 6.- Sodioaren sinbolo kimikoa. Arabako. 7.- Irten. Landare mota. 8.- Gaixo. Ale landare. 9.- Trebea.

Ekar bosteko hori!

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu

1. Ilusio. 2. Funtsa. 3. Poliki, leunki. 4. Neurritz apala. 5. Putreak.

Letra Zopa

M	U	O	B	O	E	A	Z	I	A	P	K	I	R	H	O
E	R	T	N	E	U	E	T	A	N	N	O	A	L	I	X
N	O	T	Z	O	D	N	A	T	O	G	A	F	R	A	I
I	T	J	S	N	I	O	N	S	T	T	O	R	A	K	R
B	A	T	K	L	A	R	I	N	E	T	E	A	E	B	U
S	T	P	I	L	O	S	U	P	E	P	U	L	I	R	L
A	L	D	N	I	R	B	N	H	U	N	A	B	A	E	A
U	H	E	P	O	H	O	I	D	A	E	M	D	A	N	T
S	B	R	A	O	R	S	T	E	H	A	K	A	R	A	O
U	R	A	D	T	Z	T	S	R	N	B	I	O	L	A	Z

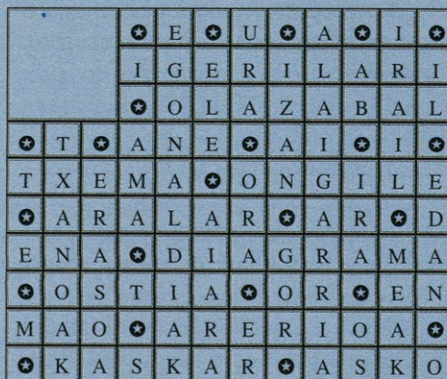
Aurki itzazu haizezko 8 musika tresnaren. Hitzak ezker eskuin, goitik behera edo diagonalean azalduko zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

HNOAIDERBEROMS LK
IASANPAENOERAEAK
ATOEDIBLARBARITL
ZEKOEILASDATGEKI
IXTHORTENTSIANIR
NENLAURGBALORHZI
TSESAMOAIALBIEGO
OTEANRANZIRETROA
AGDETGENIOAKAKOI
OGLADIOLOAFERNEH

8ko txikian

1. Ekarpeta. 2. Izerbera. 3. Babalore. 4. Arrautza. 5. Atxilotu. 6. Itolarr. 7. Urrintu. 8. Ikusmena. 9. Eranskin. 10. Zaindari. 11. Gaiztatu. 12. Onetsiak.

Hitz gurutzatuak

Ezker eskuin: 1. Haran. 2. Lur. Iel. 3. Garai. Kea. 4. In. Baleak. 5. Z. Saioa. U. 6. Oparoa. Rr. 7. Nor. Aldia. 8. Zer. Dio. 9. Ardit.

Goitik behera: 1. Gizon. 2. Lan. Poz. 3. Hur. Sarea. 4. Arabar. Rr. 5. R. Iaioa. D. 6. Ai. Loaldi. 7. Nekea. Dit. 8. Lea. Rio. 9. Akura.

I	Z	E	K	I
Z	A	K	A	R
E	K	A	I	A
K	A	I	K	U
I	R	A	U	N

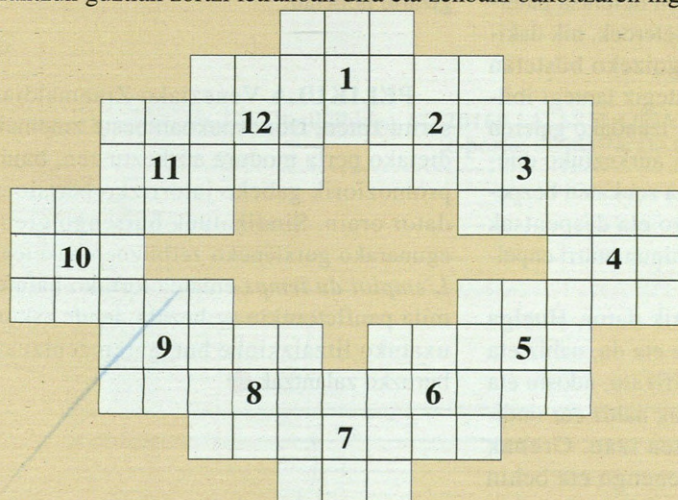
Hitz Gezidunak

	Emagaldua	Gizon izena	Piztua	Izaera	Zuhur
	Oztopo, traba	Haizea	Intsektu mota	Fosforoa	
	Esaten dute			Neona	
	Lorkako biztanle			Idi, hitz elkarketan	
Hitlerren jarraitzaile	Era larrian				Uranioa
Izena	Indartsua				Itsas ugaztuna
			Gizon izena		
			Japoniako hiria		
Petxak				Bokala	R birritan
Metal mota				Burdi-nolak	Bokala
			Jupiterren satelitea	Eguzki	
			Nitrogenoa	Diosal hitza	
Deitura	Dago	Zein modutan		Kanpo, landa	
	Musika nota	O birritan		Ez eme	
		Epea			Sufrea
		Röntgen			Tona
Kasik		Orokor bihurtu			

Pertsonaia: Idazle gipuzkoarra

8ko Txikian

Erantzun guztiak zortzi letrakoak dira eta zenbaki bakoitzaren inguruan kokatu behar dira. Hitzak ordu orratzen arabera bideratu behar dira, beti ere zenbakiaren gaineko lauki txikitik abiatuta.

- 1.- Araudi
- 2.- Mailegua
- 3.- Hego
- 4.- Molusku mota
- 5.- Oso handi
- 6.- Potolo
- 7.- Kanpotik etorririko biztanlea
- 8.- Arbola mota
- 9.- Maitasunak
- 10.- Jarduerak
- 11.- Bizkortu
- 12.- Eraikuntza materiala

ALBERTO ELOSEGI

ELIXABETE GARMENDIA

DENBORAREN ERABILERA

Mikel Elorzak ekainaren 21ean "Egunkaria"ko "Kornerra"n zioenez, "ea behingoz eguna gaingintzea lortzen dugun" aurpegia aurkitu omen zien bere herriko paseanteei greba egunean, aurpegian "halako tristura" bat somatzen omen zien. Lankide dudaren baten emazteari, ginekologoa bera, jendearen planta ikusi egun horretan eta haxe bururatu zitzaion: "bederatzi hila-bete barru, a zer lana izan behar dugun!". Garai bateko aste santu eta "18de julio"ren tankera ere hartu nion nik egunari kalean. Zesuma geunden denok, ez astegunetako eginkizunik, ez jai egunetakorik. Eta zesuma egote horretatik irudi bat geratu zait batez ere: Amarako aulki batean patxada ederrean eserita, hiru gizonezko tertulia animatuan; egun normala izan balitz, alboko tabernan egongo ziren, baina hura itxita izanik, aulkian egin zuten egonaldia, baxoerdirik gabe, lehorrean, eta hala ere kontu kontari.

HUELGA Gipuzkoan bakarrik eta pike-teengatik atera zela zioen "El Pais"eko titularraren muturrera joan gabe, Espainiako hedabideetako tertulianoen kontuak alde batera utzita, hemen bertan, piketeen kontrako epelak entzun zitezkeen, jende ustez progreararen ahotik, eta "behartuta isten duten" dendari txiki gaisoen defentsa paternalista demagogikoak. Piketeroek, nik dakidala, ez dute kobratzen goizeko bostetan jeiki eta autoa hartuta lantegiz lantegi ibiltzeagatik. Dendari txikiek izandako galeren konturik ez dut uste inork aurkeztuko duenik, ikusi bestela ze martxa zeukaten bezperan, "baezpada"koan frigo eta despentsak ondo hornitzeko sartzen zaigun inurri enpeinuarekin.

Harra beste nonbaitetik dator. Huelga egitea subertsiboa izan da eta da, nahiz eta gaur egungo lanuzte planifikatu, adostu eta zibilizatu hauetako bat izan, nahiz eta sindikatuen babesa eta bermea izan. Grebak deserostu egiten du, lehenengo eta behin postura hartu beharagatik, definitu beharra-

gatik. Lanera ez joateak eskola garaiko txiker egitearen oihartzuna dakar, transgresioa pekatu usaina, zigorraren menpe jartzeko arriskua. Lanak, gure bizitzako zutabe nagusietako batek, huts egin eta gainera aisialdia ere hankamotz geratzen bada -ez tabernarik, ez zinerik, ez egunkaririk- esku hutsik sentitzen da jende asko, kanpoko zarata sordinan, barrukoa entzuteko beldurrez, asperraren ezinegonean, denbora libre a etsai bihurtuta.

L'emploi du temps, denboraren erabilera, edo, bigarren zentzuan, zereginen zerrenda, agenda. Zinema frantziarrak azkenaldian sortu ohi dituen film sozial zentzudun eta mingots horietako bat egin du Laurent Cantet zuzendariak. Klase ertaineko giza-seme gazte bat, ekonomilaria, ezkondua, bi ume, aise bizi diren guraso sasoiaren babesa... lantokitik botatzen dutenean etxean eta bere inguruan hori aitortzeko gai ez, eta balizko enplegu bat asmatzen du, enredoa erabat konplikatu eta bizimodu osoa pikutara joateko zorian jartzen zaion arte. Istoriok, sinesgarria eta errealista erabat, ez dakit hunkituko ote lituzkeen pateratan datozen afrikarrak, edo egunero kalera bizibide bila atera behar izaten duten argentinarrek. Baina "ondo doan" Europalde honetan, hunkitu ezezik gogaitu egiten du sakoneraino, zure, nere edo horko horren historia izan daitekeelako, gaur ez bada, bihar-etzitan. "Dekretazoak" eta enparauek markatzen duten joko zelaian gertatzen baita istorioa, armadan galoiekin bezala, nor izatea lantegiko organigramaren baitan neurtzen den gizarte honetan.

PELIKULA Veneziako Zinemaldian saritu zuten, Donostiakoan beste zinemaldietako perla modura aurkeztu zen, baina promoziorik gabeko jatorrizko bertsioan dator orain. Sindikatuek hurrengo greba egunerako gutxieneko zerbitzuen paketea *L'emploi du temps* ematea lortuko balute, mila panfletorekin ez bezala, jende askori uxatuko litzaizkioke huelgaren zentzuari buruzko zalantzak ●

"Lanak, gure bizitzako zutabe nagusietako batek, huts egin eta gainera aisialdia ere hankamotz geratzen bada -ez tabernarik, ez zinerik, ez egunkaririk-esku hutsik sentitzen da jende asko, kanpoko zarata sordinan, barrukoa entzuteko beldurrez, asperraren ezinegonean, denbora libre a etsai bihurtuta"

ARGIAren Eskaintzak

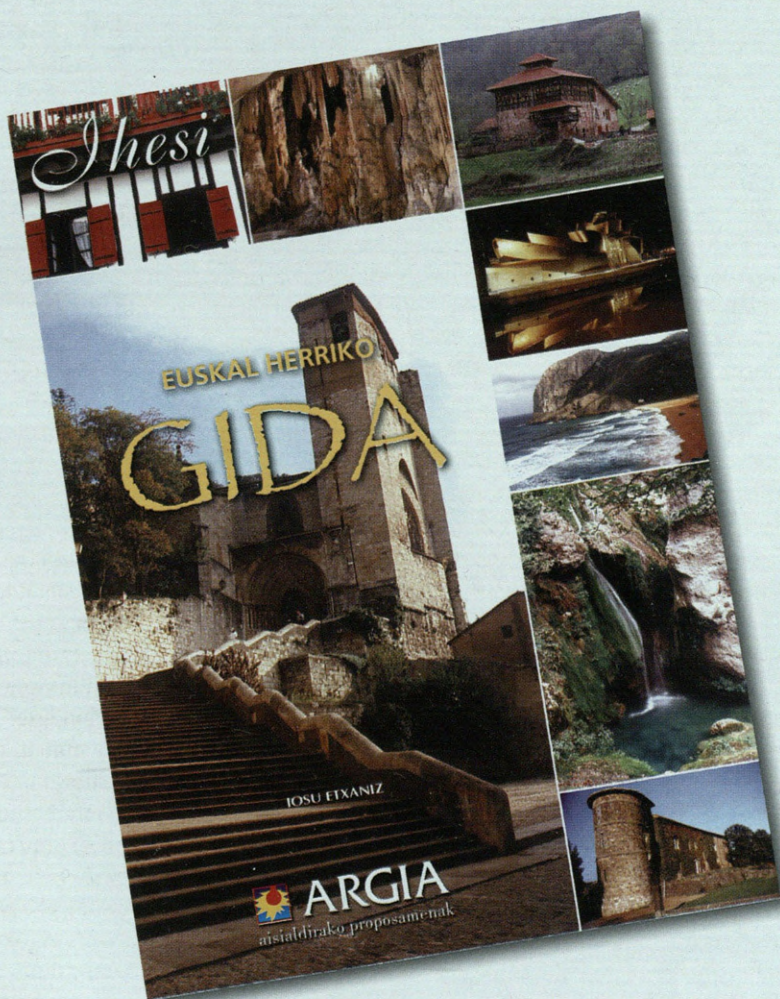
Kultura merkeago erosiz, Euskal Herriko Astekaria sendotu

Aukera Berezia Zuretzat

**Bidalketa gasturik gabe
(Euskal Herrian)**

**Gure Azokan
19,85 €**

~~**Kalean
22,85 €**~~

TITULUA: Euskal Herriko Gida.

ARGITALETXEA: ARGIA.

GAIA: "Euskal Herriko Gida" ibilbide gida-liburu berria da. Euskal Herriak eskaintzen dituen paraje ugari bezain anitzak erakusten dizkigu. Hori guztia eta gehiago jakiteko, uda honetan gure inguruak ezagutu nahi baditugu, 400 orrialdeko liburu honetan aurkituko ditugu, ibilbidearen proposamenaz gain, herri bakoitzeko ezaugarriak eta informazio praktikoa. Hau dena argazki ederrez hornituta.

Euskal Herriko GIDA

ARGIA: Zirkuitu ibilbidea 15, 20160 LASARTE-ORIA Tel.: 943 37 15 45 • FAXA: 943 36 10 48 / 37 34 03
e-posta: denda@argia.com • www.argia.com

ESKAERA: IZEN-DEITURAK

KALEA _____ ZBKIA _____ SOLAIRUA _____

HERRIA _____ TFNOA _____ POSTA KODEA _____

HERRIALDEA _____ HARPIDETZA ZENBAKIA _____

IZENBURUA

PREZIOA

ALEAK

GUZTIRA

☐ **TRANSFERENTZIA:** Euskadiko Kutxa 3035 - 0036 - 14 - 0360048647 Ondorengo datuekin batera ingresoaren agiriaren kopia bidali behar da

☐ **KONTUA:** TITULARRAREN IZEN ABIZENAK _____

N.A.F. / N.I.F. _____

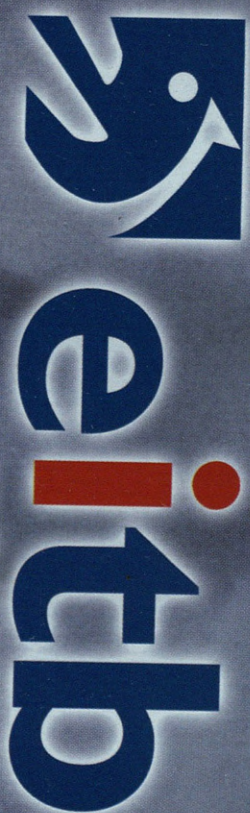
KONTU KORRONTEA/LIBRETA

Entitate _____

Sukurtsala _____

K.D _____

Kontu zenbakia _____

euskal **irradi** telebista